

Bachelorthesis

Bevorderen van leesplezier door de boekenkring

Josephine Gerner
Posthoornsbredehoek 23
8011 XB Zwolle
J.Gerner@kpz.nl

Katholieke Pabo Zwolle

Studentnummer: 800327001
WPO-school: KBS de Bolster in Raalte
BOA: Mirjam Tielbeek
Bachelorbegeleider: Wenckje Jongstra
Datum: 09-06-2015

Verklaring inzake oorspronkelijkheid en gedragscode onderzoek

Ik verklaar hierbij dat deze bachelorthesis een oorspronkelijk werkstuk is, dat uitsluitend door mij vervaardigd is. Als ik informatie en ideeën aan bronnen heb ontleend, heb ik hiervan expliciet melding gemaakt in de tekst en de noten.

Zwolle, 9 juni 2015

Ik verklaar hierbij dat ik bij het doen van mijn onderzoek gehandeld heb volgens de gedragscode onderzoek.

Zwolle, 9 juni 2015

Verklaring inzake uitvoeren van het onderzoeksontwerp

Hierbij verklaar ik Mirjam Tielbeek dat de student Josephine Gerner het onderzoeksontwerp t.b.v. de bachelorthesis gedurende minimaal drie weken heeft uitgetoetst in de praktijk van de Katholieke Basisschool de Bolster te Raalte.

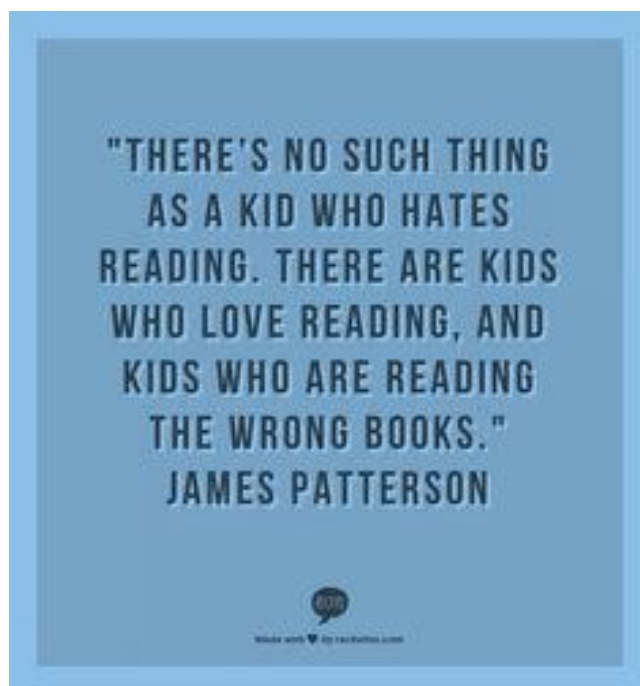
Raalte, 8 juni 2015

Handtekening student:

Raalte, 8 juni 2015

Voorwoord

Mijn hele leven lang lees ik al veel en graag. De afgelopen twee jaar ben ik me meer bewust geworden van de grote rol die mijn omgeving daarin gespeeld heeft. Van huis uit werd lezen enorm gestimuleerd. Mijn ouders lezen zelf veel, we gingen vaak naar de bibliotheek en we hadden en hebben veel boeken in huis. Zelfs mijn broer met dyslexie leest graag, omdat er ook voor hem voor interessante en passende boeken gezorgd werd. En ook op onze basisschool werd op een positieve manier aandacht besteed aan leesonderwijs. Nu ik zelf op het punt sta om lerares te worden is dit ook iets dat ik wil uitdragen in mijn klassen. Lezen is leuk! En daarom kon het ook niet anders zijn dan dat mijn thesis ook gericht zou zijn op lezen. De onderstaande quote vind ik hier erg toepasselijk bij.

Met veel plezier heb ik het afgelopen half jaar voor groep 3b van KBS de Bolster gestaan. Ik voel me echt op mijn plek voor deze groep en binnen deze school. En dit had niet gekund zonder de support van allereerst mijn duo, Elaine Holkenborg en daarnaast mijn BOA, Mirjam Tielbeek. Ik wil ze dan bij deze ook bedanken voor alle steun en adviezen.

Daarnaast wil ik ook mijn thesisbegeleidster, Wenckje Jongstra, bedanken. Op de momenten dat ik vastliep, hielp zij me bij het scherp stellen van mijn onderwerp. Haar tips gaven me meer richting en zorgden ook voor vertrouwen. Verder was haar enthousiasme erg aanstekelijk.

Ik hoop dan ook dat u mijn enthousiasme voor lezen in het algemeen en voor dit onderzoek specifiek in deze thesis terug kan lezen.

Inhoudsopgave

1. Introductie.....	7
1.1 Context.....	7
1.2 Aanleiding.....	7
1.3 Praktijkprobleem.....	7
1.4 Leesbevordering en leesplezier.....	7
1.5 Relevantie en actualiteit.....	8
1.6Onderzoeksdoel en vraagstelling.....	8
2.Theoretisch kader.....	9
2.1 Inleiding literatuurstudie.....	9
2.2 Literatuurstudie.....	9
2.2.1 Leesonderwijs.....	9
2.2.2 Leesbevordering.....	10
2.2.3 De boekenkring.....	11
2.2.4Rol van de leraar.....	12
2.2.5Bevorderen van leesplezier.....	13
2.2.6 Leesattitude.....	14
2.3Conclusie literatuurstudie	14
3.Vooronderzoek.....	16
3.1Methode vooronderzoek.....	16
3.1.1 Respondenten.....	16
3.1.2Instrumenten.....	16
3.2Resultaten vooronderzoek.....	17
3.3Conclusie vooronderzoek.....	20
4.Onderzoek naar het ontwerp.....	22
4.1Methode onderzoek naar het ontwerp.....	22
4.1.1Uitgangspunten ontwerp.....	22
4.1.2Dataverzameling	22
4.1.3Beschrijving en verantwoording ontwerp.....	23
4.2Resultaten onderzoek naar het ontwerp.....	24
4.2.1Resultaten nulmeting en eindmeting.....	24
4.2.2 Resultaten observaties	26
4.3Conclusie onderzoek naar het ontwerp.....	28
5. Discussie.....	29
Literatuurlijst.....	30
Bijlagen.....	32

Tijdens stillezen in groep 3b (9 jongens en 13 meisjes) op KBS de Bolster in Raalte vertonen de leerlingen ongemotiveerd leesgedrag. Ze lopen veel rond, bladeren in een boek in plaats van het te lezen en wisselen regelmatig van boek. Hierdoor lijken ze geen plezier te hebben in lezen. Het doel van dit onderzoek is dan ook het vergroten van het leesplezier bij de leerlingen van groep 3b. Hierbij is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Heeft het uitbreiden van het reguliere leesonderwijs, door middel van het houden van boekenkringen, een effect op het leesplezier van de leerlingen in groep 3?

Het ontwerp is gebaseerd op een literatuurstudie en een vooronderzoek in de praktijk, waarbij de volgende deelvragen centraal stonden: 1) Wat is er in de literatuur bekend over leesbevordering? 2) Welke factoren worden in de literatuur benoemd over leesbevordering ten bate van leesplezier? 3) Hoe staan de leerlingen ten opzichte van lezen? 4) Wat is de huidige stand van zaken bij de leraren? 5) In hoeverre voldoet het ontwerp 'het houden van boekenkringen in groep 3' in de praktijk?

Uit de literatuur blijkt dat het boekaanbod, hulp bij het kiezen van boeken, het inrichten van een leesomgeving en praten over boeken bijdragen aan leesbevordering (Broekhof & de Pater, 2012; Chambers, 2012; Colpin, 2002; Filipiak, 2013; Förrer & Stoeldraijer, g.d.; Lemaire, 2004;). Om dit bewerkstelligen kunnen diverse werkvormen ingezet worden, zoals de boekenkring (Chambers, 2012; Walta, 2013). Verder draagt de leraar bij aan de ontwikkeling van een positieve leesattitude en motivatie door middel van enthousiasme (Chambers, 2012).

Tijdens het vooronderzoek is door middel van een vragenlijst (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.) inzicht verkregen in de leesattitude en leesinteresse van de leerlingen. Daarnaast is door middel van de checklist leesbevordering (Förrer & Stoeldraijer, g.d) en een zelf opgestelde vragenlijst over leesbevordering gekeken naar de huidige stand van zaken bij de leraren op het gebied van leesbevordering. Uit de resultaten blijkt dat 9 van de 22 leerlingen geen positieve leesattitude hebben en dat naast voorlezen en stillezen geen leesbevorderingswerkvormen ingezet worden.

Het ontwerp is opgesteld en gedurende drie weken uitgevoerd. De criteria bij dit ontwerp zijn: 1) De leraar zorgt voor een rijk boekaanbod, een duidelijke indeling, beschikbaarheid, bereikbaarheid, toegankelijkheid, waardering en presentatie. 2) De leraar introduceert de boekenkring. 3) Boekpromotie door de leraar tijdens de boekenkring. 4) Boekpromotie door de leerlingen tijdens de boekenkring. 5) De leerlingen demonstreren vaardigheden tijdens de boekenkring. 6) Praten over boeken aan de hand van de vragenkaartjes van Chambers door zowel de leraar als de leerlingen. 7) De leraar heeft een leidende rol tijdens de boekenkring en straalt enthousiasme uit over lezen.

De werking van het ontwerp is gemonitord door middel van observaties. Uit de nul- en eindmeting, de zelf opgestelde vragenlijst leesattitude en leesinteresse ((Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.), blijkt dat de leerlingen een positievere leesattitude hebben gekregen, nu waarderen 17 van de 22 leerlingen lezen als positief en 19 van de 22 leerlingen lezen op school als positief. Ook hebben de leerlingen meer interesse voor diverse soorten boeken. Dit lijkt te resulteren in meer leesplezier. Omdat drie weken een korte periode is, zal uit verder onderzoek in de toekomst moeten blijken of dit effect op lange termijn is.

Trefwoorden: leesbevordering, leesplezier, leesattitude, boekenkring

1. Introductie

“Lezen (...) is de zuurstof van het onderwijs” zei Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, in 2011.

1.1 Context

Samen met het kinderdagverblijf De Rode Bank vormt KBS de Bolster, Kindcentrum de Bolster. Dit zorgt ervoor dat er doorgaande leer- en ontwikkellijnen zijn voor leerlingen van 0 tot 13 jaar. In de ochtenden wordt opbrengstgericht onderwijs gegeven in de vakken taal, rekenen, spelling en lezen en in de middagen komen de wereld oriënterende en creatieve vakken in thematische vorm aan bod. In totaal zitten er zo'n 300 leerlingen op KBS de Bolster verdeeld over 12 groepen. In groep 3b zitten 22 leerlingen; 13 meisjes en 9 jongens. Op dinsdag t/m vrijdag geeft Elaine Holkenborg les aan deze groep. Op maandag staat Josephine Gerner, WPO-er van de Katholieke Pabo in Zwolle, voor de klas.

1.2 Aanleiding

Er is geen specifieke visie of schoolbeleid opgesteld voor taal- of rekenonderwijs, maar deze vakken spelen een grote rol binnen het onderwijs op KBS de Bolster. Op dit moment zijn ze actief bezig met het opstellen van een leesplan voor het volgende schooljaar. Ook is KBS de Bolster een samenwerking aangegaan met de openbare bibliotheek in Raalte. Concreet betekent dit dat er de komende maanden gewerkt gaat worden om in oktober 2015 een eigen bibliotheek te krijgen op de diverse locaties van het Kindcentrum. Daarmee wordt de boekencollectie op school flink uitgebreid ten behoeve van het leesonderwijs. Elaine Holkenborg, de lerares van groep 3b, volgt met twee andere collega's de cursus 'Open Boek', opleiding tot leescoördinator. Zij zullen ook verantwoordelijk zijn voor de schoolbibliotheek.

1.3 Praktijkprobleem

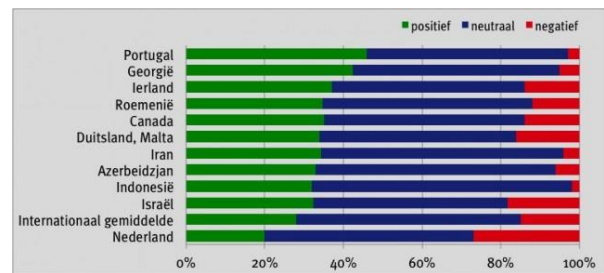
In groep 3b op KBS de Bolster wordt regelmatig aandacht besteed aan lezen. Zo wordt minimaal één keer per dag (interactief) voorgelezen en wordt aan begrijpend luisteren gewerkt. Ook staat sinds de tweede helft van het jaar stillezen op het programma. Dit is over het algemeen één keer per dag en meestal aan het begin van de middag. De leerlingen zitten dan op hun eigen plek in de klas en bij elk groepje staat een mandje met boeken op tafel. De leerlingen lezen gedurende 15 minuten boek(en) uit het mandje op tafel. De leerlingen gebruiken de stillezen momenten niet altijd om echt te lezen. Ze bladeren in boeken, wisselen om de zoveel minuten van boek, lezen vaak boeken onder hun niveau, lopen rond en gaan naar de wc. Ze lijken niet veel plezier te hebben in het lezen. Er worden geen leesbevorderingswerkvormen ingezet, zo worden er ook geen boekenkringen gehouden.

1.4 Leesbevordering en leesplezier

Om ervoor te zorgen dat leerlingen meer plezier in lezen hebben, kunnen leesbevorderingswerkvormen ingezet worden. Met leesbevordering wordt het stimuleren van het lezen door leraren, medewerkers van bibliotheken, leerlingen onderling, ouders of anderen die betrokken zijn bij leerlingen en boeken verstaan (SLO, g.d.). Leesbevordering is het meest effectief bij een doorlopend aanbod van ondersteunende en bij het taalonderwijs aansluitende activiteiten waarbij het plezier in lezen voorop staat. Leesplezier is de mate waarin een leerling plezier beleeft aan het lezen van boeken. Dit hangt ook samen met kerndoel 9. Hier draait het om 'plezier krijgen in het lezen van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten'. Om kerndoel 9 te bereiken is het van belang dat in groepen 1 tot en met 8 aandacht besteed wordt aan leesbevordering en het ontwikkelen van leesplezier.

1.5 Relevantie en actualiteit

Nederland staat wat betreft leesniveau op de 13^e plek wereldwijd en scoort ruim boven het internationale gemiddelde (Meelissen, Netten, Drent, Punter, Droop & Verhoeven, 2012). Maar wat leesattitude betreft behaalt Nederland een hele andere score. In het figuur hiernaast is te zien dat Nederlandse basisscholieren een negatieve houding ten op zichten van lezen hebben. 27% van de Nederlandse basisscholieren vindt lezen niet prettig, tegen 15 % internationaal. Alleen Kroatische kinderen hebben een negatievere leesattitude (Meelissen, Netten, Drent, Punter, Droop & Verhoeven, 2012).

Figuur 1 Top 10 PIRLS leesattitude 2011 (Meelissen, Netten, Drent, Punter, Droop & Verhoeven, 2012).

1.6 Onderzoeksdoel en vraagstelling

In dit onderzoek zal gekeken worden naar hoe je als leraar kan werken aan de hierboven genoemde negatieve leesattitude. De gewenste verbetering die met dit onderzoek behaald zal worden, is dat het plezier in lezen bij de leerlingen verhoogd wordt door het inzetten van een leesbevorderingswerkvorm. De doelstelling in het onderzoek is uitzoeken op welke manier gewerkt kan worden aan leesplezier tijdens boekenkringen in groep 3b van KBS de Bolster in Raalte. Hierbij is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Heeft het uitbreiden van het reguliere leesonderwijs, door middel van het houden van boekenkringen, een effect op het leesplezier van de leerlingen in groep 3?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Wat is er in de literatuur bekend over leesbevordering?
 1. Wat is de rol van de leraar bij leesbevordering?
 2. Wat zijn cruciale factoren bij de organisatie en de didactiek van de boekenkring?
2. Welke factoren worden in de literatuur benoemd over leesbevordering ten bate van leesplezier?
3. Hoe staan de leerlingen ten opzichte van lezen?
 1. Hoe is hun leesattitude?
 2. Wat is hun leesinteresse?
 3. Hoe zijn de leesprestaties en wat is het leesniveau?
4. Wat is de huidige stand van zaken bij de leraren?
 1. Hun attitude wat betreft (het begeleiden) van leesbevorderingswerkvormen?
 2. Hun kennis en vaardigheden wat betreft leesbevordering en het begeleiden van leesbevorderingswerkvormen?
 3. Wat wordt er aan leesbevordering gedaan?
5. In hoeverre voldoet het ontwerp 'het houden van boekenkringen in groep 3' in de praktijk?
 1. Heeft het ontwerp invloed op de leesattitude?
 2. Heeft het ontwerp invloed op de leesinteresse?
 3. Welke rol speelt het praten over boeken in het ontwerp?
 4. Welke rol speelt boekpromotie door de leraar en de leerlingen in het ontwerp?
 5. Welke rol speelt de houding van de leraar in het ontwerp?

In het volgende hoofdstuk zal in het theoretisch kader antwoord gegeven worden op een deel van de bovenstaande deelvragen. Vervolgens zullen in het vooronderzoek de andere vragen vanuit de praktijk beantwoord worden. Op basis hiervan zal een ontwerp gemaakt worden dat in de praktijk uitgevoerd zal worden. Dit ontwerp zal aan de hand van de laatste deelvraag getoetst worden. In het laatste hoofdstuk komen de discussie en aanbevelingen aan bod.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding literatuurstudie

In dit hoofdstuk zal aan de hand van diverse literaire bronnen antwoord gegeven worden op theoretische deelvragen om uiteindelijk de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Het gaat hierbij om de volgende deelvragen:

1. Wat is er in de literatuur bekend over leesbevordering?
 1. Wat is de rol van de leraar bij leesbevordering?
 2. Wat zijn cruciale factoren bij de organisatie en de didactiek van de boekenkring?
2. Welke factoren worden in de literatuur benoemd over leesbevordering ten bate van leesplezier?

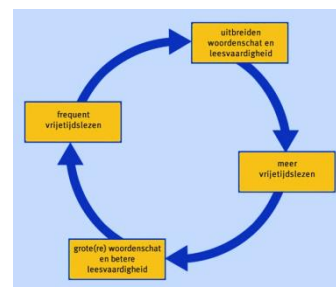
2.2 Literatuurstudie

Om in te kunnen gaan op wat leesbevordering inhoudt, is het belangrijk om eerst inzicht te krijgen in wat onder lezen wordt verstaan en in hoe het leesproces op school verloopt.

2.2.1 Leesonderwijs

Lezen heeft twee belangrijke doelen, lezen om te weten en lezen om te beleven. Deze doelen zijn op scholen te bereiken door het inzetten van kinderboeken (Walta, 2011). Onderwijs in jeugdliteratuur zorgt ervoor dat leerlingen in aanraking komen met verschillende literaire genres, dat leerlingen hun literaire smaak kunnen ontwikkelen, dat leerlingen gemotiveerd worden om te lezen en dat leerlingen leesplezier beleven (Van der Leeuw, Israel, Pauw & Schaufeli, 2009). In verschillende onderzoeken komen de positieve effecten van veel lezen naar voren.

Hierbij kan je denken aan het gemakkelijker begrijpen van moeilijke teksten, het hebben van een grotere woordenschat, het beter presteren op school en het zich beter in kunnen leven in de gevoelens van anderen. Mol (2010) benoemt dat er een positieve spiraal bestaat tussen het leesgedrag en de leesvaardigheid. Mensen die vaak fictieboeken lezen, zien hun leesvaardigheid stijgen. Als gevolg daarvan worden ze zelfverzekerder en gaan ze weer vaker lezen in hun vrije tijd. Waardoor hun tekstbegrip en woordenschat weer toenemen. Zo versterken het leesgedrag en de leesvaardigheid elkaar over en weer. Het tegenovergestelde geldt voor mensen die weinig lezen. Dan kan er sprake zijn van de zogenaamde negatieve spiraal. Een goede lezer wordt gekenmerkt door het nauwkeurig en vlot lezen, het begrijpen van wat hij leest, het kunnen leren van teksten, de motivatie om te lezen en het waarderen van wat hij leest (Van der Leeuw, Israel, Pauw & Schaufeli, 2009). Mol (2010) vermeldt dat dan een afnemende woordenschat en taalvaardigheid ervoor kan zorgen dat mensen nog minder gaan lezen. Het lezen is dan immers minder plezierig. Daarom is het dus van belang om bij leerlingen te werken aan leesplezier. Scholen en leraren spelen hierbij een grote rol. In dit hoofdstuk zal dit verder toegelicht gaan worden.

Figuur 2 Positieve spiraal (Mol, 2010).

In groep 3 wordt gestart met het aanvankelijk technisch lezen. Vanaf het begin van het schooljaar wordt gewerkt aan het automatiseren van de letterkennis en de auditieve analyse en synthese. Leerlingen leren met de nieuw geleerde letters ook nieuwe woorden. Ook leren ze dat een zin uit woorden bestaat en dat zinnen samen een tekst vormen (Blauw, Boland, Vernooy, van het Zandt, Verhoeven & Aarnoutse, 2013). In groep 3 wordt veel herhaald; dit leidt tot een goede automatisering. In de tweede helft van het schooljaar staat het voortgezet aanvankelijk lezen centraal. Leerlingen leren woorden met letterclusters en eenvoudige woordjes steeds vlotter verklanken. Er worden teksten en boekjes gelezen. Het gaat erom dat leerlingen de teksten vlot,

nauwkeurig en met een goede intonatie leren verklanken. Leerlingen krijgen verschillende soorten teksten aangeboden (Ahlers & van de Mortel, 2007). Naast het technisch lezen wordt in groep 3 aandacht besteed aan het begrijpend lezen en luisteren. De leraar past een aantal strategieën voor, tijdens en na het lezen toe. Cito heeft de DMT (Drie-Minuten-Toets) ontwikkeld om te toetsen of leerlingen de woordjes vlot en foutloos kunnen lezen. 95% van de leerlingen moet AVI E3 kunnen behalen aan het eind van groep 3. Dit percentage wordt door veel scholen niet gehaald.

2.2.2 Leesbevordering

Volgens Walta (2011) is het motto van leesbevordering: *‘Als kinderen graag lezen, lezen ze meer en beter’*. Walta (2013) heeft het zogenaamde pizzamodel voor leesbevordering opgesteld met elementen van leesbevordering daarin (bijlage 1). Op school kan door middel van verschillende werkvormen gewerkt worden aan leesbevordering. Vertellen, voorlezen, interactief werken met prentenboeken, voordragen van en werken met gedichten, mondelinge of schriftelijke presentaties, de boekenkring, een leeslogboek of door leerlingen zelfstandig te laten lezen; stillezen of vrij lezen (Walta, 2013). Hierbij is het boekenaanbod van belang. Deze moet ruim en gevarieerd zijn, zodat de leerlingen een boek kunnen vinden dat ze echt willen lezen (Förrer & Stoeldraijer, g.d.). Lemaire (2004) schrijft dat het van belang is dat het boekenaanbod een duidelijke indeling kent, zodat de leerlingen de boeken gemakkelijk kunnen vinden. Het is mogelijk om een indeling te maken op leesniveau en/ of op genre. Filipiak (2013) spreekt over toegang tot een breed scala aan interessante teksten, boeken en genres voor de leerlingen. Dit zou de leerlingen motiveren om te gaan lezen. Bij lezen in het onderwijs draait het volgens Jacques Vriens in het Praktijkboek leesbevordering basisonderwijs om drie dingen: bereikbaarheid, toegankelijkheid en waardering. Het is dus belangrijk dat boeken bereikbaar zijn voor leerlingen, bijvoorbeeld door een bibliotheek op school. Verder dat boeken toegankelijk zijn voor leerlingen door voor te lezen, te vertellen over boeken en door met boeken te werken. En tot slot dat je als docent boeken waardeert door uit te stralen dat plezier in lezen belangrijk is (Abrahamse, 1998).

Kinderliteratuur kan op verschillende manieren in genres verdeeld worden. Allereerst op basis van vorm; proza (fictie en non-fictie), drama en poëzie. Een verdeling op basis van doelstelling; verhalende teksten en informatieve teksten, een verdeling op grond van de verhouding tussen woord en beeld; prentenboeken, stripverhalen, informatieve teksten en poëzie (Huizenga & Robbe, 2013). Coillie (2007) onderscheidt op basis van thema's de genres: hier-en-nu-verhalen, historische verhalen, oorlogsverhalen, verhalen over andere culturen, detectiveverhalen, sprookjes, fantasieverhalen, griezelverhalen, sciencefiction en dierenverhalen. In de leerlijnen voor groep 3 en 4 op het gebied van leesplezier (die horen bij kerndoel 9) komen deze genres ook aan bod en deze zijn in bijlage 2 verder uitgewerkt. In bijlage 3 staat verder toegelicht waar je bij een goed boekenaanbod aan moet denken. Naast een gevarieerd boekenaanbod geeft Colpin (2002) aan dat het belangrijk is dat de boeken duidelijk en overzichtelijk gepresenteerd zijn. En dat er meerdere momenten (niet alleen met lezen) zijn om bij het boekenaanbod te kijken. Dit hangt ook samen met het belang van het helpen van leerlingen bij het kiezen van boeken. Dit kan door middel van voorlezen, boekenpraatjes of boekenkring, uitstalling of tentoonstelling van boeken en door tijd in te ruimen voor kiezen en ruilen. Ook kunnen boekbesprekingen, het evalueren van boeken en het inrichten van een leesomgeving van invloed zijn op de leesbevordering (Förrer & Stoeldraijer, g.d.). Hierboven wordt vermeld dat stillezen (vrij lezen) als leesbevorderingswerkvorm beschouwd kan worden. Hierbij is het van belang dat er regelmatig in het stillezen wordt gebracht, dat er een vast tijdstip voor wordt gereserveerd en dat er rust in de klas is. Bij voorkeur vindt stillezen in alle groepen tegelijkertijd plaats. Ideaal is elke dag stillezen (15 - 30 minuten), het minimum is één keer per week. De leerlingen zoeken zelf een boek uit. Het niveau mag echter niet te hoog liggen: te veel moeilijke woorden houden de leerling op, waardoor deze het zicht op het verhaal verliest. Als leraar geef je het goede voorbeeld door zelf een boek te lezen en door te laten zien dat je lezen leuk vindt. Na afloop kan ervoor gekozen worden om de leerlingen de gelezen boeken te laten bespreken.

Tijdens het lezen moet het leesplezier echter wel voorop staan; de leerlingen mogen het lezen niet beschouwen als voorbereiding op 'werk' (SLO, g.d.).

In een onderzoek van Stichting Lezen, uitgevoerd door onderzoeks- en adviesbureau Oberon, is gekeken naar leesbevordering in het basisonderwijs. Op basis van dit onderzoek zijn de volgende bevindingen te benoemen:

- Leraren lezen steeds minder en hebben daardoor minder kennis van kinderboeken.
- Op de pabo's wordt steeds minder aandacht besteed aan scholing op het gebied van lezen. Hierdoor doen leraren in opleiding te weinig kennis op en hebben ze te weinig leeservaring om kinderen later aan te zetten tot lezen.
- Op de meeste scholen wordt actief gewerkt aan de Kinderboekenweek. En ook maken scholen gebruik van de faciliteiten van de plaatselijke bibliotheek, maar de expertise van de werknemers van bibliotheken wordt onvoldoende benut.
- De meeste scholen hebben tijd ingeroosterd voor stillezen.
- Scholen hebben behoefte aan meer beleid en structuur op het gebied van leesbevordering. Ook is behoefte aan meer variatie in het activiteiten aanbod. (Oberon, 2009).

2.2.3 De boekenkring

Bij leesbevordering gericht op kinderboeken horen verschillende werkvormen, deze zijn hierboven besproken. Meestal functioneren deze werkvormen los van elkaar. De boekenkring kan ze verbinden als een 'rotonde van leesbevordering' (Walta, 2013). De boekenkring is een activiteit waarbij de leraar met de leerlingen praat over wat ze lezen, wat ze gelezen hebben, wie hun favoriete schrijvers zijn, enzovoorts. De boekenkring kan op allerlei manieren ingevuld worden: een kringgesprek, leerlingen die elkaar interviewen in tweetallen of in een kleine groep. Het belangrijkste doel is het delen van meningen over boeken, het uitwisselen van leestips en een leescultuur in de klas tot stand brengen. De boekenkring staat bij voorkeur één keer per twee weken op het lesrooster. De duur is afhankelijk van de leeftijd van de leerlingen. De richtlijn voor de middenbouw is 20 minuten. Je kunt de boekenkring direct laten volgen op het voorlezen of het stillezen. Dan zijn de leerlingen in de juiste stemming en hebben ze zeker iets om over te praten. De boekenkring kan het stillezen een keer vervangen (Chambers, 2012). De boekenkring heeft drie functies; allereerst boekpromotie door leerlingen en leraren, ten tweede het demonstreren van vaardigheden: presenteren, voorlezen, vertellen, voordragen, toelichten en discussiëren en ten derde het verdiepen van kennis door het opnemen van een mondelinge presentatie en het verdiepen van beleving door het praten over een boek op de manier van Aidan Chambers (Walta, 2013). Hij onderstreept het belang van het praten over boeken met leerlingen. Hij probeert door het stellen van vragen leerlingen te laten praten over hun beleving tijdens het lezen. Als leerlingen hun ervaringen kunnen uitwisselen, zullen ze eerder weer nieuwe boeken willen lezen, zodat ze hun leeservaring kunnen uitbouwen. Als leerlingen praten over boeken kunnen ze hun enthousiasme over boeken delen, ook kunnen ze ervaren dat je op verschillende manieren over boeken kunt praten en ontdekken ze de betekenis van boeken voor verschillende personen. Praten over boeken levert volgens Broekhof en de Pater (2012) het volgende op voor de ontwikkeling van leerlingen:

- Ze worden gemotiveerd om (meer) boeken te lezen.
- Ze leren andere boeken kennen.
- Ze leren hun gedachten over een gelezen boek onder woorden te brengen.
- Ze leren naar elkaar te luisteren en te reageren op argumenten van elkaar.
- Ze ervaren dat je op verschillende manieren over boeken kunt praten.
- Ze leren boeken te verbinden met hun eigen belevingswereld en de wereld van anderen.
- Ze krijgen oog voor de techniek van het schrijven en voor de kwaliteit van boeken.
- Ze ontwikkelen hun leesvoorkeuren.

Het heeft de voorkeur dat gepraat kan worden over hetzelfde boek. Bijvoorbeeld een boek dat in de klas is voorgelezen of een boek dat alle leerlingen zelf hebben gelezen. Zo kunnen alle leerlingen hun eigen standpunt inbrengen. Ook is het mogelijk dat leerlingen verschillende boeken van dezelfde schrijver lezen. Informatieve boeken kunnen ook goed ingezet worden, de kennis en ervaringen van leerlingen kunnen hier dan aan gekoppeld worden. Daarnaast kunnen leerlingen ook praten over een boek dat ze zelf gelezen hebben of aan het lezen zijn. Dit kan voorbereid, bijvoorbeeld in de vorm van een boekpresentatie, of spontaan en onvoorbereid plaats vinden. Je kan dan ook aan de hand van een boek doorpraten over persoonlijke ervaringen van de leerlingen (Broekhof & de Pater, 2012). Chambers (2012) onderscheidt een aantal fasen bij het voeren van gesprekken; de eerste indruk en waardering (basisvragen), praten over de inhoud van het verhaal (speciale vragen) en praten over de vormkenmerken van het verhaal (algemene vragen). De vragenkaartjes van Chambers zijn gebaseerd op deze vragen en zijn in zijn geheel te vinden in bijlage 4.

2.2.4 Rol van de leraar

Mooren e.a. (2012) benoemen dat de leraar een belangrijke rol kan spelen bij het motiveren van leerlingen binnen leesonderwijs. De leraar kan het leesproces van leerlingen beïnvloeden door leesbevorderende activiteiten in te zetten. Mooren e.a. (2012) benoemen vier activiteiten ter vergroting van de leesmotivatie; voorlezen, praten over boeken, helpen bij het kiezen van boeken en het vastleggen of reflecteren. De rol van de leraar bij het praten over boeken is van groot belang. De leraar moet boeken aantrekkelijk presenteren, zorgen dat ze beschikbaar zijn en vooral de leerlingen motiveren om te lezen (Chambers, 2012). Broekhof en de Pater (2012) geven aan dat het belangrijk is dat de leraar ook het boek leest dat besproken wordt met de leerlingen en dat het praten over boeken geen overhoring wordt. Chambers (2005) vindt het belangrijk dat er een open gesprek wordt gevoerd. Bij een open gesprek over verhalen zijn alle antwoorden goed zijn. Verder is het belangrijk dat de leraar goed luistert en doorvraagt en dat leerlingen elkaar aanvullen en elkaar helpen bij het vinden van antwoorden. Als leraar moet je niet bang zijn dat het gesprek een eigen wending aanneemt of dat er stiltes vallen. Verder zorg je er als leraar voor dat het gesprek niet te lang doorgaat en help je leerlingen op weg door bijvoorbeeld het verhaal erbij te pakken of een fragment nog een keer voor te lezen. In bijlage 2 is te vinden wat in kerndoel 9 beschreven is over de rol van de leraar.

Lemaire (2004) benoemt het enthousiasme van de leraar als belangrijkste element bij de leesmotivatie van leerlingen. Ook is het belangrijk om rekening te houden met de verschillende soorten type leerlingen binnen leesonderwijs.

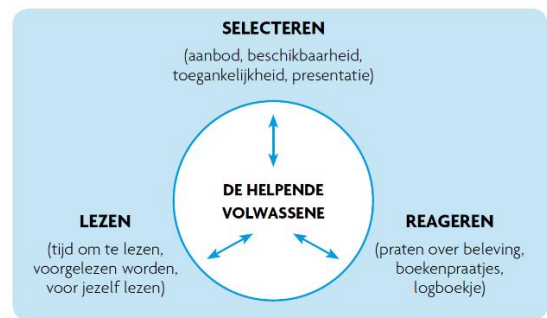
1. Het bekwame en gemotiveerde kind; leest graag uit zichzelf en heeft van de leraar verder weinig nodig.
2. Het bekwame en ongemotiveerde kind; heeft een leraar nodig om de juiste boeken te kiezen en daarmee de leesmotivatie te vergroten.
3. Het onbekwame gemotiveerde kind; heeft ondersteuning nodig van de leraar bij de keuze van het juiste niveau boeken en bij technisch lezen.
4. Het onbekwame en ongemotiveerde kind; de leraar moet voor dit kind boeken zoeken op het juiste niveau en aansluitend op de interesses van het kind. Ook is een positieve ondersteuning ter bevordering van de leesvaardigheid nodig. Als het bovengenoemde niet plaatsvindt, zal de motivatie nog verder afnemen.

Förre en Stoeldraaijer (g.d.) benoemen het belang van pedagogische vaardigheden van leraren. Zo is het van belang dat de leraar positieve verwachtingen heeft met betrekking tot het leren lezen, uitzicht biedt op succes met lezen door middel van realistische doelen, leerlingen ondersteunt bij het lezen, een zwakke leerling nooit onvoorbereid een tekst hardop laat lezen, belangstelling toont voor

de beleving van het lezen en hierover gesprekken voert, succeservaringen uitlokt en het geloof in eigen kunnen stimuleert en helpt naar het zoeken van verklaringen voor succes of falen.

2.2.5 Bevorderen van leesplezier

Volgens Chambers (2012) zijn er vier belangrijke aspecten bij het vergroten van leesplezier; dit is terug te vinden in de zogenaamde leescirkel. Allereerst de helpende volwassenen, zoals de leraar of ouders. Zij kunnen zorgen voor een prettige leesomgeving. Ten tweede tijd om te lezen of voorgelezen te worden (lezen). Ten derde zal de helpende volwassene/ leraar ruimte creëren om leerlingen te laten reageren op een boek, door erover te praten of door een logboek te maken (reageren). Tot slot speelt boekkeuze een rol. Hierbij draait het om aanbod, beschikbaarheid, toegankelijkheid en presentatie. Dat wil zeggen dat je als leraar ervoor zorgt dat er een groot aanbod is van verschillende boeken, dat de leraar de leerlingen helpt bij de keuze van boeken bijvoorbeeld door boeken en/ of schrijvers te promoten (selecteren).

Figuur 3 De Leescirkel (Chambers, 1991) in Leespraat.

Ook betrokkenheid is van belang bij lezen, want betrokkenheid kan zorgen voor meer motivatie en leesplezier (Pompert, 2004). Eerder is al gesproken over leesplezier. Maar dus ook motivatie is van belang bij leesbevordering en bij de leesontwikkeling. En juist op deze twee onderdelen scoren Nederlandse leerlingen internationaal gezien niet goed (Meelissen et al, 2012). Leesmotivatie is de mate waarin een leerling gemotiveerd is om te (leren) lezen en de mate waarin leerlingen vormen van leesvoldoening kennen en doelgericht nastreven (SLO, g.d.). Bij leesmotivatie is het volgens Pompert (2004) van belang dat de teksten ertoe doen en aantrekkelijk zijn. Van Elsäcker en Verhoeven (2001) hebben de vier onderstaande aspecten van interactief taalonderwijs benoemd, die van belang kunnen zijn bij gemotiveerd lezen.

1. Zone van naaste ontwikkeling (Vygotsky): door samenwerking met anderen krijgt een kind de mogelijkheid om op een hoger ontwikkelingsniveau te komen.
2. Betekenisvol leren: functioneel lezen. Hierbij is belangrijk dat het een duidelijk doel heeft en dat het aansluit bij de interesse van het kind.
3. Sociaal leren: interactie tussen de leraar en leerlingen en tussen de leerlingen onderling.
4. Strategisch leren: kennis en vaardigheden leren die de leerlingen kunnen gebruiken.

Malloy (2010) heeft een soortgelijke theorie en benoemt dat motivatie vergroot wordt door keuze, toegang en sociale interactie. De keuze hangt samen met het aanbod boeken dat er op school is. De motivatie wordt groter als de leerlingen ook daadwerkelijk zelf hun boeken mogen kiezen. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie bij het lezen. Een kind heeft een intrinsieke motivatie, waar het een boek of een tekst kiest, omdat het kind het interessant vindt of het kind heeft een aan lezen gerelateerd doel. De intrinsieke motivatie wordt gestimuleerd door sociale interactie met andere leerlingen over boeken die ze gelezen hebben. Leerlingen kunnen hierdoor interesse krijgen in andere boeken en zo kunnen leesvoorkeuren ontwikkeld worden. Een

Figuur 4 Model adaptief onderwijs (Stevens, 1994).

kind kan een extrinsieke motivatie ontwikkelen als de leraar of ouder het kind zal belonen wanneer het kind aan het lezen is. Een kind gaat in dit geval lezen voor de beloning en niet vanuit eigen motivatie.

Ook Deci en Ryan (2000) hebben het over intrinsieke motivatie. Zij geven aan dat er hierbij rekening gehouden moet worden met de drie aangeboren basisbehoeften; autonomie, relatie en competentie. Bij autonomie gaat het om de behoefte om vrij te kiezen, te beslissen en zelf te mogen sturen in het handelen (Bors, & Stevens, 2010), bij relatie gaat het om de behoefte om ergens bij te horen en zich gewaardeerd te voelen (Ros, Castelijns, Loon

van, & Verbeeck, 2014) en bij competentie gaat het om de behoefte om zich bekwaam te voelen en om eigen doelen te bereiken (Bors, & Stevens, 2010). Is aan deze drie basisbehoeften voldaan, dan is er sprake van welbevinden, motivatie, inzet en zin in leren (Bors, & Stevens, 2010). Vernooij (2007) noemt het leesklimaat van een kind als een belangrijke factor bij de motivatie van leerlingen. Wanneer er weinig wordt gelezen in de omgeving van een kind, of lezen niet belangrijk gevonden wordt, zal dit een negatief effect hebben op de motivatie van het kind. Een rijke omgeving speelt een grote rol bij het stimuleren van taalvaardigheid. En in de theorie van Stalpers (2007) is ook terug te vinden dat leerlingen moeite kunnen hebben bij het kiezen van boeken en dat leraren en/of ouders hierbij een belangrijke rol spelen.

2.2.6 Leesattitude

Naast motivatie en de eerder genoemde leesbevorderingswerkvormen is het lezen zelf natuurlijk belangrijk. Het is van belang dat leerlingen tijd krijgen om voor zich zelf te lezen; stillezen. Dit kan effect hebben op de leesattitude van leerlingen. Attitudes ontstaan uit ervaringen en hun emotionele impact. Bij mensen die tijdens het lezen aangename gevoelens, gedachten en andere sensaties ervaren – en dat kan ook verdriet of boosheid zijn – ontstaat een positieve leesattitude. Zijn de ervaringen tijdens het lezen minder aangenaam, dan zal de leesattitude als gevolg daarvan ook negatiever worden (Stalpers, 2006; Stalpers, 2007; Stokmans, 2009). Dat wil zeggen dat de ervaringen die leerlingen hebben met betrekking tot lezen, de basis is voor attitude. Stalpers (2007) benoemt de vier onderstaande factoren die hierbij een rol spelen. Leerlingen worden op basis van deze factoren boekmijders, boektwijfelaars of boekliefhebbers.

1. De persoonlijkheid van een kind. Leerlingen met een positieve leesattitude kunnen beter reflecteren en fantaseren.
2. Het leesklimaat. De ontwikkeling van een positieve attitude voor lezen in een klimaat waarin veel wordt gelezen is groter. Hierbij spelen zowel de leraar als de thuissituatie een grote rol. Verder zijn voorlezen en tijd hebben om zelf te lezen belangrijke elementen.
3. De leesvaardigheid. Door een slechte leesvaardigheid kunnen leerlingen frustraties krijgen en hebben ze minder plezier in het lezen. Door meer te lezen groeit de leesvaardigheid van leerlingen en zal het plezier in lezen toenemen.
4. Kennis en kiezen. Leerlingen kunnen vaak moeilijk in een groot boekenaanbod een boek vinden dat ze interessant vinden. Wanneer ze een boek sneller en gemakkelijker vinden, kan dit positief zijn voor het leesgedrag.

2.3 Conclusie literatuuronderzoek

Veel lezen kan ervoor zorgen dat leerlingen moeilijke teksten gemakkelijker begrijpen, dat ze een grotere woordenschat hebben, dat ze beter presteren op school en zich beter in kunnen leven in de gevoelens van anderen. Lezen wordt dan vaak als plezierig ervaren. Als leerlingen moeite hebben met lezen, ervaren ze het meestal niet als een positieve activiteit. Daarom is het dus van belang om bij leerlingen te werken aan leesplezier. Dit hangt ook samen met het motto van leesbevordering: *‘Als kinderen graag lezen, lezen ze meer en beter’* (Walta, 2011). Bij leesbevordering draait het om het stimuleren van het lezen door leraren, medewerkers van bibliotheken, leerlingen onderling, ouders of anderen die betrokken zijn bij kinderen en boeken (SLO, g.d). Door leraren kan hier aan gewerkt worden door:

- **Boekaanbod;** ruim en gevarieerd (Förrer & Stoeldraijer, g.d.), met een duidelijke indeling (Lemaire, 2004), een breed scala aan interessante teksten, boeken en genres (Filipiak, 2013) en duidelijk en overzichtelijk gepresenteerd (Colpin, 2002).
- **Hulp bij het kiezen van boeken** door middel van voorlezen, boekenpraatjes of boekenkring, uitstalling of tentoonstelling van boeken en door tijd in te ruimen voor grasduinen en snuffelen (Colpin, 2002).

- **Het inrichten van een leesomgeving** (Förre & Stoeldraijer, g.d.).
- **Praten over boeken;** zorgt voor motivatie, boekkennis en leesvoorkeuren. Leerlingen leren zo gedachten onder woorden te brengen en te luisteren en reageren op elkaar. Ze ervaren dat je op verschillende manieren over boeken kunt praten en ontdekken de betekenis van boeken voor verschillende personen (Chambers, 2012) (Broekhof & de Pater, 2012).

Hierbij kunnen verschillende werkvormen ingezet worden; vertellen, voorlezen, interactief werken met prentenboeken, stillezen (vrij lezen), voordragen van en werken met gedichten, praten over verhalen, het leeslogboek en de boekenkring. Het belangrijkste doel van de boekenkring is het delen van meningen over boeken, het uitwisselen van leestips en een leescultuur in de klas tot stand brengen. De boekenkring heeft drie functies. De eerste functie is boekpromotie door leerlingen en leraren. De tweede functie is het demonstreren van vaardigheden; presenteren, voorlezen, vertellen, voordragen, toelichten en discussiëren. De derde functie is het verdiepen van kennis door het opnemen van een mondelinge presentatie en het verdiepen van beleving door het praten over een boek op de manier van Aidan Chambers (Walta, 2013). Chambers (2012) onderscheidt een aantal fasen bij het voeren van gesprekken; de eerste indruk en waardering (basisvragen), praten over de inhoud van het verhaal (speciale vragen) en praten over de vormkenmerken van het verhaal (algemene vragen).

Als leraar neem je een belangrijke rol in bij leesonderwijs. Je motiveert kinderen bij het lezen door middel van enthousiasme, door sterke pedagogische vaardigheden en door het inzetten van leesbevorderingswerkvormen. Een leraar zorgt voor een ruim boekaanbod, heeft kennis over boeken en gaat met kinderen over boeken in gesprek. Bij de boekenkring zorg je als leraar ervoor dat je de besproken boeken gelezen hebt, dat je goed luistert en doorvraagt. Je hebt een sturende rol tijdens het gesprek en je zorgt er op die manier ook voor dat het geen overhoring wordt. De vragenkaartjes van Chambers (2012) kunnen hierbij gebruikt worden. Verder speel je als leraar een cruciale rol bij leesplezier. Als je zelf plezier hebt in lezen en voorlezen, kan je dit ook op een natuurlijke manier overbrengen. Practice what you preach! Als helpende volwassene speel je volgens Chambers (2012) ook een rol bij het vergroten van leesplezier.

Om aan leesbevordering te kunnen werken zijn een aantal andere factoren van belang. Zo kan betrokkenheid zorgen voor meer motivatie en leesplezier (Pompert, 2004). Chambers (2012) noemt vier aspecten van de leescirkel die van belang zijn bij leesplezier; de helpende volwassene, lezen, selecteren en reageren. Ook motivatie is van belang bij leesbevordering en bij de leesontwikkeling. Bij leesmotivatie is het belangrijk dat de teksten ertoe doen en aantrekkelijk zijn (Pompert, 2004), er interactief taalonderwijs is (Van Elsäcker & Verhoeven, 2001), dat er sprake is van intrinsieke motivatie (Malloy, 2010; Deci & Ryan, 2000), dat leerlingen een positieve leesattitude hebben (Stalpers, 2007) en dat er een rijk leesklimaat is (Vernooy, 2007; Stalpers, 2007). Bij leesattitude draait het om de ervaringen die leerlingen hebben bij het lezen. Hebben ze een positieve ervaring, zullen ze ook een positieve attitude hebben. Hierbij spelen de persoonlijkheid van het kind, de leesomgeving, de leesvaardigheid en de kennis en het kiezen van boeken een rol.

3. Vooronderzoek

In het vooronderzoek zullen deelvragen uit hoofdstuk 1 beantwoord worden vanuit de praktijk. Het vooronderzoek is verder van belang bij de uitvoering van het ontwerp, want hiermee wordt inzicht verkregen in de beginsituatie. In paragraaf 3.1 wordt de aanpak van dit vooronderzoek beschreven. In paragraaf 3.2 zijn de resultaten van het vooronderzoek te vinden. En in paragraaf 3.2 worden conclusies getrokken aan de hand van de resultaten.

3.1 Methode vooronderzoek

In deze paragraaf staat de opzet van het praktijkgericht onderzoek beschreven. Er zal worden benoemd welke respondenten aan het onderzoek hebben deelgenomen en welke onderzoeksinstrumenten zijn gebruikt. Er zal een helder beeld geschetst worden van de huidige stand van zaken en van waar de meeste winst te behalen valt. Het gaat hierbij om het huidige niveau van de leerlingen op het gebied van lezen en het praten hierover. En de kennis en attitude van de leraren ten opzichte van leesbevordering en lezen. Tevens zal gekeken worden naar wat er aan leesbevordering in het algemeen en aan de werkvorm de boekenkring specifiek gedaan wordt. Hierbij zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

3. Hoe staan de leerlingen ten opzichte van lezen?
 1. Hoe is hun leesattitude?
 2. Wat is hun leesinteresse?
 3. Hoe zijn de leesprestaties en wat is het leesniveau?
4. Wat is de huidige stand van zaken bij de leraren?
 1. Hun attitude wat betreft (het begeleiden) van leesbevorderingswerkvormen?
 2. Hun kennis en vaardigheden wat betreft leesbevordering en het begeleiden van leesbevorderingswerkvormen?
 3. Wat wordt er aan leesbevordering gedaan?

3.1.1 Respondenten

Het vooronderzoek heeft plaatsgevonden in groep 3b van KBS de Bolster. Aan het onderzoek namen 22 leerlingen deel; 9 jongens en 13 meisjes. Verder zijn voornamelijk gesprekken gevoerd met Elaine Holkenborg, lerares van groep 3b. Maar ook zijn de andere docenten ondervraagd over de leesactiviteiten in hun groepen. Hieronder zal eerst ingegaan worden op welke instrumenten ingezet zijn om inzicht te verkrijgen in de huidige stand van zaken bij de leerlingen en in de huidige stand van zaken bij de leraren. Bij het ondervragen van de leraren is ook ingegaan op leesbevordering en de boekenkring. Door middel van deze dataverzameling zal een beeld verkregen worden van de beginsituatie.

3.1.2 Instrumenten

Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de leesattitude, leesinteresse, de leesprestaties en het leesniveau van de leerlingen, is binnen dit onderzoek gekozen voor verschillende methoden van dataverzameling. Het toetsen zal plaatsvinden met de volgende onderzoeksinstrumenten: vragenlijst leesattitude en leesinteresse (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.), methodetoetsen en CITO-toetsen. Ook zal er met de leerlingen (klassikaal) in gesprek worden gegaan. De leerlingen zullen aan de hand van de vragenlijst bevraagd worden (evalueren). Deze vragenlijst is samengesteld op basis van de Leesinteresselijst (Förrer & Van de Mortel, 2010) en de kwaliteitskaart Leesbevordering van School aan Zet (Stoeldraijer & Förrer, g.d.). De vragen gebaseerd op de kwaliteitskaart Leesbevordering zijn gericht op leesattitude. De Leesinteresselijst van Förrer en van de Mortel is een vragenlijst voor leerlingen en heeft als doel om inzicht te krijgen in de leesinteresse van de leerlingen. De resultaten kunnen helpen bij het kiezen van teksten, voor zowel de leraar als de leerlingen. Ook kan de leraar op basis van de resultaten in gesprek gaan met de leerlingen om aanknopingspunten te vinden om hen tot lezen te verleiden en hun leesplezier te

vergroten. Deze vragenlijst is gebaseerd op de Motivations for Reading Questionnaire (MRQ) van Dr. Allan Wigfield en Dr. John Guthrie van de Universiteit Maryland (2006). Het is de bedoeling dat alle leerlingen de vragenlijst invullen en indien de leerlingen de vragenlijst zelf nog onvoldoende kunnen invullen, kan de lijst ook mondeling worden afgenomen. In dit geval is er gekozen voor een mondelinge afname. De vragenlijst is verder wat versimpeld, omdat het gaat om leerlingen in groep 3. Ook is gekozen voor dichotome vragen en dan specifiek vragen waarbij de leerlingen uit antwoordcategorieën er één moeten kiezen (ja/ nee) in plaats van meerkeuzevragen. Naast vragen gericht op leesattitude en leesinteresse, wordt in de vragenlijst ook ingegaan op de soorten boeken (thema's) die de leerlingen lezen. Ook zijn zelf opgestelde vragen over het praten over boeken toegevoegd. De vragenlijst bestaat uit 25 gesloten vragen en is te vinden in bijlage 5. Om inzicht te krijgen in de leesprestaties en het leesniveau van de leerlingen is gekeken naar de diverse toetsen die hiervoor in de klas zijn afgenomen. Naast de methodetoetsen is in januari de leestoets CITO – M3 – AVI M3 – Versie A afgenomen en in februari de DMT toets.

Wat betreft de deelvragen gericht op de leraren is binnen dit onderzoek gekozen voor verschillende methoden van dataverzameling. Het toetsen zal plaatsvinden met de volgende onderzoeksinstrumenten: checklist leesbevordering (Förrer & Stoeldraijer, g.d) en vragenlijsten met betrekking tot leesonderwijs en leesbevordering. Er is gekozen voor de checklist (kwalitatief onderzoek) en vragenlijsten (kwantitatief onderzoek) om structuur te kunnen aanbrengen tijdens de gesprekken. De vragenlijsten bestaan uit dichotome vragen, waarbij de respondent uit antwoordcategorieën er één moeten kiezen (bv. ja of nee) en meerkeuzevragen. De inhoud van de vragenlijsten is gebaseerd op de theorie die in hoofdstuk twee is behandeld.

Allereerst is de vragenlijst structureel lezen en differentiatie van Leesplan.nl gebruikt om inzicht te krijgen in wat er op KBS de Bolster gedaan wordt aan stillezen, voorlezen, leesbeleving en leesbevordering. De vragenlijst bestaat uit zes gesloten en één open vraag. Deze vragenlijst is te vinden in bijlage 10 en is afgenomen bij de leraren van groepen 1 tot en met 8.

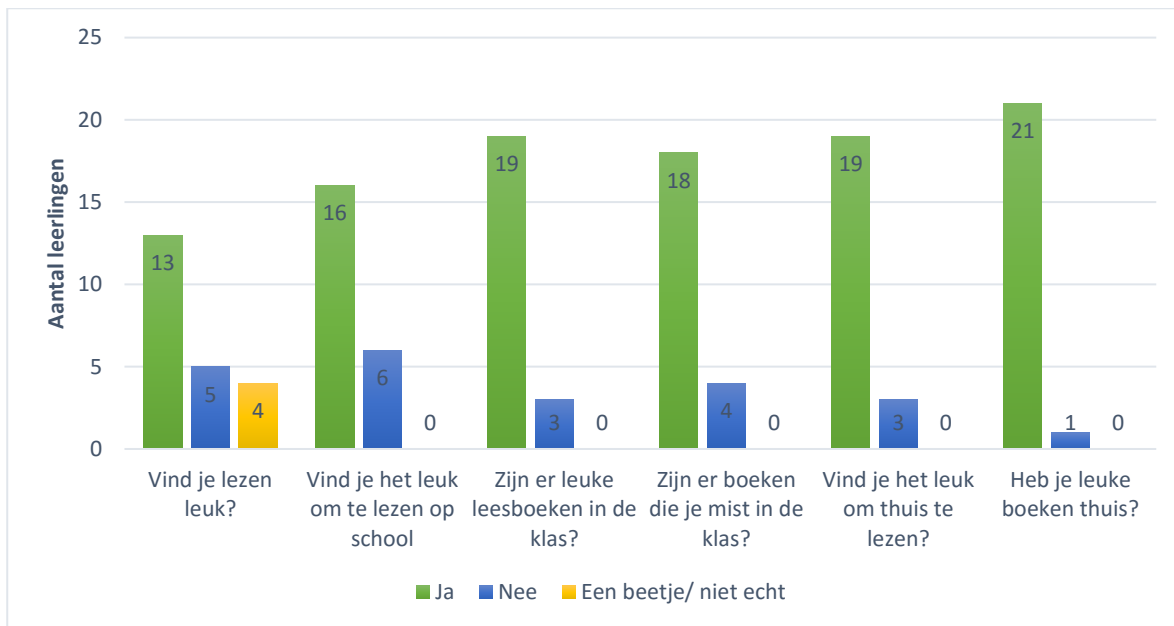
Daarna is gekeken naar groep 3b specifiek. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met de lerares van groep 3b, Elaine Holkenborg. Om inzicht te verkrijgen in de kennis en vaardigheden en de attitude wat betreft leesbevordering zijn de checklist van de kwaliteitskaart leesbevordering (Förrer & Stoeldraijer, g.d) in bijlage 12 gebruikt en is een vragenlijst ontworpen om inzicht te krijgen in de leesbevordering (bijlage 14). De vragenlijst bestaat uit 13 gesloten vragen.

3.2 Resultaten vooronderzoek

In deze paragraaf zijn de resultaten te vinden van het vooronderzoek in de praktijk. Allereerst worden de resultaten van het vooronderzoek bij de leerlingen besproken en vervolgens de resultaten van het vooronderzoek bij de leraren. Het vooronderzoek bij de leerlingen is tevens ook de nulmeting en is afgenomen op 30 maart 2015.

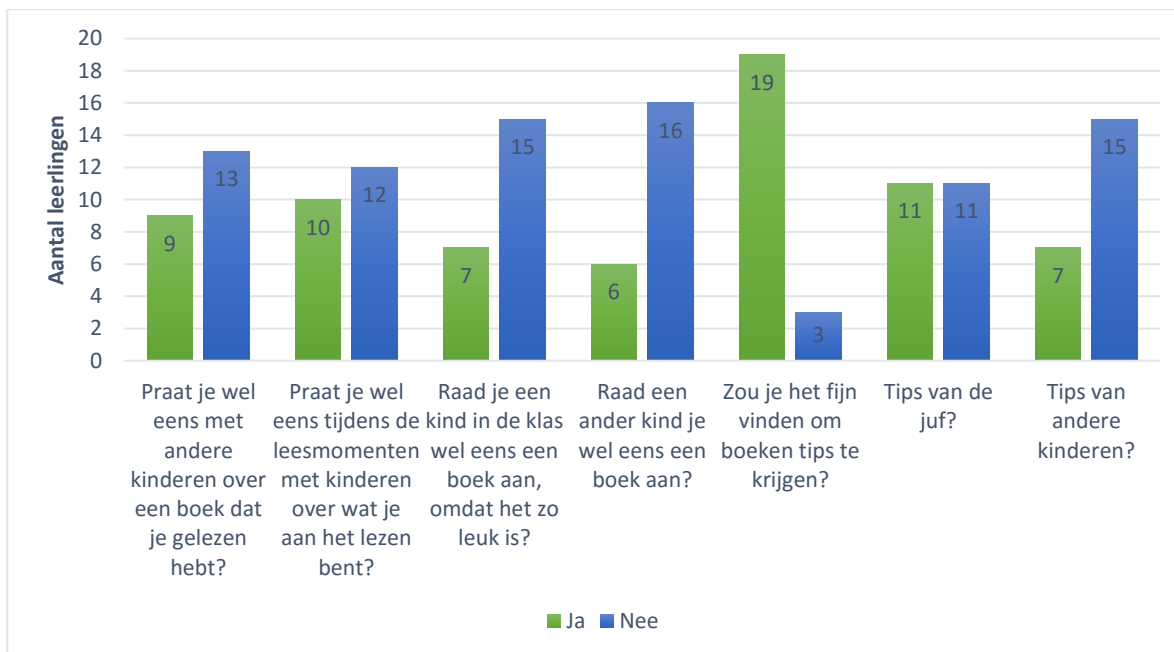
De leerlingen en leesattitude

De resultaten (per vraag) van de vragenlijst leesattitude en leesinteresse (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.) zijn te vinden in bijlage 6. Hieronder is een overzicht te vinden van de vragen gericht op leesattitude. Dat wil zeggen; wat is de houding van de kinderen ten opzichte van lezen in het algemeen, lezen op school en thuis lezen. Ook is gekeken naar de houding van de leerlingen ten opzichte van het boekaanbod op school en thuis. En tot slot ook naar bibliotheekbezoek en voorlezen door ouders. De resultaten van de laatste onderdelen zijn terug te vinden in bijlage 6.

Zoals in de grafiek is af te lezen is, hebben het merendeel van de leerlingen (13 van de 22 leerlingen) een positieve houding ten opzichte van lezen. Ook is in de grafiek te zien dat nog meer leerlingen een positieve houding hebben ten opzichte van lezen op school; 16 van de 22 leerlingen. En dat het thuis lezen het meest positief wordt beoordeeld; 19 van de 22 leerlingen. De leerlingen beoordelen zowel het lezen thuis als de boeken thuis positiever dan het lezen op school en de boeken op school.

Hieronder is een overzicht te vinden van de vragen gericht op het praten over boeken.

In de bovenstaande grafiek is af te lezen dat er door het merendeel van de klas niet gepraat wordt over boeken en ook raden ze geen boeken aan (boekpromotie). Het grootste gedeelte van de leerlingen zou echter wel tips over boeken willen krijgen.

De leerlingen en leesinteresse

In bijlage 6 is verder te lezen waar de interesse van de leerlingen ligt. Dat wil zeggen welke thema's de leerlingen als positief waarderen en welke boeken en thema's ze missen op school. Ook is hier te zien wat tot nu toe gedaan is met de uitkomst op de vragen betreffende boekkeuzes en thema's.

De leerlingen en hun leesprestaties en leesniveau

Bij de leestoets CITO – M3 – AVI M3 – Versie A (bijlage 7) zaten 68,2 % van de klas (15 leerlingen) toen op beheersingsniveau, 18,2 % (4 leerlingen) op instructieniveau en 13,6% (3 leerlingen) op frustratieniveau. Dit houdt in dat 15 leerlingen AVI-niveau M3 beheersen. De andere leerlingen hebben de tekst te traag gelezen en/ of teveel fouten gemaakt. Bij voornamelijk de 3 leerlingen die op frustratieniveau zitten, zou het zo kunnen zijn dat zij op dat moment de elementaire leeshandeling nog niet beheersten.

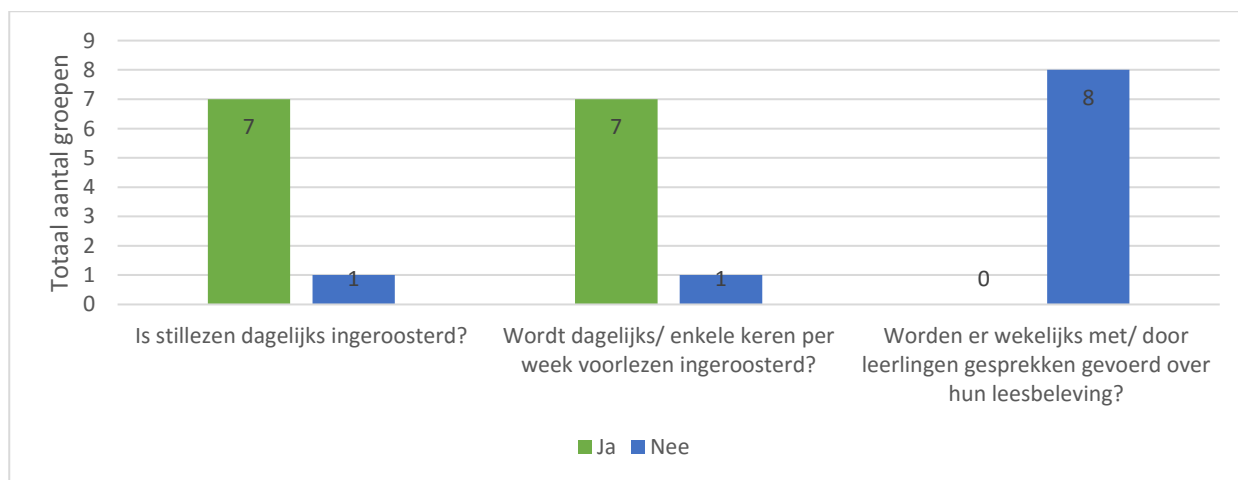
In februari is de DMT toets afgenomen in de klas. De scores zijn te vinden in bijlage 8. De niveaus die de leerlingen behaald hebben zijn: A-niveau: 5 leerlingen, B-niveau: 5 leerlingen, C-niveau: 9 leerlingen, D-niveau: 2 leerlingen en E-niveau: 1 leerling.

In de resultaten van de methodetoetsen (bijlage 9) is te zien dat in de laatste toetsen 4 leerlingen op het niveau twijfelachtig of onvoldoende zitten. De andere leerlingen zitten minimaal op voldoende niveau.

Op basis van de bovenstaande toetsen, de methodetoetsen en observaties is bepaald op welk niveau de leerlingen werken binnen de methode. Er wordt gewerkt op drie niveaus in de klas: zon niveau (hoogste niveau), racket niveau en maan niveau (laagste niveau). 4 van de 5 leerlingen met A-niveau werken met de zon versie van *Veilig Leren Lezen*; zij scoren ook minimaal zeer goed of uitmuntend op de methodetoetsen. De rest van de klas werkt met de racket of de maan versie. Daarnaast zijn, onder andere op basis van deze scores, een aantal van de leerlingen opgenomen in het groepje voor verlengde instructie. Dit zijn de leerlingen met E en D-niveau en een aantal leerlingen met C-niveau en/ of die op het niveau twijfelachtig of onvoldoende zitten bij de methodetoetsen. Als de resultaten van de toetsen vergeleken worden met de resultaten van de vragenlijst kan niet gezegd worden dat de leerlingen die meer moeite hebben met lezen en slechtere scores behalen, lezen ook allemaal negatief beoordelen. Er zijn dus ook leerlingen die lezen positief beoordelen terwijl ze niet goed scoren en leerlingen die goed kunnen lezen en lezen niet leuk vinden.

De leraren en de vragenlijst structureel lezen en differentiatie

De resultaten (per vraag) van de vragenlijst structureel lezen en differentiatie zijn te vinden in bijlage 11. Hieronder is een overzicht te vinden van de vragen gericht op stillezen, voorlezen en leesbeleving.

Alleen in groep 1/2 wordt stillezen niet dagelijks ingeroosterd. In deze groep worden de leerlingen wel in de gelegenheid gesteld om zelf boeken te pakken. In alle groepen, behalve groep 8, wordt voorgelezen. Aan deze twee onderdelen van lezen wordt dus veel aandacht besteed. Dit geldt niet

voor gesprekken voeren over leesbeleving en ook niet voor boekenintroductie (zie bijlage 11). Vanaf volgend schooljaar zal hier wel aandacht aan besteed worden.

De lerarens leesbevordering

Wat in het algemeen in zowel de resultaten van de checklist leesbevordering van Förrer & Stoeldraijer (g.d.) in bijlage 13 en de vragenlijst (bijlage 15) duidelijk wordt is dat er nog niet veel gedaan wordt aan leesbevordering in groep 3b op KBS de Bolster. Zoals hieronder te lezen is wordt op dit moment alleen aandacht besteed aan de Kinderboekenweek en wordt de bibliotheek bezocht.

6. Op welke wijze wordt dit schooljaar aandacht besteed aan leesbevordering?

- ✓ Kinderboekenweek
- Nationale Voorleeswedstrijd
- ✓ Bibliotheekbezoek
- Leerlingen vertellen over boeken (bv. boekenkring)
- Boekpromotie door de leraar
- Schrijversbezoeken
- Leerlingen schrijven over boeken (bv. leeslogboek)
- CPNB-lesbrieven bij Kinderboekenweek
- Kinderjury
- Leerlingen beoordelen boeken (bv. boekenverkiezing)

Vanaf volgend schooljaar zal veel veranderen, omdat er dan een leescoördinator en een leesplan zijn. In dit leesplan zullen diverse afspraken gemaakt worden en tips opgenomen worden betreffende leesbevordering en leesbevorderingswerkvormen. De komst van de schoolbibliotheek zal zorgen voor een ruimer en gevarieerder aanbod in boeken en dit zal impact hebben op de boekkeuze van de leerlingen en ook op de leesbevorderingswerkvormen.

Wat er op dit moment wel gebeurt in groep 3b is dat er bijna dagelijks wordt voorgelezen. Ook zijn er meerdere keren per week momenten voor stillezen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de Kinderboekenweek en worden er bezoeken gebracht aan de bibliotheek (leesbevorderingsactiviteiten). Naast voorlezen, interactief werken met prentenboeken en stillezen worden geen leesbevorderingswerkvormen ingezet, dus ook geen boekenkringen. Volgend schooljaar zullen de leesbevorderingswerkvormen, de boekenkring en boekpromotie, toegevoegd worden.

3.3 Conclusie vooronderzoek

In deze paragraaf zullen de belangrijkste bevindingen uit het vooronderzoek behandeld worden, dit wordt gedaan aan de hand van de deelvragen.

3. Hoe staan de leerlingen ten opzichte van lezen?

1. Hoe is hun leesattitude?
2. Wat is hun leesinteresse?
3. Hoe zijn de leesprestaties en wat is het leesniveau?

De antwoorden op deze vragen zijn uitgebreider terug te vinden in de resultaten van de vragenlijst leesinteresse en de toets resultaten (bijlagen 5 tot en met 8). In de vorige paragrafen is naar voren gekomen dat bijna alle leerlingen een positieve houding ten opzichte van lezen hebben (16 van de 22 leerlingen). Wel waarderen ze het lezen thuis positiever dan op school en dan lezen in het algemeen. Hier kan dus aan gewerkt worden. Ook zijn meer kinderen tevreden met het boekaanbod thuis dan op school. Omdat de leerlingen ook specifieke soorten boeken benoemd hebben die ze misten, is hier meteen al wat mee gedaan en daarom zijn er nu meer boeken in de thema's dieren en humor aanwezig in de klas. Op deze manier is er ook meer inzicht verkregen in de leesinteresse van

de kinderen. Daarnaast is gewerkt aan de indeling van de boeken en de vindbaarheid, omdat in de literatuur ook het belang hiervan benadrukt werd.

Op dinsdag 12 mei is er met de leerlingen een gesprek gevoerd over stillezen en het boekaanbod. 19 van de 22 leerlingen vinden stillezen leuk en 3 leerlingen vinden het niet leuk. Als redenen hiervoor geven ze aan dat ze lezen niet leuk vinden en dat boeken lezen veel tijd kost. En dat ze het leuker zouden gaan vinden als er boeken in de klas zouden komen die ze leuk vinden. De andere leerlingen vinden stillezen leuk, omdat ze goed kunnen lezen, ze lezen leuk vinden en/of omdat ze ervan kunnen leren. De nieuwe boeken in de klas worden ook als positief ervaren. Vooral de moppen boeken vinden ze erg leuk. De dierenboeken vinden ze leuk omdat ze er van leren. De leerlingen gaan ook met elkaar over deze boeken in gesprek. Ze geven aan dat ze graag meer grappige boeken in de klas zouden willen hebben en dat ze spannende boeken missen in het aanbod. Daarnaast geven de leerlingen aan het leuk te vinden om boeken te waarderen. Het wel of niet goed presteren op de toetsen heeft geen noemenswaardige impact op de waardering van het stillezen; de drie leerlingen die het stillezen niet leuk vinden, scoren goed of zelfs zeer goed op de toetsen. Dit geldt ook als gekeken wordt naar de leesprestaties en het leesniveau van de kinderen en deze vergeleken wordt met de vragenlijst leesattitude en leesinteresse (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.). Het is niet zo dat alle leerlingen die minder goede resultaten behalen of op een lager leesniveau lezen, een negatievere houding hebben ten opzichte van lezen.

4. Wat is de huidige stand van zaken bij de leraren?

1. Hun attitude wat betreft (het begeleiden) van leesbevorderingswerkvormen?
2. Hun kennis en vaardigheden wat betreft leesbevordering en het begeleiden van leesbevorderingswerkvormen?
3. Wat wordt er aan leesbevordering gedaan?

De lerares heeft een positieve houding ten opzichte van (het begeleiden van) leesbevordering, maar dit is niet altijd terug te zien in haar gedrag. Aan de ene kant door het niet inzetten van leesbevorderingswerkvormen, zoals hier boven al benoemd is, en aan de andere kant door bijvoorbeeld niet zelf te lezen tijdens stillezen. Ook wordt er niet of nauwelijks gepraat over boeken in de groep. Tijdens de begrijpend luisteren activiteiten en het voorlezen wordt wel gepraat over de inhoud van boeken (wie, wat, waar, probleem en oplossing), maar niet over de waardering van de boeken. En ook niet over de beleving van de leerlingen. De lerares werkt hard aan haar kennis en vaardigheden betreffende leesbevordering. Onder andere door het volgen van een cursus tot leescoördinator. Verder is duidelijk dat op KBS de Bolster op dit moment hard gewerkt wordt aan het leesonderwijs. Vanaf volgend schooljaar zullen een heleboel dingen anders zijn betreffende het leesonderwijs. Zo zullen er vanaf het schooljaar 2015-2016 een schoolbibliotheek, een leescoördinator en een leesplan zijn. Maar dat houdt wel in dat er nu nog een heleboel dingen niet georganiseerd of gehanteerd worden.

Dat geldt ook voor leesbevordering. Het is natuurlijk erg mooi dat er volgend schooljaar een leescoördinator is en dat er op dit moment hard gewerkt wordt aan een leesplan. En dat er dan leesbevorderingswerkvormen gebruikt gaan worden. Maar op dit moment worden buiten stillezen geen leesbevorderingswerkvormen ingezet. De kennis wordt nu opgedaan, maar is nog niet volledig aanwezig. Over de vaardigheid en de begeleiding kunnen geen uitspraken gedaan worden, omdat er geen leesbevorderingswerkvormen ingezet worden. En hierdoor is het onmogelijk om hier inzicht in te verkrijgen.

4. Onderzoek naar het ontwerp

Naar aanleiding van het theoretisch kader en het vooronderzoek zijn de ontwerpcriteria opgesteld. Op basis van deze criteria is het definitieve ontwerp opgesteld. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens het methode onderzoek naar het ontwerp (4.1), de resultaten naar het ontwerp (4.2) en de conclusie naar het ontwerp (4.3) beschreven. Nadat de nulmeting heeft plaatsgevonden zal gedurende een periode van drie weken het ontwerp uitgevoerd worden. Voordat de boekenkringen plaats gaan vinden, heeft de leraar ervoor gezorgd dat het boekenaanbod in de klas is uitgebreid. Niet alleen in hoeveelheid, maar ook zullen er meer boeken in verschillende thema's aanwezig zijn en zullen de boeken volgens een duidelijke indeling gepresenteerd worden.

4.1 Methode onderzoek naar het ontwerp

4.1.1 Uitgangspunten ontwerp

Zoals in het vorige hoofdstuk te lezen is, zal er volgend schooljaar veel veranderen op KBS de Bolster. Op dit moment vinden er echter nauwelijks leesbevorderingswerkvormen plaats. In de antwoorden op de vragenlijst structureel lezen en differentiatie is naar voren gekomen dat in geen enkele groep (en dus ook groep 3b) op KBS de Bolster gesprekken gevoerd worden met/ door leerlingen over leesbeleving. En uit de resultaten van de vragenlijst leesbeleving blijkt dat er in groep 3b geen boekenkring plaatsvindt. Daar zal door middel van dit ontwerp verandering in komen. Het gehele ontwerp is in bijlage 16 toegevoegd. Allereerst worden de ontwerpcriteria van dit ontwerp bekend gemaakt en de methoden van dataverzameling en data-analyse beschreven. Ook zullen de randvoorwaarden bij het monitoren en het meten van het ontwerp beschreven worden; de procedure, deelnemers, instrumenten en het materiaal. Ook zal het ontwerp beknopt worden beschreven.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de verschillende fases van het ontwerp, staan hieronder de verschillende ontwerpcriteria genoteerd:

- De leraar zorgt voor een rijk boekaanbod (Förrer & Stoeldraijer, g.d.; Chambers, 2012; Filipiak, 2013), een duidelijke indeling (Lemaire, 2004; Huizenga & Robbe, 2013), beschikbaarheid, bereikbaarheid, toegankelijkheid, waardering en presentatie (Abrahamse, 1998; Chambers, 2012).
- De leraar introduceert de boekenkring.
 - Boekpromotie door de leraar tijdens de boekenkring (Chambers, 2012; Broekhof & de Pater, 2012; Walta, 2013).
 - Boekpromotie door de leerlingen tijdens de boekenkring (Chambers, 2012; Walta, 2013).
 - De leerlingen demonstreren vaardigheden tijdens de boekenkring (Walta, 2013).
 - Praten over boeken aan de hand van de vragenkaartjes van Chambers (2012) door zowel de leraar als de leerlingen (Walta, 2013).
- De leraar heeft een leidende rol tijdens de boekenkring en straalt enthousiasme uit over lezen (Broekhof & de Pater, 2012).

4.1.2 Dataverzameling

Voor het verzamelen van data wordt er gebruik gemaakt van verschillende methoden van dataverzameling. Hieronder worden deze methoden beschreven.

Methode van dataverzameling: Bevragen (vergelijken)

Wie: 22 leerlingen van groep 3b

Onderzoeksinstrument en verantwoording: In het vooronderzoek heeft de nulmeting plaatsgevonden. De nulmeting bestond uit het afnemen van de vragenlijst in bijlage 5. Deze vragenlijst is samengesteld op basis van de Leesinteresselijst (Förrer & Van de Mortel, 2010) en de kwaliteitskaart Leesbevordering van School aan Zet (Stoeldraijer & Förrer, g.d.). Er is gekozen voor deze vragenlijst omdat er basis van de resultaten van deze vragenlijst in gesprek gegaan kan worden met de leerlingen om aanknopingspunten te vinden om hen tot lezen te verleiden en hun leesplezier te vergroten. Dit sluit aan op het doel van het onderzoek om het leesplezier van leerlingen te vergroten. In de lessenserie zullen de antwoorden uit de vragenlijst een leidraad kunnen bieden voor het voeren van de gesprekken tijdens de boekenkring en voor de keuze van de te bespreken boeken. Aan het einde van de lessenserie zal de vragenlijst nog een keer worden afgenomen en vergeleken worden met de resultaten van de nulmeting.

Randvoorwaarden:

Bij de nameting is het van groot belang dat deze in eenzelfde context plaatsvindt als de nulmeting om de resultaten vergelijkbaar te maken.

Methode van dataverzameling: Observeren (beschrijven en vergelijken)

Wie: 22 leerlingen van groep 3b

Onderzoeksinstrument en verantwoording: Gedurende de lessenserie zal aan de hand van observaties de ontwikkeling van de leerlingen worden bijgehouden op het gebied van leesplezier. Ook zal gedurende de boekenkring de participatie en de attitude van de leerlingen geobserveerd worden.

Deze twee vormen van dataverzameling zullen aan het eind van het ontwerp een beeld schetsen van de ontwikkeling die de leerlingen hebben doorgemaakt en antwoord geven op de volgende deelvraag:

5. In hoeverre voldoet het ontwerp ‘het houden van boekenkringen in groep 3’ in de praktijk?
 1. Heeft het ontwerp invloed op de leesattitude?
 2. Heeft het ontwerp invloed op de leesinteresse?
 3. Welke rol speelt het praten over boeken in het ontwerp?
 4. Welke rol speelt boekpromotie door de leraar en de leerlingen in het ontwerp?
 5. Welke rol speelt de houding van de leraar in het ontwerp?

4.1.3 Beschrijving en verantwoording ontwerp

Naar aanleiding van het theoretisch kader, de conclusies uit het vooronderzoek en de hierboven genoemde ontwerpcriteria, is een ontwerp/ prototype ontwikkeld. Het ontwerp bestaat uit drie leesinterventies die door de leraar ingezet worden in de groep. Drie weken lang wordt het ontwerp uitgevoerd in groep 3b op KBS de Bolster. De eerste week wordt er gewerkt aan leesinterventie 1. In de tweede week van de lessenserie wordt gewerkt aan de tweede leesinterventie. In de derde week van de lessenserie wordt gewerkt met de derde leesinterventie en zal de nameting plaatsvinden. Het ontwerp is terug te vinden in bijlage 16.

In de theorie is naar voren gekomen dat er verschillende werkvormen mogelijk zijn ten bate van leesbevordering. In het ontwerp is er voor gekozen worden om op één van deze werkvormen in te zoomen; de boekenkring. Hier is voor gekozen, omdat de boekenkring de verbindende werkvorm is binnen leesbevordering. Daarnaast kan hier vanaf groep 3 mee gewerkt worden en zou het zonde zijn om tot volgend schooljaar te wachten. Zoals eerder benoemd is het belangrijkste doel van een boekenkring het delen van meningen over boeken, het uitwisselen van leestips en een leescultuur in de klas tot stand brengen (Chambers, 2012). Walta (2013) heeft drie functies van de boekenkring geformuleerd. Allereerst boekpromotie door leerlingen en leraren, ten tweede het demonstreren van vaardigheden: presenteren, voorlezen, vertellen, voordragen, toelichten en discussiëren en ten derde het verdiepen van kennis door het opnemen van een mondelinge presentatie en het verdiepen van beleving door het praten over een boek op de manier van Aidan Chambers. Boekpromotie is van

belang, want als leerlingen hun ervaringen met boeken kunnen uitwisselen, zullen ze eerder weer nieuwe boeken willen lezen en daarmee kunnen ze hun leeservaring uitbouwen. Daarom zullen twee van de drie boekenkringen in teken staan van boekpromotie. Tijdens boekenkringen over boekpromotie komt ook de tweede functie aan bod en zullen de leerlingen diverse vaardigheden demonstreren. Ook zal in een boekenkring gewerkt worden aan het verdiepen van beleving door het praten over een boek aan de hand van de kaartjes van Aidan Chambers. De rol van de leraar wordt in de theorie ook benadrukt. Binnen dit ontwerp heeft de leraar een voorbeeldfunctie en speelt ze een actieve rol in de promotie van boeken. Door het stellen van vragen zal ze de boekenkringen sturen en in kunnen spelen op hetgene dat door de leerlingen aangekaart wordt.

In de weken voorafgaand aan het ontwerp heeft de leraar ervoor gezorgd dat er meer boeken in de klas aanwezig zijn. De keuze voor deze boeken is gebaseerd op de ingevulde vragenlijsten en door middel van gesprekken met de leerlingen. Ook is gezorgd voor een duidelijke indeling van de boeken. De mandjes met boeken in de klas hebben een thematische indeling gekregen, net zoals in de boekenkasten in de rest van de school. De leerlingen zijn daarnaast op de hoogte gebracht over de verschillende thema's en zijn inmiddels bekend met de verschillende pictogrammen die hiervoor gebruikt worden. Ook staan de mandjes op een centrale plek in de klas. Voorafgaand aan het stillezen wordt tijd vrij gemaakt voor het kiezen en ruilen van boeken.

Week 1

In de eerste week zal de boekenkring aansluiten op het thema van de methode op dat moment; lievelingsboeken. De boekenkring zal een kringgesprek zijn met de gehele groep. Twee van de drie functies van de boekenkring zullen aan bod komen; allereerst boekpromotie door leerlingen en leraren en ten tweede het demonstreren van vaardigheden. In dit geval de vaardigheid presenteren (Walta, 2013). Gedurende de hele week zal tijd ingeroosterd worden voor de boekenkring, zodat alle leerlingen in de gelegenheid zullen zijn om hun boek te presenteren. Ook krijgen de boeken een mooie plek in de vensterbank in de klas.

Week 2

In de tweede week draait de boekenkring om het praten over een boek aan de hand van de vragenkaartjes van Aidan Chambers (2012). Eerst zal door de leraar een boek voorgelezen worden en daarna zal met de gehele klas hierover in gesprek gegaan worden. De functies die in deze boekenkring aan bod komen zijn het demonstreren van vaardigheden, voorlezen en discussiëren en het verdiepen van beleving door het praten over een boek op de manier van Aidan Chambers (Walta, 2013).

Week 3

In de derde week zal de functie boekpromotie wederom een grote rol spelen in de boekenkring. Om aan te sluiten op eerdere gesprekken met leerlingen over verschillende boekthema's, zullen in deze boekenkring boeken uit diverse thema's aan bod komen. Ook hier draait het dan om het demonstreren van de vaardigheid presenteren. Ook voor deze boekenkring zijn meerdere momenten vrij gemaakt. In deze laatste week zal tot slot ook de eindmeting plaatsvinden.

4.2 Resultaten onderzoek naar het ontwerp

Het ontwerp is gedurende drie weken uitgevoerd. Aan de hand van de nul- en de eindmeting, de observaties van de leraar en de gesprekken met de leerlingen zullen de resultaten van het ontwerp hier besproken worden.

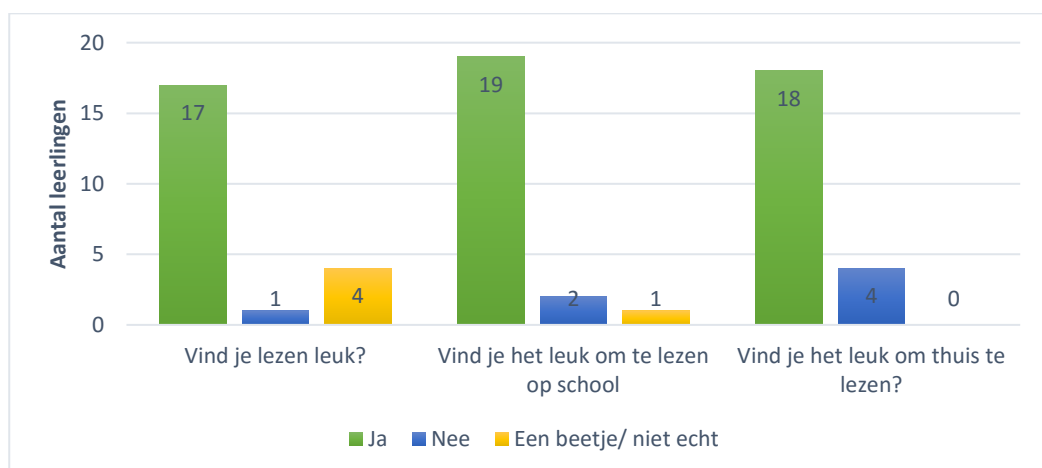
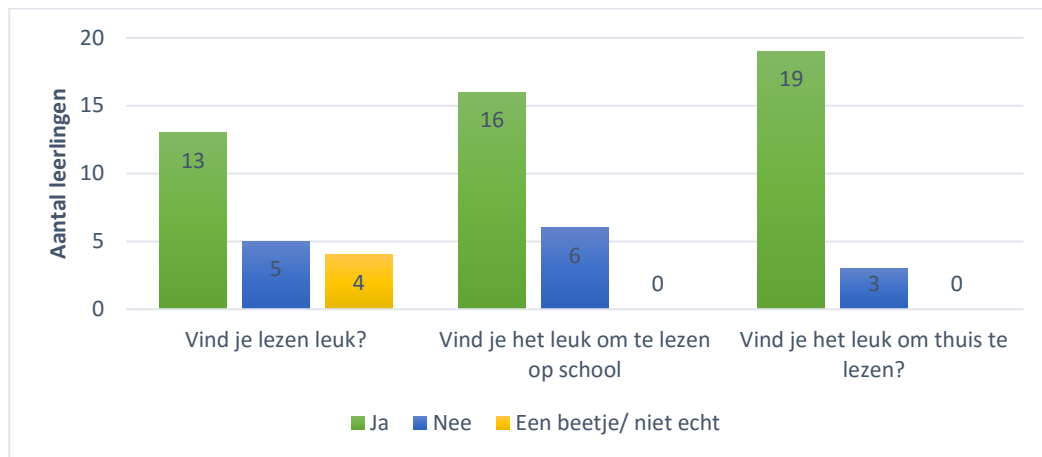
4.2.1 Resultaten nulmeting en eindmeting

De data zijn op twee momenten verzameld, te weten tijdens de nulmeting in maart 2015 en tijdens de eindmeting in juni 2015. De data zullen behandeld worden aan de hand van de laatste deelvraag.

5. In hoeverre voldoet het ontwerp ‘het houden van boekenkringen in groep 3’ in de praktijk?

Heeft het ontwerp invloed op de leesattitude?

In de eerste diagram is te zien wat de leesattitude van de leerlingen was voor het ontwerp en in de tweede diagram is af te lezen wat de attitude van de leerlingen ten opzichte van lezen is na het ontwerp.

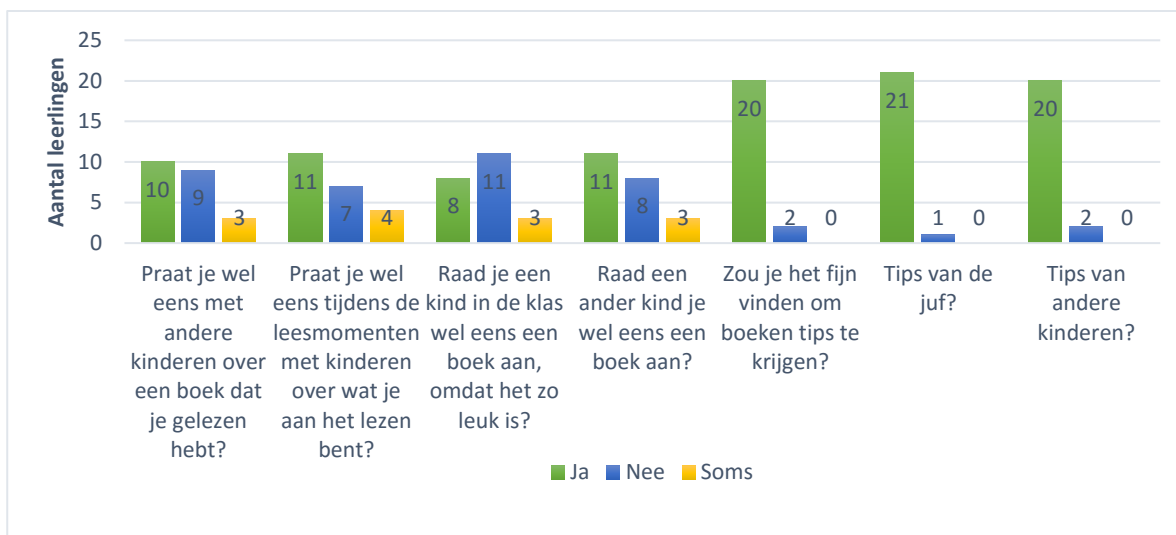
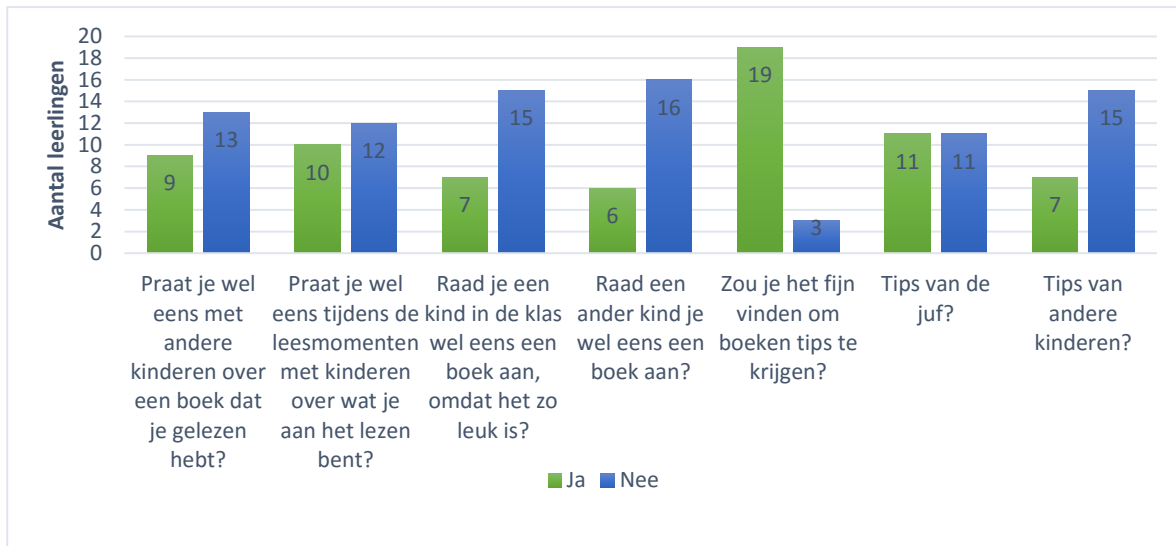
In de bovenstaande diagrammen is af te lezen dat:

- Het aantal leerlingen dat lezen leuk vindt, is gestegen van 13 naar 17 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat het leuk vindt om op school te lezen is gestegen van 16 naar 19 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat het leuk vindt om thuis te lezen is gedaald van 19 naar 18 leerlingen.

De vraag gericht op de moeilijkheid van lezen is terug te vinden in bijlage 20. Het antwoord op de vraag ‘Heeft het ontwerp invloed op de leesinteresse?’ is ook te vinden in bijlage 20.

Welke rol speelt het praten over boeken in het ontwerp?

Tot slot zijn ook vragen over het praten over boeken geformuleerd. In de eerste diagram zijn de antwoorden op deze vragen te vinden voor het ontwerp en in de tweede diagram de antwoorden op de vragen na het ontwerp.

In de bovenstaande diagrammen is af te lezen dat:

- Dat het aantal leerlingen dat met andere kinderen over boeken praat, is gestegen van 9 naar 10 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat tijdens leesmomeneten praat over boeken is gestegen van 10 naar 11 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat wel eens een boek aan raadt, is gestegen van 7 naar 8 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat boeken aangeraden krijgt, is gestegen van 6 naar 11 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat het fijn vindt om boeken tips te krijgen, is gestegen van 19 naar 20 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat graag tips van de juf krijgt, is gestegen van 11 naar 21 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat graag tips van andere leerlingen krijgt, is gestegen van 7 naar 20 leerlingen.

4.2.2 Resultaten observaties

Zoals in de inleiding benoemd is, waren de stillezen momenten voor het ontwerp niet gericht op lezen. De leerlingen gebruikten deze momenten voor het kiezen en ruilen van boeken. Verder bladeren ze meer dan ze lezen en lopen ze rond. Na het ontwerp is dit veranderd. Allereerst is er gezorgd voor een breder boekaanbod en voor boeken die aansluiten op de interesses van de leerlingen. Hierdoor lezen de kinderen meer in plaats van te bladeren. Ook wordt er voordat er

gestart wordt met het stillezen tijd vrij gemaakt voor het ruilen en kiezen van boeken en gebeurt dit niet meer tijdens het stillezen. Dit wordt door de lerares gestuurd. De leerlingen kiezen nu ook veel bewuster voor bepaalde boeken. Vaak zijn dit boeken die in de boekenkring besproken zijn.

Tijdens de eerst boekenkring heeft de lerares eerst zelf een boek gepresenteerd (modellen). Daarna hebben verschillende leerlingen verteld over hun lievelingsboek. Ze mochten hierbij op de stoel van de juf zitten. De presentaties verliepen volgens een aantal stappen; de voorkant van het boek laten zien, de titel en schrijver benoemen, vertellen waarom ze het zo leuk vinden en daarna stukje voorlezen of illustraties laten zien. Bij alle boeken waren er leerlingen die na de presentatie het boek zouden willen lezen. Het boek van één leerling was zo populair dat ze afspraken maakten over wie het na wie mocht lezen. Wat mooi was, was dat kinderen verschillende soorten boeken bij zich hadden; strips, informatieboeken, dierenboeken, voorleesboeken en leesboeken. En hierdoor hebben we hier ook een gesprek over kunnen voeren. Ook hebben we naar aanleiding van een boek een mooi gesprek kunnen voeren over pesten. Na afloop is de boekenkring nabesproken met de kinderen. De opmerkingen van de leerlingen waren onder andere: 'Ik vond het leuk om te kunnen vertellen over mijn lievelingsboek en het boek te laten zien.' 'Ik wil het boek van D. heel graag lezen.' 'Ik vond het heel leuk dat ik op de stoel van de juf mocht zitten'. 'Ik heb veel nieuwe boeken leren kennen, leuk!'

Tijdens de tweede boekenkring is eerst het boek *De Sleutel* voorgelezen en daarna is aan de hand van de vragenkaartjes van Chambers (2012) een gesprek gevoerd over het boek. Bij de vragen 'Herken je iets uit andere boeken? Weet je nog welk boek dat was?' kwam er een mooi gesprek op gang. Een leerling benoemde dat het schreeuwen van de moeder hem deed denken aan het boek *Tim op de tegels*, daar schreeuwt de vader tegen Tim. En vervolgens vond een andere leerlingen het ook lijken op *Niet brullen in de bieb* waar de leeuw ook schreeuwt. Dit zijn beide boeken die in de klas zijn voorgelezen. Mooi dat de leerlingen verbanden konden leggen tussen de verschillende boeken. Tijdens de nabespreking gaf een leerling aan het grappig te vinden, dat er ook een vraag was over wat ze saai vond aan het boek. De anderen waren het hier mee eens, niet alleen vragen over wat er leuk is aan een boek.

Tijdens de derde boekenkring hebben een aantal leerlingen een boek van een bepaald thema gepresenteerd. Deze boeken hebben ze van te voren gekregen gebaseerd op de vragenlijst en gesprekken. Het doel was om in de boekenkring in gesprek te gaan over de verschillende soorten boeken en om boeken te promoten. Alle leerlingen waren positief over de boeken die ze gelezen hebben en ook nu heeft het ervoor gezorgd dat leerlingen de boeken naderhand zijn gaan lezen. Bij het nabespreken gaf een leerling aan dat hij eindelijk een boek heeft gelezen dat hij leuk vond, omdat het over voetbal ging. Het toneellezen vonden ze leuk, omdat ze dit boek samen mochten lezen en ze dat niet vaak doen. In bijlage 21 zijn afbeeldingen te vinden van de lessenserie en de resultaten daarvan in de klas.

Welke rol speelt boekpromotie door de leraar en de leerlingen in het ontwerp?

Zoals hierboven te lezen is heeft de boekpromotie ervoor gezorgd dat de leerlingen gericht zijn gaan lezen. Ze kozen tijdens het stillezen bewust voor een boek dat in de boekenkring besproken is. Bijna alle boeken zijn na de presentatie door andere leerlingen gelezen. Sommige boeken zijn zo populair dat er afspraken gemaakt worden over wie het boek wanneer mag lezen. Het enthousiasme over de boeken resulteert in rust en echt lezen tijdens het stillezen.

Welke rol speelt de houding van de leraar in het ontwerp?

De lerares heeft een voorbeeld functie. Door zelf enthousiast te zijn over boeken, brengt ze dit enthousiasme over op de leerlingen. De lerares heeft ook een actieve rol, zo promoot ze zelf ook boeken. Dit om leerlingen enthousiast te maken over deze boeken en om het presenteren voor te doen (modellen). Verder heeft de lerares gezorgd voor een ruimer boekaanbod om het ontwerp optimaal uit te voeren.

4.3 Conclusie onderzoek naar het ontwerp

In deze paragraaf zal antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag. Dit zal onderbouwd worden aan de hand van de conclusies op de deelvragen. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Heeft het uitbreiden van het reguliere leesonderwijs, door middel van het houden van boekenkringen, een effect op het leesplezier van de leerlingen in groep 3?

Bij leesbevordering draait het erom dat lezen gestimuleerd wordt bij leerlingen en daarbij is het van belang dat plezier in het lezen bewerkstelligd wordt. Om aan leesbevordering te werken, kunnen diverse leesbevorderingswerkvormen ingezet worden. In het vooronderzoek kwam naar voren dat op KBS de Bolster op dit moment naast stillezen en voorlezen geen leesbevorderingswerkvormen ingezet worden. De leraar staat hier positief tegenover en zal vanaf volgend schooljaar hier aan gaan werken. Voor dit onderzoek is ervoor gekozen, om dit nu al in de praktijk te brengen. Ook is gekeken naar de resultaten van de leerlingen op het gebied van lezen. Als deze resultaten vergeleken worden met de leesattitude van de leerlingen, kan geconcludeerd worden dat in dit geval de resultaten (nog) geen invloed hebben op de leesattitude.

In het ontwerp is ervoor gekozen om te richten op de boekenkring, omdat dit een verbindende werkvorm is en het meerdere functies heeft; boekpromotie door leerlingen en leraren, demonstreren van vaardigheden en het verdiepen van beleving door het praten over een boek (Walta, 2013). Deze verschillende functies zijn dan ook in het ontwerp aan bod gekomen.

De leraar speelde hierbij een grote rol. In de literatuur wordt ook het belang van de rol van de leraar benadrukt. De leraar kan motiveren, begeleiden, beïnvloeden en enthousiasmeren. Chambers (2012) benoemt ook de rol van de helpende volwassene (leraar) bij het vergoten van leesplezier. De leraar kan dus helpen bij het motiveren van de leerlingen. Onder andere door het zorgen van een rijk leesklimaat. Dit is iets waar in de afgelopen weken hard aan gewerkt is door het inbrengen van vele nieuwe boeken en de leerlingen hebben hier positief op gereageerd. Dit is ook terug te zien in de leesinteresse van de leerlingen. Meer leerlingen hebben een positief oordeel over verschillende soorten boeken. Ook heeft het gezorgd voor een stijging in het aantal leerlingen dat vindt dat er leuke boeken op school zijn. Dat is nu zelfs bij 100 % van de leerlingen het geval.

Motivatie is van belang bij leesbevordering en hierbij is een positieve leesattitude belangrijk. Zonder een positieve leesattitude kan het leesplezier niet vergroot worden. Het houden van de boekenkringen en dan specifiek de boekpromotie heeft ervoor gezorgd dat de leerlingen het stillezen op een andere manier insteken. Ze lezen een boek waar ze eerder over gehoord hebben in plaats van dat ze rond lopen of boeken ruilen. Dit heeft uiteindelijk erin geresulteerd in een stijging van het aantal leerlingen dat lezen leuk vindt en in het aantal leerlingen dat lezen op school leuk vindt. De leesattitude van de leerlingen is dus gestegen.

Op basis van de hierboven genoemde resultaten kan geconcludeerd worden dat door het uitbreiden van het reguliere leesonderwijs door middel van het houden van boekenkringen de leesattitude van de leerlingen gestegen is. Als leerlingen een positieve leesattitude hebben, zullen ze over het algemeen ook meer leesplezier hebben. Nu is het lastig te meten of het leesplezier gestegen is, maar als de observaties tijdens stillezen voor het ontwerp en daarna vergeleken worden, kan geconcludeerd worden dat de leerlingen ander gedrag vertonen. Ze lezen rustig in één boek in plaats van te bladeren of van boek te ruilen. Ze gaan meer met elkaar in gesprek over boeken, geven elkaar tips en nemen deze tips te harte. De nieuwe boeken worden veel gekozen en dit geldt ook voor de boeken die gepresenteerd worden in de klas. Ook zijn veel boeken als positief gewaardeerd met de kaartjes. Al met al is er een hele andere sfeer in de klas tijdens het stillezen en met lezen in het algemeen.

5. Discussie

Drie weken is natuurlijk een erg korte periode om grote resultaten te boeken. Daarom zal uit verder onderzoek in de toekomst moeten blijken of het behaalde effect op lange termijn is. Maar in deze korte periode zijn al mooie resultaten behaald. Kleine aanpassingen kunnen al grote impact hebben. En nu de drie weken voorbij zijn, betekent dit ook niet dat het hiermee stopt. Voor de rest van het schooljaar zal aandacht besteed worden aan leesonderwijs door het blijven houden van boekenkringen, door met de kinderen in gesprek te blijven over boeken, door veel (voor) te lezen en door een positieve houding en enthousiasme ten opzichte van lezen uit te stralen naar de leerlingen.

Dat wil niet zeggen dat er geen beperkingen aan het onderzoek zitten. Omdat het onderzoek eerst veel te breed ingestoken is, heeft het tijd gekost om echt de verdieping te vinden. Uiteindelijk zijn er nog teveel elementen bij gehaald. In de boekenkringen was het ook voldoende geweest om deze alleen te richten op boekpromotie, in plaats van ook het verdiepen van beleving door het praten over een boek op de manier van Aidan Chambers erin te betrekken. Dan was er nog meer tijd geweest om de kinderen boeken te laten presenteren en om dat zelf ook vaker te doen. Zeker omdat bijna alle kinderen, 21 van de 22 leerlingen, hebben aangegeven tips van de lerares te willen ontvangen. Dit is dan ook iets dat voor de toekomst mee genomen kan worden. Keuzes maken en niet alles tegelijkertijd willen doen. In enthousiasme kan wat doorgedraafd worden.

In gesprekken met de lerares van groep 3b, Elaine Holkenborg, is duidelijk geworden dat zij enthousiast is over de aanpassingen die gedaan zijn in de klas. Zij zal volgend jaar in de klas ook meer aandacht gaan besteden aan het boekaanbod. Daarnaast heeft zij ook aangegeven dat ze boekenkringen wil gaan houden. Dit is natuurlijk erg positief, maar boekenkring is maar één van de leesbevorderingswerkvormen en er is nog veel meer dat er aan leesbevordering gedaan kan worden. KBS de Bolster is op dit moment actief bezig met het opstellen van een leesplan. Het advies voor deze school is dan ook om de onderstaande punten in het leesplan op te nemen:

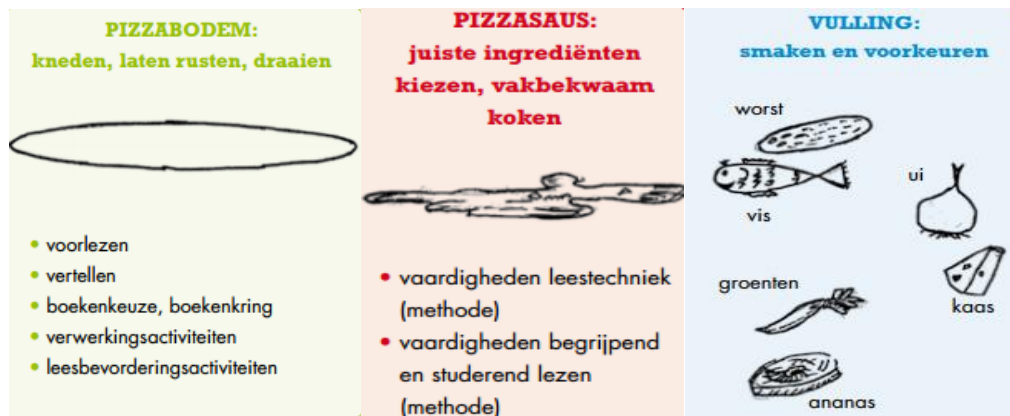
- Een vast moment voor stillezen in de hele school
- Voorlezen in alle klassen
- Een vast schema maken van wanneer welke leesbevorderingswerkvormen ingezet kunnen worden, bijvoorbeeld:
 - Week 1: dagelijks minimaal 15 min stillezen, minimaal 4 keer per week voorlezen, leeslogboek invullen, boekenkring.
 - Week 2: dagelijks minimaal 15 min stillezen, minimaal 4 keer per week voorlezen, leeslogboek invullen, interactief werken met een prentenboek.
 - Week 3: dagelijks minimaal 15 min stillezen, minimaal 4 keer per week voorlezen, leeslogboek invullen, voordragen van en werken met gedichten.
 - Week 4: dagelijks minimaal 15 min stillezen, minimaal 4 keer per week voorlezen, leeslogboek invullen, boekenkring.

Leraren kunnen dit dan zelf verwerken in hun rooster. Het is zinvol om de activiteiten op vaste momenten in te plannen. Dan weten de leerlingen waar ze aan toe zijn en hoe vaker je het doet, hoe makkelijker het ook wordt. Per groep kan natuurlijk gekeken worden wat voor die groep relevant is. Zo zijn in de lagere groepen misschien niet alle activiteiten even geschikt. Maar dat kan dan gecompenseerd worden door meer tijd te besteden aan andere werkvormen. Verder is het echt zinvol om inzicht te hebben in de interesses van de kinderen en daar het leesaanbod op aan te passen (bijvoorbeeld door diverse genres of thema's). Dit wordt ook in de literatuur benoemd. Het advies voor alle leraren op KBS de Bolster is dan ook om aan het begin van het schooljaar een vragenlijst bij de kinderen af te nemen. In de hogere groepen kunnen de leerlingen dit zelf invullen en hoeft het ook niet veel tijd in beslag te nemen. En dit herhaal je dan ook nog een keer later in het jaar, zo heb je ook meteen inzicht in de resultaten.

- Abrahamse, H. (1998). *Praktijkboek leesbevordering basisonderwijs*. Den Haag: NBLC-Uitgeverij.
- Ahlers, L., & Mortel, K., van de, (2007). *Aanvankelijk technisch lezen. Groep 3*. Amersfoort: CPS.
- Blauw, A., van, Boland, T., Vernooy, K., & Zandt, R., van het. Verhoeven, L., & Aarnoutse, C., (red.)(2013). *Tussendoelen beginnende geletterdheid. Een leerlijn voor groep 1 tot en met 3*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Bors, G., & Stevens, L. (2010). *De gemotiveerde leerling*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Broekhof, K., & Pater, N., van, (2012). *Van leesmotivatie naar taalprestatie. Leesbevordering in de basisschool: tips voor leerkrachten*. Den Haag: Sectorinstituut Openbare Bibliotheken.
- Chambers, A. (2012). *Leespraat*. Leidschendam: NBD Biblion.
- Coillie, J., van, (2007). *Leesbeesten en boekenfeesten: hoe werken (met) kinder- en jeugdboeken?* Leuven: Davidsfonds/ Infodok.
- Colpin, M. (2002). *Leesrijk school- en klasklimaat*. Apeldoorn: Garant.
- Elsäcker, W., van, & Verhoeven, L. (2001). *Interactief lezen en schrijven. Naar motiverend lees- en schrijfonderwijs in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Filipiak, P. (2013). Begrip voor leesmotivatie. *Jeugd in school en wereld (JSW)*, 2013/5, pag. 20-22.
- Förrer, M., & Mortel, K., van de (2010). *Lezen...denken...begrijpen!* Amersfoort: CPS Onderwijsinstellingen en advies.
- Förrer, M., & Stoeldraijer, J. (g.d.). Kwaliteitskaart leesbevordering. Den Haag: School aan Zet. Geraadpleegd op http://www.schoolaanzet.nl/uploads/tx_sazcontent/Kwaliteitskaart_Opbrengstgericht_werken_aan_voortgezet_technisch_lezen.pdf
- Huizenga, H., & Robbe, R. (2013). *Basiskennis taalonderwijs*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Leeuw, B., van der, Israel, T., Pauw, I., & Schaufeli, A. (2009). *Kennisbasis Nederlandse taal*. Den Haag: HBO-raad, vereniging van hogescholen.
- Leesmonitor. (g.d). Geraadpleegd op <http://www.leesmonitor.nu/>
- Lemaire, C. (2004). *Lezen doen we samen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Malloy, J.A. (2010). *Essential readings on motivation*. Newark (USA): International Reading Association.
- Meelissen, M., Netten, A., Drent, M., Punter, R., Droop, M., & Verhoeven, L. (2012). *Pirls- en TIMSS-2011. Trends in leerprestaties in lezen, rekenen en natuuronderwijs*. Nijmegen/ Enschede: Radboud Universiteit Nijmegen en Universiteit Twente.
- Mol, S. 2010). *To read or not to read*. Leiden: Mostert & Van Onderen.
- Mooren, P., e.a. (2012). *Verborgen talenten. Jeugdliteratuur op school*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Oberon (2009). *Leesbevordering in het basisonderwijs. Een onderzoek naar actualiteit en toekomstperspectief*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Peijen, J., Dessauvagie, L., & Dam, A., van, (2013). *Collectieplan voor een schoolbibliotheek*. Den Haag: Sectorinstituut Openbare Bibliotheken.
- Pompert, B. (2004). *Thema's en taal*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Ros, A., Castelijns, J., Loon van, A., & Verbeeck, K. (2014). *Gemotiveerd leren en lesgeven*. Bussum: Coutinho.
- Ryan, R., & Deci, E. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Class Definitions and New

- Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 54-67.
- SLO. (g.d). Geraadpleegd op <http://www.slo.nl/primair/leergebieden/ned/taalsite/lexicon/>
- Stalpers, C. (2007). *Het verhaal achter de lezer*. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Stichting lezen. (g.d.). Geraadpleegd op <http://www.lezen.nl>
- TULE. (g.d.). Geraadpleegd op <http://tule.slo.nl/Nederlands/>
- Vernooy, K. (2007). *Effectief leesonderwijs nader bekeken*. Utrecht: PO-raad.
- Walta, J. (2013). *Open boek. Handboek leesbevordering*. Eindhoven: Kinderboekwinkel de Boekeberg.
- Walta, J. (2011). Open Boek. *Jeugd in school en wereld (JSW)*, 2011, pag. 16-17.
- Walta, J. (2003). *Open boek*. Eersel: De kempen Schoolbegeleidingsdienst.
- Wigfield, A., & Guthrie, J. (2006). *Motivations for Reading Questionnaire (MRQ)*. College Park: Universiteit Maryland Press.

Bijlage 1 – Pizzamodel voor leesbevordering

Het pizzamodel

In het pizzamodel voor de leesbevordering wordt de samenhang tussen het gebruik van kinderboeken en methodes zichtbaar. Methodes vervullen de functie van de tomatensaus op de pizza; de saus is een smaakmaker en bindmiddel. De bodem is het voortdurend in aanraking worden gebracht met kinderboeken. De vulling staat voor het proeven van soorten boeken en genres om een eigen smaak te ontwikkelen. Verhalende informatieboeken en Griffeljuryboeken vragen meer van de lezer dan Kinderjuryboeken of boeken die de informatie in beeld en woord geven, doordat er een groter beroep wordt gedaan op de verbeelding van de lezer. Doeboeken en recreatieve boeken vragen het minst van de lezer; de auteur legt alles duidelijk uit en doet nauwelijks een beroep op de verbeelding.

Iedere basisschool verdient haar eigen houtgestookte pizzeria, waarin ervaren kan worden dat het maken van een goede pizza een hele kunst is, maar zeker ook de moeite waard!

Bron: Walta, 2013.

Bijlage 2 – Kerndoel 9

Kerndoel 9

De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

Leerlijnen groep 3/4

Aanbod van boeken:

- verhalende prentenboeken, voorleesboeken, boeken met rijmpjes, versjes, dichtbundels, informatieve prentenboeken, informatieve boeken, serieboeken, stripboeken, verhalende boeken om zelf te lezen
- genres: avonturenverhalen, realistische verhalen, detectiveverhalen, griezelverhalen, dierenverhalen, historische verhalen, sprookjes

Plezier in lezen:

- plezier in voorgelezen worden, zelf lezen en zelf voorlezen
- belangstelling voor verhalende (waaronder poëzie) en informatieve teksten
- gemotiveerd om zelf te kunnen lezen
- geschreven taal zien als communicatie- en expressiemiddel waarmee je dagelijks omgaat
- lezen en bespreken van jeugdliteratuur
- zelf schrijven

Wat doen de leerlingen?

- *Lezen:*
 - de leerlingen lezen dagelijks met plezier eigen gekozen teksten en boeken;
 - ze herkennen verschillende genres.
- *Voorlezen:*
 - de leerlingen lezen voor aan klasgenoten;
 - ze luisteren naar voorgelezen verhalen, gedichten, en andere teksten;
 - ze lezen zelfgeschreven teksten voor (als ze dat willen).
- *Activiteiten rond boeken, verhalen, poëzie:*
 - de leerlingen praten met groepsgenoten over gelezen boeken en maken elkaar enthousiast, in georganiseerde activiteiten zoals een boekenkring, leescarrousel/kleine groepen en op eigen initiatief;
 - ze schrijven naar aanleiding van een boek, bijvoorbeeld in een leeslogboek over gelezen boeken, een (ander) slot voor het verhaal bedenken, bij een illustratie opschrijven wat je ziet/waar je aan moet denken, opschrijven wat jij zou doen en zeggen wat er zou gebeuren als jij in een situatie uit het boek verkeerde;
 - ze doen aan drama, bijvoorbeeld dialogen naspelen, tableau vivants maken, pantomime;

- ze maken beeldende werkstukken, bijvoorbeeld een kijkdoos, poppen of een mobiel van de hoofdfiguren uit een verhaal.
- *Schrijven:*
 - De leerlingen schrijven veel verschillende soorten teksten met verschillende doelen en voor een divers publiek.

Wat doet de leraar?

- De leraar zorgt voor een boekencollectie die up-to-date is en aansluit bij de niveaus en interesses van de leerlingen, geen verouderd taalgebruik, gevarieerde thema's, boeken verkeren in goede staat; ze zorgt ook voor boeken en series die speciaal geschreven zijn voor zwakke lezers en voegt tijdschriften en stripboeken toe die leerlingen ter afwisseling kunnen lezen; eventueel ook boeken in andere talen (voor NT2-ers).
- Ze richt een aantrekkelijke leeshoek in, waarin leerlingen het plezierig vinden om te lezen.
- De leraar gebruikt verschillende multimedia ter ondersteuning van leesbevorderingactiviteiten, zoals:
 - digitale prentenboeken;
 - boeken op geluidscassette of CD (met teksten op meeleestempo);
 - eventueel geluidscassette of CD's met teksten van verhalen in andere talen;
 - visuele versie van een kinderboek op video of DVD.
- De leraar geeft de leerlingen elke dag gelegenheid tot vrij lezen uit zelfgekozen boeken (vrij lezen is opgenomen in het lesrooster).
- Ze probeert achter de leesvoorkeuren van elk kind te komen.
- Ze stimuleert en ondersteunt leerlingen in het boekkeuzeproces; leest eventueel samen het eerste hoofdstuk en bespreekt of het verhaal voldoende aanspreekt om zelfstandig verder te lezen.
- Ze stimuleert lezers om een leeslogboek bij te houden van boeken die ze hebben gelezen.
- De leraar introduceert elke week boeken van uiteenlopende aard, bij voorkeur aansluitend bij een onderwerp dat in de klas aan de orde is of bij een actuele gebeurtenis of boeken die leerlingen zelf meenemen, met als doel leerlingen enthousiast te maken dat boek te lezen.
- De leraar gaat na welke functie dominant is in een verhaal en laat verwerkingsactiviteiten daar op aansluiten (zie toelichting groep 1/2).
- Ze organiseert regelmatig boekenkringen of boekbesprekingen waarin de leerlingen leeservaringen uitwisselen.
- Ze weet welke boeken de leerlingen lezen en welke boeken voor welke leerlingen, qua interesse, beschikbaar zijn.
- Ze zorgt voor betekenisvolle momenten voor het voordrachtlezen: leerlingen oefenen ermee omdat ze het later gaan voorlezen aan anderen.
- De leraar leest voor uit kinderliteratuur en poëzie.
- Ze leest ook informatieve teksten voor, bijvoorbeeld een bericht uit de krant of uit een tijdschrift dat zij zelf interessant vindt en probeert hiermee de nieuwsgierigheid bij de leerlingen te prikkelen; ze hangt dit bericht daarna bijvoorbeeld op het nieuwsprikbord, zodat de leerlingen het kunnen nalezen.
- Ze laat voorbeeldgedrag zien door zelf te lezen en te schrijven in de klas.

- De leraar zorgt voor motiverende en functionele lees- en schrijfp opdrachten, zoals:
 - een (digitaal) prentenboek maken;
 - klassenkrant maken;
 - brieven schrijven;
 - het schrijven van een gebruiksaanwijzing voor een nieuw apparaat op school of in de klas;
 - lezen naar aanleiding van eigen leervragen.
- De leraar geeft leerlingen die dat willen gelegenheid om hun eigen teksten voor te lezen.
- Ze geeft teksten van de leerlingen een speciale plek in de klas, zodat ze elkaars teksten kunnen lezen.
- Ze speelt in op leervragen en initiatieven van leerlingen en stimuleert hen om in allerlei leeractiviteiten gebruik te maken van geschreven taal.
- De leraar betreft ouders bij leesbevordering door ze te informeren over het belang van boeken en van (voor)lezen; dit kan bijv. door middel van een ouderavond, het opnemen van boekentips in de schoolkrant en te laten zien wat er aan leesbevordering op school plaatsvindt (bijv. het organiseren van kijkmomenten op school); denk ook aan het inschakelen van ouders bij het organiseren en uitvoeren van leesbevorderingactiviteiten zoals een bezoek aan de plaatselijke bibliotheek of het onderhoud van de schoolbibliotheek.
- Ze schenkt in de klas aandacht aan landelijke leesbevorderingactiviteiten, zoals de Nationale voorleesdagen en de Kinderboekenweek.

Bron: TULE, g.d.

Een gevarieerd aanbod naar soorten boeken:

- Prentenboeken
- Versjes en poëzie
- Voorleesboeken
- Boeken om te leren lezen
- Vrijleesboeken
- Informatieve boeken

Bron: Walta (2003)

Een ruim aanbod: indicatie voor de gewenste collectieomvang op school

- Prentenboeken en voorleesbundels voor groep 1 en 2: drie boeken per leerling
- Leesboekjes voor beginnende lezers: vijf boeken per leerling
- Vrijleesboeken voor groep 4 tot en met 8: vijf boeken per leerling
- Informatieve media voor groep 1 tot en met 8: voor een gemiddelde school (250-300 leerlingen) gewenste collectie 500 boeken (vuistregel: drie brochures/mini-informatieboekjes = een cd-rom = een boek)

Een gevarieerd aanbod naar moeilijkheidsgraad

- Recreative boeken (onder andere serieboeken): weg leesverhalen, eenvoudig taalgebruik, lineaire opbouw
- Kinderjuryboeken: vlot leesbaar, vaak realistische verhalen met identificatiemogelijkheden
- Griffelboeken: literaire benadering, minder makkelijk toegankelijk door compositie, stijl en taalgebruik

Verhouding in de gewenste collectie:

- Scholen met een laag leesniveau: 25 procent recreatieve boeken, 60 procent kinderjuryboeken, 15 procent griffelboeken
- Scholen met een gemiddeld leesniveau: 20 procent recreatieve boeken, 60 procent kinderjuryboeken, 20 procent griffelboeken
- Scholen met een hoog leesniveau: 10 procent recreatieve boeken, 60 procent kinderjuryboeken, 30 procent griffelboeken

Bron: Peijen, Dessauvagie & van Dam (2013).

In aanvulling hierop zijn aanwezig voor de moeilijk lezende leerlingen:

- Makkelijk lezen boek
- Meeleesboekem met auditieve ondersteuning
- Luisterboeken

Bron: Walta (2003)

Een gevarieerd aanbod naar genre

- Realisme: hier-en-nu verhalen, historische verhalen, oorlogsverhalen, verhalen over andere culturen, detectiveverhalen
- Fantasie: sprookjes, fantasieverhalen, griezelverhalen, sciencefiction, dierenverhalen
- Woord en beeld: prentenboeken, stripverhalen
- Informatieve bronnen: informatieboeken, tijdschriften, brochures, mini-informatieboekjes, doeboeken, cd-roms
- Poëzie

Bron: Walta (2003)

Bijlage 4 – Vragenkaartjes Chambers

Zoals in hoofdstuk 2 benoemt is, onderscheidt Chambers (2012) een drietal soorten vragen. Basisvragen, speciale vragen en algemene vragen. Hieronder zijn voorbeeld vragen in alle drie de categorieën te vinden.

Basisvragen

- Wat vond je leuk, mooi of goed aan dit boek?
- Wat vond je niet mooi, leuk?
- Wat was er moeilijk of onduidelijk?
- Waaraan deed dit verhaal je denken?
- Zag je bepaalde patronen of verbanden?

Speciale vragen

- Hoe lang duurt het verhaal?
- Kun je de korte inhoud vertellen?
- Zijn er dingen die lang duren, maar in een paar woorden worden verteld? Zijn er dingen die heel vlug voorbij zijn, maar uitgebreid beschreven worden?
- Waar speelt het verhaal? (Waar?)
- Welke zijn de belangrijkste gebeurtenissen? (Wat?)
- Welke personages spelen een rol? (Wie?)
- Welk verhaalfiguur boeide je het meest?
- Was er iemand over wie niets werd gezegd, maar die toch belangrijk was?
- Wie vertelde het verhaal? Weten we dat? En hoe weten we dat?
- Is het verhaal verteld in de eerste persoon (en zo ja, wie is dat)? Of in de derde persoon? Komt die persoon in het verhaal voor of staat hij er buiten?
- Als je een toeschouwer zou zijn, door wiens ogen heb je het verhaal dan gevolgd? Keek je vanuit één verhaalfiguur of vanuit verschillende?
- Werde ergens duidelijk wat de figuren dachten of voelden? Of werd het verhaal van buiten verteld, werden de karakters gevolgd zonder dat je te weten komt wat zij denken of voelen?

Algemene vragen

- Toen je het boek voor het eerst zag en je nog niets gelezen had, wat dacht je toen dat het voor boek was?
- Ken je andere boeken die hierop lijken?
- Had je dit boek al eens gelezen? Zo ja, was het deze keer anders?
- Zijn je woorden opgevallen of zinnen die je mooi vond? Of lelijk?
- Als de schrijver je zou vragen wat er anders of beter zou kunnen, wat zou je dan zeggen?
- Was er iets in dit boek dat je zelf wel eens hebt meegemaakt?
- Zag je, tijdens het lezen, het verhaal voor je ogen gebeuren?
- Hoeveel verschillende verhalen zitten er in dit verhaal?
- Is dit een boek om vlug te lezen of juist langzaam?
- Was je verbaasd over wat iemand over het boek zei?
- Weet iemand iets van de schrijver? Waarom het verhaal is geschreven? Wanneer en waar? Wie zou dat willen weten?
- Ken je andere boeken die tot dit genre behoren?

- Wat valt op aan het taalgebruik?
- Aan wie zou je het boek aanraden? Waarom?

Walta (2013) noemt gebaseerd op *Vertel eens...* van Chambers (1995) drie categorieën vragen:

- **Rubriek A: Eerste reacties**
Vragen over de eerste indruk van en mening over het (voor)gelezen verhaal of fragment.
- **Rubriek B: Praten over de inhoud van het verhaal**
Deze vragen gaan over verhaalbegrip en verhaaalbeleving. Wie, wat, waar, wanneer?
- **Rubriek C: Praten over stijl en compositie, genre en auteur**
Deze vragen gaan over de kenmerken van stijl en compositie van het verhaal. Het genre, de relatie tussen auteur en verhaal, de waardering voor het verhaal: de vorm van het verhaal gekoppeld aan de verhaalstructuur en de tekst.

De vragenkaartjes zijn samengesteld op basis van de bovenstaande basisvragen, speciale vragen en algemene vragen (categorieën). De kaartjes kennen een oplopende moeilijkheidsgraad: A-vragen, B-vragen, C-vragen, en de D-vragen zijn voor gedichten.

Bron: <http://www.lezenisgoud.nl/Chambers.htm>

A Geen vraag voor jou! Wacht 1 beurt.	A Wat kwam er steeds terug?	A Wat vind je bijzonder?
A Wat vind je mooi?	A Wat vind je niet leuk?	A Bedenk zelf eens een vraag en stel die aan je buurman of buurvrouw!
A Kun je een spannend stuk noemen? Zo ja, welk stuk?	A Snap je iets niet?	A Zitten er moeilijke woorden in?
A Wat vind je vervelend?	A Wat vind je grappig?	A Zit er iets in wat volgens jou niet klopt?
A Waren er stukken die je saai vindt? Kun je die noemen?	A Heb je zelf wel eens zoiets meegemaakt? Wat?	A Wat vind je moeilijk?
A Waar had je meer over willen horen?	A Wat vind je leuk?	A Heb je stukken overgeslagen? Hoe komt dat?
A Herken je iets uit andere boeken? Weet je nog welk boek dat was?		

B Geen vraag voor jou! Wacht 1 beurt.	B Als de schrijver je zou vragen wat er anders of beter zou kunnen, wat zou je dan zeggen?	B Wil je het nog een keer lezen?
B Is er een speciale plek waar je graag leest?	B Als jij dit geschreven had, wat had je anders of beter gedaan?	B Heb je het achter elkaar uitgelezen of in kleine stukjes?
B Vind je het leuk om over dit boek of verhaal te praten?	B Wat vind je het belangrijkste aan dit verhaal / boek?	B Wil je nog iets anders van deze schrijver lezen?
B Was er een stuk dat je mooi vond klinken?	B Zijn je tijdens het lezen woorden of zinnen opgevallen die je mooi vindt? Weet je nog welke?	B Bedenk zelf eens een vraag en stel die aan je buurman of buurvrouw!
B Kun je een stuk nemen dat het meest lijkt op het echte leven?	B Zijn je tijdens het lezen woorden of zinnen opgevallen die je lelijk vindt? Weet je nog welke?	B Ken je mensen die het heel mooi zouden vinden? Wie zou het ook moeten lezen?
B Kun je een stuk noemen dat nooit gebeurd kan zijn?	B Is dit een verhaal of boek om vlug te lezen of juist langzaam?	B Zag je het voor je ogen gebeuren? Kun je een stuk noemen?
B Hoe denk je dat de schrijver op het idee voor dit verhaal is gekomen?	B Wat ga jij je vrienden er over vertellen?	

C Geen vraag voor jou! Wacht 1 beurt.	C Doet een van de personages je denken aan iemand die je kent?	C Zijn er stukken in het verhaal waarvan het vertellen net zo lang duurt als in werkelijkheid?
C Waar speelt het verhaal zich af? Op 1 plek of op verschillende plekken?	C Is de plaats waar het verhaal zich afspeelt van belang? Zou het net zo goed of beter op een andere plaats kunnen spelen?	C Zijn er gebeurtenissen in het verhaal die lang duren, maar heel vlug of in een paar woorden verteld worden?
C Welk personage boeit jou het meest? De hoofdpersoon of juist iemand anders?	C Wie is de belangrijkste persoon?	C Welke personages vindt de verteller aardig? Hoe merk je dat?
C Geen vraag voor jou! Wacht 1 beurt.	C Wat weet je van de schrijver?	C Gebeurt het nu? Of lang geleden? Is het een herinnering? Waarom denk je dat?
C Welke personages vind je niet aardig?	C In welke tijd speelt het verhaal zich af?	C Bedenk zelf een speciale vraag en stel die aan je buurman of buurvrouw!
C Hoe lang duurt het verhaal?	C Wordt het verhaal verteld in de volgorde waarin de gebeurtenissen plaats vinden?	C Welke personages vindt de verteller niet aardig? Hoe merk je dat?
C Beschouw jezelf eens als toeschouwer. Door wiens ogen heb je het verhaal gevolgd?	C Komt de verteller in het verhaal voor? Zo ja, wie is het dan?	

D Geen vraag voor jou! Wacht 1 beurt.	D Is er een moment in het gedicht dat jij nu voor je ziet?	D Moet een gedicht altijd rijmen?
D Wil je nog iets van deze dichter lezen?	D Heb je een ritme gevoeld?	D Hoe weet je dat dit een gedicht is?
D Wat is het verschil tussen een lied en een gedicht?	D Staan er woorden in dit gedicht die je lelijk vindt?	D Ken je mensen die het gedicht mooi zouden vinden? Wie zijn dat?
D Wat is het verschil tussen een verhaal en een gedicht?	D Staan er woorden in het gedicht die meer dan 1 betekenis hebben? Welke?	D Bedenk zelf eens een vraag en stel die aan je buurman of buurvrouw!
D Staan er woorden in dit gedicht die je mooi vindt?	D Zit er herhaling in? Waar?	D Kun je een stuk van het gedicht noemen dat echt gebeurd kan zijn?
D Kun je een stuk van het gedicht noemen dat niet echt gebeurd kan zijn?	D Wil je het nog een keer lezen?	D Is het een gedicht om snel of langzaam te lezen?
D Wat vind je het belangrijkste aan dit gedicht?	D Zijn er klanken die steeds terugkomen?	

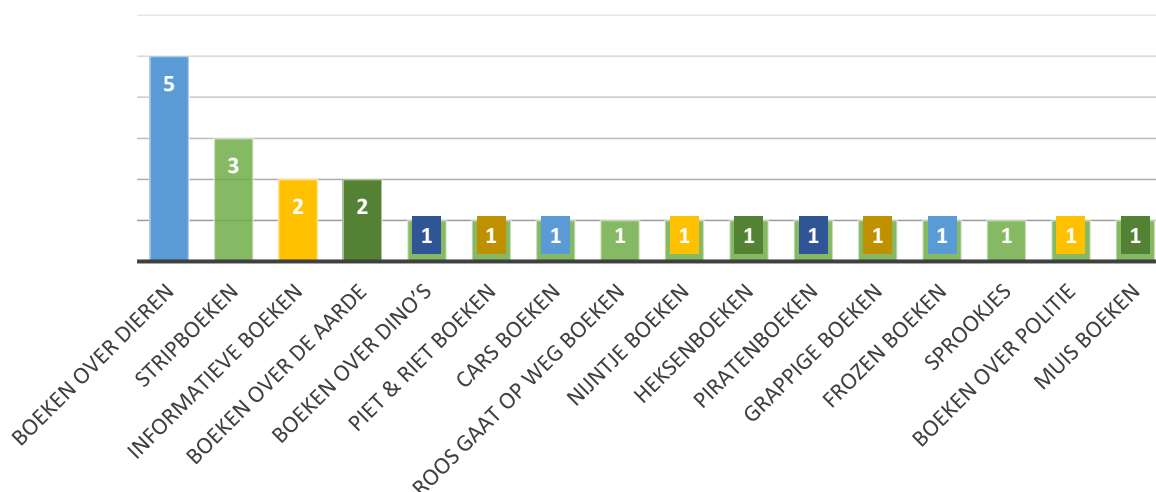
Bijlage 5 – Vragenlijst leesattitude en leesinteresse (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.)

1	Ben je een jongen of een meisje?	Algemeen
2	Vind jij lezen leuk?	Leesattitude
3	Vind je lezen makkelijk of moeilijk?	Leesattitude
4	Vind je het leuk om te lezen op school?	Leesattitude
5	Zijn er leuke leesboeken in de klas?	Leesaanbod
6	Zijn er boeken die je mist in de klas?	Leesaanbod
7	Vind je het thuis leuk om te lezen?	Leesattitude
8	Heb je leuke boeken thuis?	Leesaanbod
9	Ga je wel eens naar de bibliotheek?	Leesbevordering
10	Lezen je ouders je thuis voor?	Leesbevordering
11	Lees je graag spannende verhalen?	Leesinteresse
12	Lees je graag verhalen waar je om kan lachen?	Leesinteresse
13	Lees je graag sprookjes/ fantasieverhalen?	Leesinteresse
14	Lees je graag gedichten?	Leesinteresse
15	Lees je graag strips?	Leesinteresse
16	Lees je graag informatieve boeken?	Leesinteresse
17	Welke onderwerpen vind je leuk om over te lezen?	Leesinteresse
18	Wat zijn je hobby's en interesses?	Leesinteresse
19	Praat je wel eens met andere leerlingen over een boek dat je gelezen hebt?	Praten over boeken
20	Praat je wel eens tijdens de leesmomenen met leerlingen over wat je aan het lezen bent?	Praten over boeken
21	Raad je een kind in de klas wel eens een boek aan, omdat het zo leuk is?	Praten over boeken
22	Raad een ander kind je wel eens een boek aan?	Praten over boeken
23	Zou je het fijn vinden om boeken tips te krijgen?	Praten over boeken
24	Tips van de juf?	Praten over boeken
25	Tips van andere leerlingen?	Praten over boeken

Bijlage 6 – Resultaten vragenlijst leesattitude en leesinteresse – nulmeting (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.)

Boeken die gemist worden in de klas

Op basis van de antwoorden op deze vragenlijst zijn er nu in de klas twee mandjes met boeken uit een bepaald thema aanwezig en zijn er blaadjes waarop de leerlingen hun boekenbeoordeling kunnen geven. Dit omdat tijdens het afnemen van de vragenlijst leesattitude en leesinteresse (Förre & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förre, g.d.) opviel dat de leerlingen behoorlijk veel boeken missen in de klas. Ook hebben ze weinig tot geen inzicht in de verdeling van boeken op basis van thema's. Sinds dit schooljaar hebben de boekenkasten op KBS de Bolster een indeling op thema's in plaats van op AVI-niveau. Dit is het resultaat van de stageleergroep van vorig schooljaar. Deze indeling is als volgt:

Deze indeling is gehanteerd tijdens een les aan groep 3b over de thema's. Hierbij zijn ook de pictogrammen van de diverse thema's getoond. Het doel van deze les was om aan de ene kant meer inzicht te krijgen in de kennis van de leerlingen wat betreft de thema's en aan de andere kant voornamelijk om de leerlingen informatie te verschaffen. Vervolgens is gezamenlijk besproken welke thema's de voorkeur hebben van de leerlingen. Hierbij kwamen de thema's dieren en humor naar voren. Dit sluit ook aan op de resultaten van de vragenlijst leesattitude en leesinteresse (Förre & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förre, g.d.). Op basis hiervan is vervolgens besloten om twee nieuwe mandjes te maken. In het ene mandje boeken in het thema dieren en in het andere mandje boeken in het thema humor. Op de mandjes zijn de pictogrammen van de twee thema's geplakt.

Omdat er op school onvoldoende boeken aanwezig waren binnen deze thema's die ook aansluiten op het leesniveau, zijn er boeken uit de openbare bibliotheek gehaald. Voordat de boeken in de mandjes gingen, zijn de boeken kort geïntroduceerd met de intentie om de leerlingen enthousiast te maken over de boeken. Om het hier niet bij te laten en de leerlingen ook elkaar te laten enthousiasmeren, is er een blaadje gemaakt waarop de leerlingen hun beoordeling over boeken kunnen aangeven.

naam:
titel:
schrijver:

het boek gaat over:
.....
.....Ik
vind het boek:

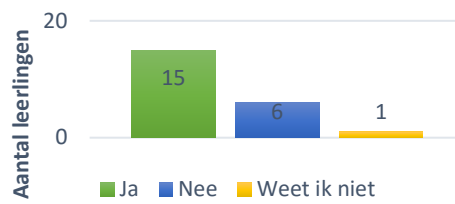

De leerlingen vullen hier in wat de titel van het boek is en wie de schrijver is, ze kleuren het juiste thema, ze schrijven in één regel waar het boek over gaat en ze kleuren één van de drie smileys (leuk, spannend, verdrietig). Deze blaadjes mogen ze vervolgens achter in de klas ophangen, vlak bij de plek waar de mandjes met boeken staan. Zo kunnen de leerlingen voordat ze een boek kiezen, kijken naar de tips van hun medeleerlingen.

Lezen je ouders je thuis voor?

Lees je graag spannende verhalen?

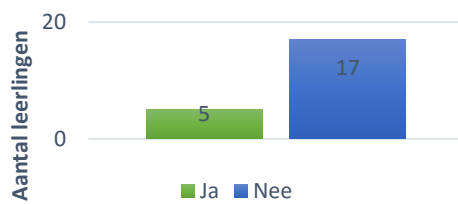
Lees je graag verhalen waar je om kan lachen?

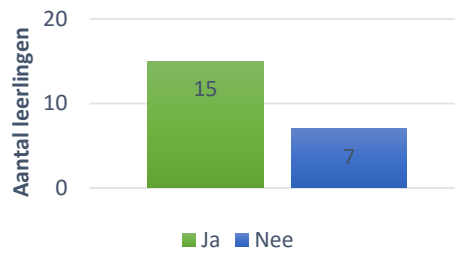
Lees je graag sprookjes/fanatsieverhalen?

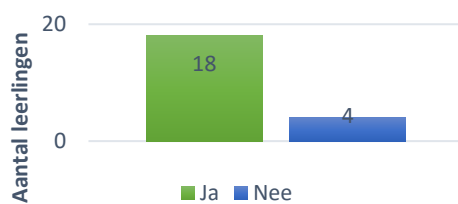
Lees je graag gedichten?

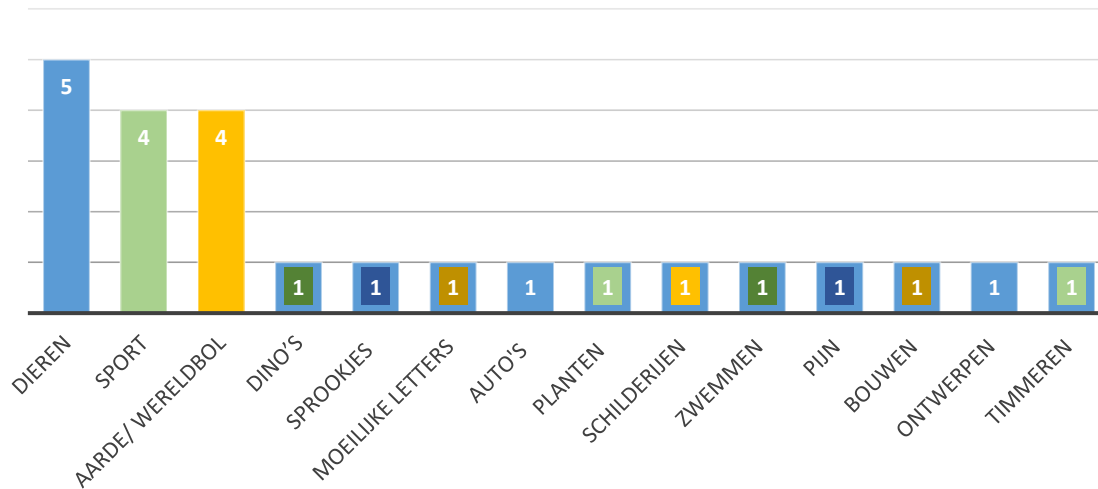
Lees je graag strips?

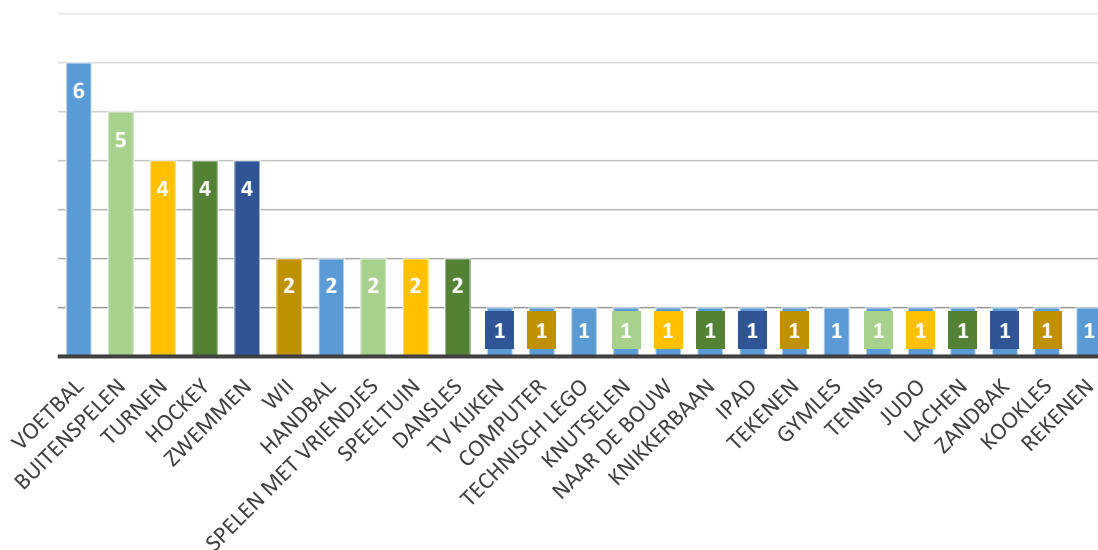
Lees je graag informatieve boeken?

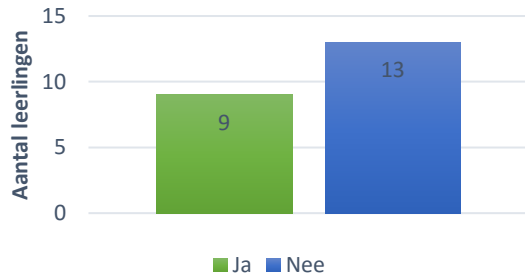
Welke onderwerpen vind je leuk om over te lezen?

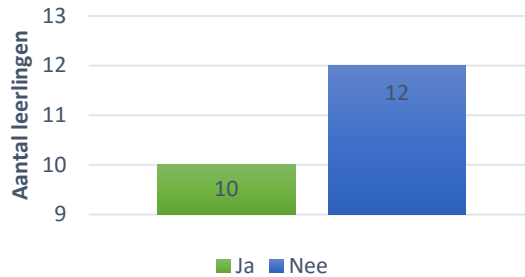
Wat zijn je hobby's en interesses?

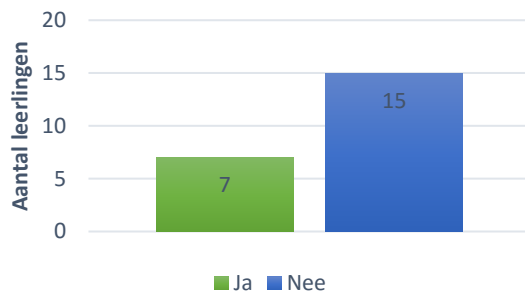
Praat je wel eens met andere leerlingen over een boek dat je gelezen hebt?

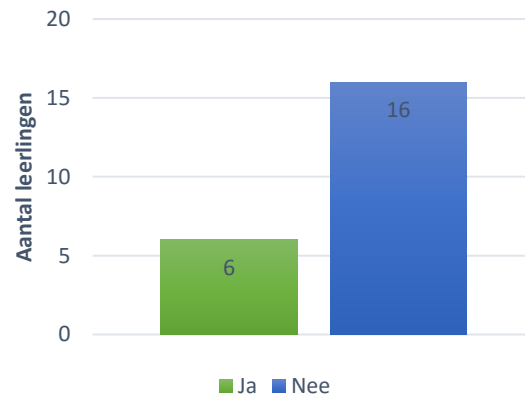
Praat je wel eens tijdens de leesmomenten over wat je aan het lezen bent?

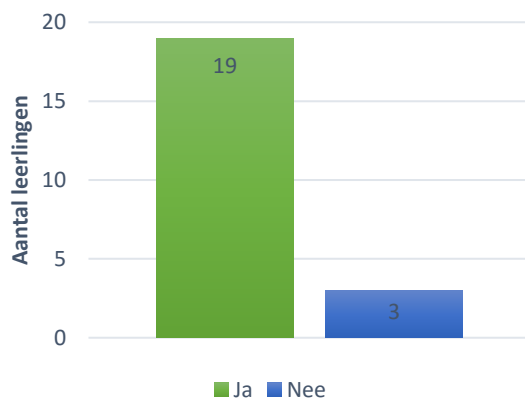
Raad je een kind in de klas wel eens een boek aan, omdat het zo leuk is?

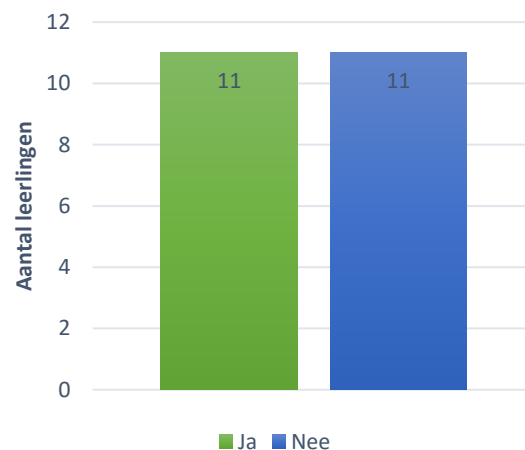
Raad een ander kind je wel eens een boek aan?

Zou je het fijn vinden om boeken tips te krijgen?

Tips van de juf?

Bijlage 7 - CITO - M3 - AVI M3 - Versie A

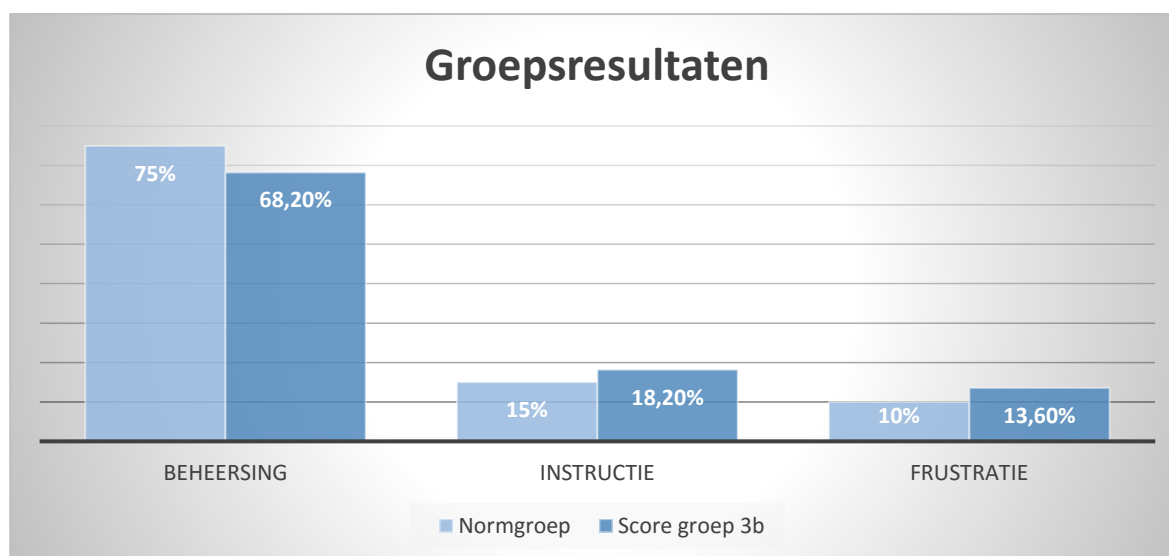
KBS De Bolster - Elaine Holkenborg - 2014/2015

Groep: 3B

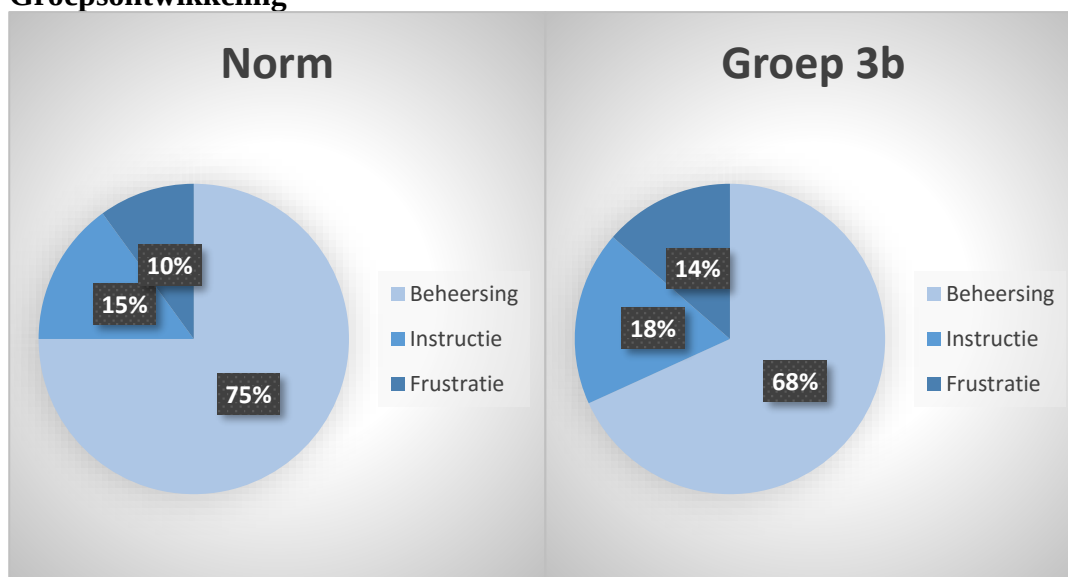
Groepsoverzicht - Veilig leren lezen CITO - M3 - AVI M3 - Versie A

Naam leerling	Toetsdatum	Aantal fout	Tijd in min:sec	Niveau
Alise K.	02-02-2015	0	00:58	Beheersing
Amy G.	02-02-2015	0	01:15	Beheersing
Azra T.	02-02-2015	2	01:17	Beheersing
Bas O.	29-01-2015	0	00:46	Beheersing
Damian R.	29-01-2015	4	02:18	Instructie
Elise H.	02-02-2015	4	02:22	Instructie
Isa K.	02-02-2015	5	02:36	Frustratie
Kaira D.	29-01-2015	1	01:27	Beheersing
Kiano T.	29-01-2015	4	02:01	Instructie
Luca L.	02-02-2015	5	02:06	Instructie
Lucas E.	29-01-2015	3	01:58	Beheersing
Lynn O.	29-01-2015	4	01:59	Beheersing
Marit F.	02-02-2015	6	03:57	Frustratie
Nanouk R.	02-02-2015	2	01:34	Beheersing
Nena F.	29-01-2015	5	01:57	Beheersing
Nouk G.	29-01-2015	1	01:23	Beheersing
Raul B.	29-01-2015	0	00:53	Beheersing
Ricardo N.	29-01-2015	1	01:59	Beheersing
Robin E.	29-01-2015	2	01:36	Beheersing
Stacey F.	02-02-2015	6	03:37	Frustratie
Vigo R.	02-02-2015	4	01:57	Beheersing
Zeb V.	29-01-2015	0	00:57	Beheersing

Aantal leerlingen: 22 - Aantal leerlingen getoetst: 22

Groepsontwikkeling

Adviezen voor de groep

Met de toets 'AVI leeskaarten' wordt vastgesteld hoe goed een leerling teksten kan lezen. De snelheid en nauwkeurigheid waarmee een leerling dat doet, bepalen zijn toetscore. Deze toets moet worden afgenomen op het toetsmoment zoals dat door het Cito is vastgesteld: ergens in de tweede helft van januari of de eerste helft van februari.

De score van een leerling wordt bepaald door twee factoren: 'aantal fouten' en 'leestijd'. Een leerling kan alleen 'beheersingsniveau' scoren als hij aan beide normen voldoet. Voor het onderscheid tussen 'instructieniveau' en 'frustratieniveau' is alleen de leestijd bepalend.

Adviezen voor de leerlingen

Niveau: Frustratie

Advies

Leerlingen die frustratieniveau halen, hebben de tekst zeer traag gelezen. Ga voor alle leerlingen met een score op frustratieniveau in ieder geval ook na of het trage lezen gepaard ging met het maken van veel fouten of een beperkt aantal fouten. Leerlingen die frustratieniveau halen, hebben de elementaire leeshandeling nog onvoldoende geautomatiseerd. Waarschijnlijk betreft het leerlingen die de ster-aanpak voor risicolezers volgen. Voor deze leerlingen wordt begeleide oefening en uitbreiding van de leestijd geadviseerd. Regelmatig oefenen met *Veilig & vlot*, het herhaald lezen van behandelde teksten en het lezen van eenvoudige boekjes bij het vrije lezen hebben in veel gevallen het beoogde effect.

Niveau: Instructie

Advies

Leerlingen die instructieniveau halen, hebben de tekst in ieder geval te traag gelezen. Ga voor deze leerlingen ook na of het trage lezen gepaard ging met het maken van veel fouten of een beperkt aantal fouten. Voor deze leerlingen kan uitbreiding van de leestijd gewenst zijn. Regelmatig oefenen met *Veilig & vlot*, het herhaald lezen van behandelde teksten en het lezen van eenvoudige boekjes bij het vrije lezen hebben in veel gevallen het beoogde effect.

Niveau: Beheersing

Advies

Deze leerlingen beheersen AVI-niveau M3. Zij hebben de tekst voldoende vlot gelezen en met weinig leesfouten. Mogelijk zijn dit leerlingen die ook een hoge score behaalden op de DMT en al werken op zonniveau of uitgedaagd worden met raketmaterialen. Bied deze leerlingen zeker voldoende uitdaging en geef ruimte aan lezen van boekjes naar eigen keuze.

Bijlage 8 – CITO – M3 - DMT

KBS De Bolster - Elaine Holkenborg - 2014/2015

Groep: 3B

Groepsoverzicht - Veilig leren lezen CITO - M3 - DMT - Opgetelde leeskaarten 1+2

Naam leerling	Toetsdatum	Aantal gelezen woorden	Aantal fout gelezen of overgeslagen woorden	Aantal goed gelezen woorden	Niveau
Alise K.	02-02-2015	83	1	82	A
Amy G.	02-02-2015	52	1	51	B
Azra T.	29-01-2015	55	2	53	B
Bas O.	29-01-2015	153	4	149	A
Damian R.	29-01-2015	38	4	34	C
Elise H.	02-02-2015	37	6	31	C
Isa K.	02-02-2015	31	7	24	D
Kaira D.	29-01-2015	80	2	78	A
Kiano T.	29-01-2015	40	4	36	C
Luca L.	29-01-2015	45	8	37	C
Lucas E.	29-01-2015	42	3	39	C
Lynn O.	29-01-2015	43	7	36	C
Marit F.	02-02-2015	29	8	21	E
Nanouk R.	02-02-2015	58	6	52	B
Nena F.	02-02-2015	40	4	36	C
Nouk G.	29-01-2015	60	1	59	B
Raul B.	29-01-2015	116	0	116	A
Ricardo N.	29-01-2015	46	6	40	C
Robin E.	29-01-2015	45	2	43	B
Stacey F.	02-02-2015	29	6	23	D
Vigo R.	02-02-2015	43	7	36	C
Zeb V.	29-01-2015	85	1	84	A

Aantal leerlingen: 22 - Aantal leerlingen getoetst: 22

Adviezen voor de groep

DMT is een toets voor technisch lezen, waarbij de leerling losse woorden moet lezen. De leerling kan hierbij alleen maar gebruikmaken van zijn technische leesvaardigheid. Hij kan bij deze toets geen beroep doen op de zinscontext; dit in tegenstelling tot de toets 'AVI leeskaarten'. De woorden die bij 'DMT Leeskaart 1' gelezen moeten worden zijn eenvoudige, eenlettergrepige woorden (op, zee, deur). Het is lesstof die in de eerste helft van het aanvankelijk leesonderwijs aan de orde komt. De woorden die bij 'DMT Leeskaart 2' gelezen moeten worden, zijn eenlettergrepige woorden met een lettercluster voor- en/of achteraan (knoop, vuist, kwast). Het is lesstof die in het aanvankelijk leesonderwijs (zeer waarschijnlijk) nog niet aan de orde is geweest. Toch adviseert Cito om kaart 2

als vervolg op kaart 1 af te nemen bij alle leerlingen. Afname van deze toets geeft namelijk wel een duidelijk beeld van de verschillen tussen leerlingen.

De in het groepsoverzicht opgenomen niveauscores zijn uit de leeskaarten 1 en 2 samen vastgesteld. Het is verstandig na te gaan of er grote verschillen zijn in de scores op de afzonderlijke kaarten. Een gemiddelde C-score op de opgetelde kaarten kan immers ontstaan uit bijvoorbeeld een B-score op kaart 1 gecombineerd met een D-score op kaart 2.

Let ook op een onevenredige verdeling in de grootte van de verschillende normgroepen. Scoort een hoog percentage van de leerlingen 'C', dan vraagt dit om een kritische analyse van het aanbod. Dat bepaalt de basis van het differentiatiemodel in uw groep.

De meeste leerlingen zijn aan het einde van kern 6 in staat klankzuivere woorden van het type mkm zelfstandig te lezen. Het tempo waarin zij dat doen, loopt echter sterk uiteen. Met andere woorden: de mate waarin de woordherkenning is geautomatiseerd, verschilt, ook als de leerlingen goed leesonderwijs hebben ontvangen. Dit betekent dat de oefentijd die de leerlingen nodig hebben om goed en vlot te leren lezen varieert.

Adviezen voor de leerlingen

Niveau: E

Advies

Deze leerlingen behoren, landelijk gezien, tot de groep van 10% laagste scoorders. Zij zullen vaak ook nog moeite hebben met het lezen van mkm-woorden. Als dat zo is, geef daaraan dan prioriteit. In ieder geval behoren deze leerlingen in uw groep tot de risicolezers. De ster-aanpak is voor deze leerlingen gewenst.

Organiseer daarom voor deze leerlingen verlengde instructie, begeleid oefenen en uitbreiden van leestijd.

- Besteed extra tijd aan het herhalen van letters, woordrijtjes en reeds behandelde teksten. Op pagina 18 van *Woordzetter* staan richtlijnen voor de aanpak van het herhaald lezen.
- Maak tijd om de woordrijtjes van *Veilig & vlot*, kern 4, 5 en 6 in tweetallen te herhalen. Net zolang tot ze niet meer spellend en met weinig of zonder fouten worden gelezen.
- Laat oefenen met *Veilig & vlot*, kern 5 en 6. Laat vooral oefenen met de even pagina's.
- Werkt u met de *Leerkrachtassistent Veilig leren lezen*? Maak dan gebruik van de onderdelen Letters oefenen en Letters flitsen, en Woorden oefenen en Woorden flitsen.
- Laat deze leerlingen ook regelmatig oefenen met het computerprogramma van *Veilig leren lezen*. Zo kunnen zij gericht oefenen, ook als u met andere leerlingen bezig bent.

Niveau: D

Advies

Deze leerlingen hebben problemen met het automatiseren van de woordherkenning. De woordherkenning verloopt nog niet correct en/of te traag. Hierbij moet ook nagegaan worden of de letter-klank koppelingen correct en vlot genoeg tot stand komen. Uitbreiding van leestijd is voor deze leerlingen zeer aan te bevelen.

Bij D-score op DMT Leeskaart 1:

- Ga na hoe de resultaten op de laatste lettertoets waren en/of neem de lettertoets van de laatste kern alsnog af. Volg indien de resultaten daartoe aanleiding geven de adviezen bij de lettertoets op.
- Veel oefenen met *Veilig & vlot*, ook nog met de pagina's van vorige kernen. Kies bij onvoldoende letter-klank koppeling de pagina's met de niet goed gekende letters.
- Herlezen van reeds behandelde teksten uit Leesboekje 6.
- Thuis lezen van passende leesboekjes. Zoek aansluiting bij het niveau van de kernen 4, 5 en 6.

Bij D-score op DMT Leeskaart 2:

Deze leerlingen hebben met name moeite met het herkennen van letterclusters (zoals st/rf) en/of spellingpatronen.

- Veel oefenen met *Veilig & vlot*
- Oefenen met de bladen Vlot en correct lezen uit *Woordzetter*.

Niveau: C**Advies**

Het is verstandig om stil te staan bij leerlingen die maar net 'C' scoren. Misschien zijn er redenen om voor bepaalde leerlingen uitbreiding van leestijd te organiseren. Ga na met welke woordtypen deze leerlingen nog moeite hebben. Was er een D- of E-score op kaart 1 of 2? Lees dan ook de bovenstaande adviezen.

Bijlage 9 – Resultaten toetsen *Veilig Leren Lezen*

Toetssite

zwijlsen

RK BS De Bolster - Elaine Holkenborg - 2014/2015

Groep: **3B**

Groepsoverzicht - Veilig leren lezen - Verzameloverzicht Veilig & vlot

Laatste wijziging: 19-05-2015

Kern	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12	
	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor	vlot	cor
Naam leerling																								
Alise	G		G		ZG		ZG		ZG		U		G		ZG		ZG		U		NG	NG	NG	NG
Amy	ZG		ZG		ZG		ZG		G		U		RV		G		G		ZG		NG	NG	NG	NG
Azra	V		RV		RV		G		RV		RV		RV		G		G		G		NG	NG	NG	NG
Bas	U		U		U		U		ZG		U		U		U		U		U		NG	NG	NG	NG
Damian	RV		RV		T		V		V		V		V		V		V		V		NG	NG	NG	NG
Elise	T	T	V		V		V		V		T		T		V		T	T	V		NG	NG	NG	NG
Isa	V		V	O	V		V		T		V		V		V		V		V		NG	NG	NG	NG
Kaira	G		G		U		ZG		U		U		U		G		G		G		NG	NG	NG	NG
Kiano	G		RV		RV		RV		V		V		V		V		T		V		NG	NG	NG	NG
Luca	G		G		G		RV		RV		RV		V		V		RV		RV		NG	NG	NG	NG
Lucas	G		G		G		G		G		RV		RV		RV		V		T		NG	NG	NG	NG
Lynn	RV		RV		RV		RV		RV		RV		RV		RV		RV		V		NG	NG	NG	NG
Marit	T		V		T	O	T		T	O	T		O	O	V		V		V		NG	NG	NG	NG
Nanouk	RV		RV		RV		G		RV		G		G		G		RV		ZG		NG	NG	NG	NG
Nena	RV		V		RV		V		V	T	V		V		V		V		V		NG	NG	NG	NG
Nouk	ZG		ZG		RV		ZG		G		G		G		G		RV		G		NG	NG	NG	NG
Raul	U		U		U		ZG		U		U		U		U		U		U		NG	NG	NG	NG
Ricardo	V	T	T		G		RV		RV		RV		RV		RV		RV		G		NG	NG	NG	NG
Robin	RV		V		RV		RV		RV		RV		RV		G		RV		RV		NG	NG	NG	NG
	RV		NG	NG	V		V		V	T	V		V	T	V		V		NG	NG	NG	NG	NG	NG
Stacey	RV		RV		V		V		V		T		T		T		T	O	T	O	NG	NG	NG	NG
Vigo	RV		V		RV		RV		V		V		V		V		RV		RV		NG	NG	NG	NG
Zeb	U		ZG		ZG		U		ZG		U		ZG		ZG		ZG		ZG		NG	NG	NG	NG

Legenda

Uitmuntend **U** Zeer Goed **ZG** Goed **G** Ruim Voldoende **RV** Voldoende **V** Twijfelachtig **T** Onvoldoende **O**

Bijlage 10 – Vragenlijst structureel lezen en differentiatie

1. Worden leerlingen in groep 1/2 gestimuleerd om zelf boeken te pakken en te bekijken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Soms

2. Is stillezen dagelijks ingeroosterd?

Groep 1/2

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 3

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 4

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 5

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 6

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 7

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 8

- ☐ Ja
- ☐ Nee

3. Wordt dagelijks/enkele keren per week voorgelezen?

Groep 1/2

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 3

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 4

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 5

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 6

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 7

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 8

- ☐ Ja
- ☐ Nee

4. Worden er wekelijks met/door leerlingen gesprekken gevoerd over hun leesbeleving?

Groep 1/2

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 3

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 4

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 5

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 6

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 7

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Groep 8

- ☐ Ja
- ☐ Nee

5. Worden er geregeld nieuwe boeken geïntroduceerd in alle groepen?

- ☐ Elke week
- ☐ Elke maand
- ☐ Elke 3 maanden
- ☐ Een paar keer paar jaar
- ☐ Nooit
- ☐ Anders

6. Worden er fictieboeken ingezet bij andere (zaak)vakken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

7. Op welke manier houdt uw school rekening met verschillen in leesniveau en smaakverschillen?

1. Worden leerlingen in groep 1/2 gestimuleerd om zelf boeken te pakken en te bekijken?

- ☒ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Soms

2. Is stillezen dagelijks ingeroosterd?

Groep 1/2

- ☐ Ja
- ☒ Nee, niet dagelijks. Wel een paar keer per week.

Groep 3

- ☒ Ja, bijna elke dag. Meestal aan het begin van de middag.
- ☐ Nee

Groep 4

- ☒ Ja
- ☐ Nee

Groep 5

- ☒ Ja
- ☐ Nee

Groep 6

- ☒ Ja
- ☐ Nee

Groep 7

- ☒ Ja
- ☐ Nee

Groep 8

- ☒ Ja, minimaal 4 x per week.
- ☐ Nee

In het leesplan voor volgend schooljaar zal staan dat het vaste moment voor stillezen in groep 3 t/m 8 gelijk na de pauze in de ochtend zal zijn. Er zal in elke groep minimaal 15 minuten voor ingepland worden.

3. Wordt dagelijks/enkele keren per week voorgelezen?

Groep 1/2

- ☒ Ja, dagelijks.
- ☐ Nee

Groep 3

- ☒ Ja, dagelijks.
- ☐ Nee

Groep 4

- ☒ Ja, dagelijks.
- ☐ Nee

Groep 5

- ☒ Ja, meestal niet dagelijks, maar in periodes. Als een boek uit is, is er vaak even een pauze voordat gestart wordt met een nieuw boek.
- ☐ Nee

Groep 6

- ☒ Ja, niet dagelijks en de ene week vaker dan de andere week.
- ☐ Nee

Groep 7

- ☒ Ja, niet dagelijks en de ene week vaker dan de andere week.
- ☐ Nee

Groep 8

- ☐ Ja
- ☒ Nee, bijna niet.

In het leesplan zal ook het belang van voorlezen benadrukt worden en aangegeven worden dat dit dagelijks aan bod zal moeten komen. Zoals hierboven te zien is, is dat in bijna alle klassen al het geval.

4. Worden er wekelijks met/door leerlingen gesprekken gevoerd over hun leesbeleving?

Groep 1/2

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Groep 3

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Groep 4

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Groep 5

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Groep 6

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Groep 7

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Groep 8

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Er worden wel eens gesprekken gevoerd, maar zeker niet dagelijks. Vanaf volgend schooljaar zal de boekenkring in de groepen geïntroduceerd worden. Dit zal in het leesplan staan.

5. Worden er geregeld nieuwe boeken geïntroduceerd in alle groepen?

- ☐ Elke week
- ☒ Elke maand
- ☒ Elke 3 maanden
- ☐ Een paar keer paar jaar
- ☐ Nooit
- ☒ Anders; bijna nooit.

Omdat dit op dit moment wisselt per groep, zal hier een beleid voor opgenomen worden in het leesplan. Dan zal in een periode van 1 tot 3 maanden per groep in ieder geval één boek geïntroduceerd worden.

6. Worden er fictieboeken ingezet bij andere (zaak)vakken?

- ☒ Ja
- ☐ Nee

7. Op welke manier houdt uw school rekening met verschillen in leesniveau en smaakverschillen?

De leerlingen mogen zelf hun boeken kiezen en er is een ruime keuze. Er zijn boeken beschikbaar uit verschillende thema's en op verschillende niveaus. Zowel in de groepen als in de boekenkasten op de gang. Vanaf volgend jaar staat boekpromotie opgenomen in het leesplan. Het is dan de bedoeling dat de leraren boeken gaan promoten en dat er tijd wordt vrijgemaakt zodat de leerlingen kunnen vertellen wat ze van boeken vinden. Dit zal gebeuren tijdens boekenkringen.

Checklist voor de leraar als model en bemiddelaar:

- ☐ De leraar leest zelf en laat zien dat zij plezier heeft in lezen.
- ☐ De leraar is op de hoogte van het actuele boekenaanbod voor de leerlingen van haar groep.
- ☐ Tijdens het vrij lezen leest de leraar (en kijkt geen schriften na) of praat met leerlingen over boeken.

Checklist voor het leesaanbod:

- ☐ De leraar zorgt voor een gevarieerde verzameling leesmaterialen in de groep.
- ☐ In de groep zijn verschillende soorten boeken en teksten aanwezig: prentenboeken, versjes en poëzie, voorleesboeken, vrijleesboeken, informatieve boeken, tijdschriften, strips.
- ☐ In de groep zijn boeken van verschillende moeilijkheidsgraad aanwezig: serieboeken, kinderjuryboeken, griffelboeken, makkelijk lezen boeken, dunne en dikke boeken.
- ☐ In de groep zijn boeken van verschillende genres aanwezig: realistische boeken, fantasieboeken, woorden beeldboeken, informatieve bronnen.
- ☐ Aanvullingen van leesmaterialen vinden plaats in overleg met de leerlingen.

Checklist voor de leraar die leerlingen helpt bij het kiezen van boeken:

- ☐ De leraar leest voor.
- ☐ De leraar introduceert boeken en geeft leerlingen leestips.
- ☐ De leraar geeft leerlingen gelegenheid boeken te introduceren en elkaar leestips te geven.
- ☐ Boeken en leesmaterialen zijn op een aantrekkelijke manier in het lokaal uitgestald.
- ☐ De leraar maakt leesmandjes met verschillende genres boeken.
- ☐ De leraar geeft leerlingen gelegenheid in het boekenaanbod te snuffelen.
- ☐ De leraar vormt zich een beeld van de leesvoorkeuren en interesses van de leerlingen.
- ☐ De leraar ondersteunt leerlingen bij het kiezen van boeken.

Checklist voor de leestijd:

- ☐ 15 minuten per dag (in de hogere groepen kan dit nog meer zijn).
- ☐ Elke leerling heeft bij de start van de leestijd voldoende leesmateriaal om de tijd lezend mee door te brengen.
- ☐ In de leestijd wordt gelezen: de tijd voor kiezen en ruilen van boeken hoort niet in de leestijd.
- ☐ De leraar zorgt voor een rustige leesomgeving.
- ☐ Als er ruimte is, richt de leraar in het lokaal een gezellige leeshoek in.

Checklist voor praten over en verwerken van gelezen boeken:

- ☐ De leraar praat met leerlingen over verhalen die ze heeft voorgelezen.
- ☐ De leraar praat met leerlingen over boeken die ze met plezier hebben gelezen.
- ☐ De leraar geeft de gelegenheid tot vrije schrijfactiviteiten en koppelt het lezen aan functionele schrijfofdrachten.

Checklist voor de leraar als model en bemiddelaar:

- De leraar leest zelf en laat zien dat zij plezier heeft in lezen.
- ✓ De leraar is op de hoogte van het actuele boekenaanbod voor de leerlingen van haar groep.
- Tijdens het vrij lezen leest de leraar (en kijkt geen schriften na) of praat met leerlingen over boeken.

De leraar is niet zelf aan het lezen, maar begeleidt leerlingen die hulp nodig hebben met lezen. Of er worden verlengde instructie activiteiten gedaan gedurende deze momenten.

Checklist voor het leesaanbod:

- ✓ De leraar zorgt voor een gevarieerde verzameling leesmaterialen in de groep.
- ✓ In de groep zijn verschillende soorten boeken en teksten aanwezig: prentenboeken, versjes en poëzie, voorleesboeken, vrijleesboeken, informatieve boeken, tijdschriften, strips.
- ✓ In de groep zijn boeken van verschillende moeilijkheidsgraad aanwezig: serieboeken, kinderjuryboeken, griffelboeken, makkelijk lezen boeken, dunne en dikke boeken.
- ✓ In de groep zijn boeken van verschillende genres aanwezig: realistische boeken, fantasieboeken, woorden beeldboeken, informatieve bronnen.
- Aanvullingen van leesmaterialen vinden plaats in overleg met de leerlingen.

Op dit moment is er een gevarieerd aanbod in de klas, maar dit kan nog gevarieerder. Vanaf volgend jaar zal het door de komst van de bibliotheek op school mogelijk zijn om meer diverse boeken in de klas te hebben, omdat het leesaanbod op school dan veel groter zal zijn.

Checklist voor de leraar die leerlingen helpt bij het kiezen van boeken:

- ✓ De leraar leest voor.
- De leraar introduceert boeken en geeft leerlingen leestips.
- De leraar geeft leerlingen gelegenheid boeken te introduceren en elkaar leestips te geven.
- Boeken en leesmaterialen zijn op een aantrekkelijke manier in het lokaal uitgesteld.
- De leraar maakt leesmandjes met verschillende genres boeken.
- ✓ De leraar geeft leerlingen gelegenheid in het boekenaanbod te snuffelen.
- De leraar vormt zich een beeld van de leesvoorkeuren en interesses van de leerlingen.
- De leraar ondersteunt leerlingen bij het kiezen van boeken.

Op dit moment wordt hier nog weinig aangedaan. Vanaf volgend schooljaar zal dit anders zijn. Veel van de bovenstaande punten zullen worden opgenomen in het leesplan voor volgend schooljaar en hier zal dus aan gewerkt moeten worden. Ook zal er door de komst van de schoolbibliotheek het één en ander gaan veranderen.

Checklist voor de leestijd:

- ✓ 15 minuten per dag (in de hogere groepen kan dit nog meer zijn).
- ✓ Elke leerling heeft bij de start van de leestijd voldoende leesmateriaal om de tijd lezend mee door te brengen.
- In de leestijd wordt gelezen: de tijd voor kiezen en ruilen van boeken hoort niet in de leestijd.
- ✓ De leraar zorgt voor een rustige leesomgeving.
- Als er ruimte is, richt de leraar in het lokaal een gezellige leeshoek in.

Op dit moment wordt er gemiddeld 15 minuten per dag besteed aan leestijd. Dit is niet op een vast moment in de hele school. Ook is de tijd voor het kiezen en ruilen van boeken nog binnen die 15 minuten. Vanaf volgend schooljaar zal dat anders allemaal zijn. Het plan is om dan een vast moment door de hele school te hebben.

Checklist voor praten over en verwerken van gelezen boeken:

- ✓ De leraar praat met leerlingen over verhalen die ze heeft voorgelezen.
- De leraar praat met leerlingen over boeken die ze met plezier hebben gelezen.
- ✓ De leraar geeft de gelegenheid tot vrije schrijfactiviteiten en koppelt het lezen aan functionele schrijfoopdrachten.

Met de leerlingen wordt aan de hand van de pictogrammen (wie, wat, waar, probleem en oplossing) gepraat over de voorgelezen boeken (interactief werken met prentenboeken). Vanaf volgend jaar zal de boekenkring in het leesplan opgenomen worden, zodat er momenten zijn waar leerlingen over boeken praten.

1. Is er op uw school een leescoördinator?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

2. Zo ja, welke taken voert de leescoördinator uit?

- ☐ Organiseren van leesbevorderingsactiviteiten op school
- ☐ Onderhouden van contact bibliotheek, boekhandel etc
- ☐ Zorgen voor voldoende en actuele boeken op school
- ☐ Collega's enthousiast maken over kinderboeken
- ☐ Een jaarplan maken voor leesbevordering in alle klassen
- ☐ Andere leraren adviezen geven over boeken
- ☐ Het schoolbudget voor leesbevordering beheren
- ☐ Ouderactiviteiten op het gebied van lezen begeleiden en ondersteunen
- ☐ Sponsors zoeken voor leesbevorderingsactiviteiten
- ☐ Anders

3. Is er op uw school een beleid op het gebied van leesbevordering?

- ☐ Ja, en dat beleid wordt ook uitgevoerd
- ☐ Ja, maar in de praktijk merk ik er niks van
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

4. Op welke manier houdt u bij welke nieuwe kinderboeken verschijnen?

- ☐ Ik lees over kinderboeken in o.a. vakliteratuur en op websites
- ☐ Ik laat me adviseren door medewerkers van boekhandel/ bibliotheek
- ☐ Ik lees zelf nieuwe kinderboeken
- ☐ Anders

5. Hoe karakteriseert u de boekencollectie op school?

- ☐ Er zijn boeken voor zwakke lezers aanwezig
- ☐ Er zijn fictie en non-fictie boeken aanwezig
- ☐ Er zijn voldoende boeken aanwezig
- ☐ Er is een boekencollectie in de klas
- ☐ Er is een schoolbibliotheek'
- ☐ De collectie is actueel
- ☐ Er is een schoolmediatheek

6. Op welke wijze wordt dit schooljaar aandacht besteed aan leesbevordering?

- ☐ Kinderboekenweek
- ☐ Nationale Voorleeswedstrijd
- ☐ Bibliotheekbezoek
- ☐ Leerlingen vertellen over boeken (bv. boekenkring)
- ☐ Boekpromotie door de leraar
- ☐ Schrijversbezoeken
- ☐ Leerlingen schrijven over boeken (bv. leeslogboek)
- ☐ CPNB-lesbrieven bij Kinderboekenweek
- ☐ Kinderjury

- ☐ Leerlingen beoordelen boeken (bv. boekenverkiezing)

7. Is stillezen op uw school opgenomen in het rooster?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

8. Hoe vaak wordt er op uw school uit boeken voorgelezen of verteld?

- ☐ Nooit
- ☐ Enige keren per jaar
- ☐ 1 x per maand
- ☐ 1 x per week
- ☐ Enige keren per week
- ☐ Weet ik niet

9. Bent u tevreden over de manier waarop op uw school aan leesbevordering wordt gewerkt?

- ☐ Heel tevreden
- ☐ Tevreden
- ☐ Niet tevreden, niet ontevreden
- ☐ Ontevreden
- ☐ Heel ontevreden

10. Wordt er een methode gebruikt voor leesbevordering?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

11. Zo ja, welke methode?

- ☐ Goed gelezen: waardierend lezen
- ☐ Rode draad
- ☐ De leesbelevingsaanpak 'Vertel eens' van Aidan Chambers
- ☐ Fantasia
- ☐ Eigen materiaal
- ☐ Anders

12. Worden de lesactiviteiten rondom leesbevordering uit de methode *Veilig Leren Lezen* uitgevoerd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

13. Zou er behoeften zijn aan een methode gericht op leesbevordering?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

1. Is er op uw school een leescoördinator?

- ☐ Ja
- ☒ Nee

Vanaf schooljaar 2015-2016 zal er een leescoördinator zijn.

2. Zo ja, welke taken voert de leescoördinator uit?

Omdat er nog geen leescoördinator is, zijn hieronder de taken aangevinkt die de leescoördinator volgend schooljaar zal gaan doen.

- ☒ Organiseren van leesbevorderingsactiviteiten op school
- ☒ Onderhouden van contact bibliotheek, boekhandel etc
- ☒ Zorgen voor voldoende en actuele boeken op school
- ☒ Collega's enthousiast maken over kinderboeken
- ☒ Een jaarplan maken voor leesbevordering in alle klassen
- ☒ Andere leraren adviezen geven over boeken
- ☒ Het schoolbudget voor leesbevordering beheren
- ☐ Ouderactiviteiten op het gebied van lezen begeleiden en ondersteunen
- ☐ Sponsors zoeken voor leesbevorderingsactiviteiten
- ☐ Anders

3. Is er op uw school een beleid op het gebied van leesbevordering?

- ☐ Ja, en dat beleid wordt ook uitgevoerd
- ☐ Ja, maar in de praktijk merk ik er niks van
- ☒ Nee, vanaf schooljaar 2015-2016 is er een leesplan
- ☐ Weet ik niet

4. Op welke manier houdt u bij welke nieuwe kinderboeken verschijnen?

- ☐ Ik lees over kinderboeken in o.a. vakliteratuur en op websites
- ☒ Ik laat me adviseren door medewerkers van boekhandel/ bibliotheek
- ☐ Ik lees zelf nieuwe kinderboeken
- ☐ Anders

5. Hoe karakteriseert u de boekencollectie op school?

- ☐ Er zijn boeken voor zwakke lezers aanwezig
- ☒ Er zijn fictie en non-fictie boeken aanwezig
- ☐ Er zijn voldoende boeken aanwezig
- ☒ Er is een boekencollectie in de klas. Er is van alles, maar de collectie is wel gedateerd.
- ☐ Er is een schoolbibliotheek
- ☐ De collectie is actueel
- ☐ Er is een schoolmediatheek

6. Op welke wijze wordt dit schooljaar aandacht besteed aan leesbevordering?

- ☒ Kinderboekenweek
- ☐ Nationale Voorleeswedstrijd
- ☒ Bibliotheekbezoek

- ☐ Leerlingen vertellen over boeken (bv. boekenkring)
- ☐ Boekpromotie door de leraar
- ☐ Schrijversbezoeken
- ☐ Leerlingen schrijven over boeken (bv. leeslogboek)
- ☐ CPNB-lesbrieven bij Kinderboekenweek
- ☐ Kinderjury
- ☐ Leerlingen beoordelen boeken (bv. boekenverkiezing)

Vanaf schooljaar 2015-2016 zijn de boekenkring en boekpromotie opgenomen in het leesplan.

7. Is stillezen op uw school opgenomen in het rooster?

- ☒ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

8. Hoe vaak wordt er op uw school uit boeken voorgelezen of verteld?

- ☐ Nooit
- ☐ Enige keren per jaar
- ☐ 1 x per maand
- ☐ 1 x per week
- ☒ Enige keren per week
- ☐ Weet ik niet

9. Bent u tevreden over de manier waarop op uw school aan leesbevordering wordt gewerkt?

- ☐ Heel tevreden
- ☐ Tevreden
- ☒ Niet tevreden, niet ontevreden. Er zal veel gaan veranderen en dat is positief.
- ☐ Ontevreden
- ☐ Heel ontevreden

10. Wordt er een methode gebruikt voor leesbevordering?

- ☐ Ja
- ☒ Nee
- ☐ Weet ik niet

11. Zo ja, welke methode?

- ☐ Goed gelezen: waarderend lezen
- ☐ Rode draad
- ☐ De leesbelevingsaanpak 'Vertel eens' van Aidan Chambers
- ☐ Fantasia
- ☐ Eigen materiaal
- ☐ Anders

Vanaf volgend schooljaar zal gewerkt gaan worden met de leesbelevingsaanpak van Aidan Chambers.

12. Worden de lesactiviteiten rondom leesbevordering uit de methode *Veilig Leren Lezen* uitgevoerd?

- ☒ Ja, regelmatig. Niet alles.
- ☐ Nee

- ☐ Weet ik niet

13. Zou er behoeften zijn aan een methode gericht op leesbevordering?

- ☐ Ja
- ☒ Nee
- ☐ Weet ik niet

Week 1: dinsdag 19 mei 2015 door WPO-er Josephine Gerner, de rest van de week door Elaine Holkenborg.

Doel:

1. De leerlingen maken kennis met de boekenkring en praten over boeken.
2. Leesbevordering aan de hand van de lievelingsboeken van de leerlingen.
3. De lerares krijgt inzicht in de lievelingsboeken en de leeservaringen van de leerlingen zijn.

Middel: De boekenkring: lievelingsboeken.

Verantwoording van middel:

De boekenkring is een activiteit waarbij de lerares met de leerlingen praat over wat ze lezen, wat ze gelezen hebben, wie hun favoriete schrijvers zijn, enzovoorts. Dit kan voorbereid, bijvoorbeeld in de vorm van een boekpresentatie, of spontaan en onvoorbereid plaats vinden. De boekenkring kan op allerlei manieren ingevuld worden: een kringgesprek, leerlingen die elkaar interviewen in tweetallen of in een kleine groep. Het belangrijkste doel is het delen van meningen over boeken, het uitwisselen van leestips en een leescultuur in de klas tot stand brengen. De boekenkring staat bij voorkeur één keer per twee weken op het lesrooster. De duur is afhankelijk van de leeftijd van de leerlingen. De richtlijn voor de middenbouw is 20 minuten.

Waar: In de kring.

Wie: De hele groep (22 leerlingen).

Aanpak:

Tijdens de boekenkring staan de lievelingsboeken van de leerlingen centraal. Dit sluit aan op kern 11 van *Veilig Leren Lezen*, waar de leerlingen op dit moment mee bezig zijn. De lievelingsboeken worden besproken door middel van een korte presentatie. Zowel de lerares als de leerlingen zullen presentaties geven. De leerlingen, die hun lievelingsboek willen presenteren, mogen op de stoel van de juf zitten in de kring. De presentaties zullen onvoorbereid plaatsvinden en daarom zal de lerares het eerst zelf een keer doen (modelen).

Het presenteren zal verlopen volgens de volgende stappen:

1. Boek laten zien.
2. De titel van het boek en de schrijver van het boek benoemen.
3. Vertellen waarom je dit boek hebt uitgekozen. Wat vind je zo mooi/ leuk/ spannend aan dit boek?
4. Een kort stuk voorlezen of een illustratie laten zien.
5. Vragen wie het boek zou willen lezen.

De boekenkring zal plaatsvinden voorafgaand aan het stillezen, zodat leerlingen de gelegenheid krijgen de gepresenteerde boeken tijdens het stillezen te lezen.

Vorbereiding:

De leerlingen kregen de opdracht om hun lievelingsboek mee te nemen naar school en om van te voren na te denken waarom dit hun lievelingsboek is en waarom andere leerlingen het boek zouden moeten lezen. De lerares bereidt een korte presentatie voor van een boek. Er is gekozen voor het boek *Chaos in Drummelo* van Lilli L'Arrange. Dit boek is in het thema humor en sluit daarmee aan op de interesse van de leerlingen. De lerares zal de voorkant van het boek laten zien, de titel en de schrijver benoemen, vertellen waarom het boek zo leuk is en een kort stukje voorlezen.

Week 2: woensdag 27 mei 2015

Doel:

1. De leerlingen maken kennis met de vragenkaartjes van Chambers.
2. De leerlingen praten met elkaar over het voorgelezen boek aan de hand van de vragenkaartjes van Chambers.
3. De lerares krijgt inzicht in wat de leerlingen hebben meegekregen van het voorgelezen boek.

Middel:

De boekenkring: voorgelezen boek.

Verantwoording van middel:

De boekenkring is een activiteit waarbij de lerares met de leerlingen praat over wat ze lezen, wat ze gelezen hebben, wie hun favoriete schrijvers zijn, enzovoorts. Broekhof & de Pater (2012) hebben benoemd dat bij voorkeur gepraat wordt over een boek dat alle leerlingen hebben gelezen of een boek dat is voorgelezen. De boekenkring kan op allerlei manieren ingevuld worden: een kringgesprek, leerlingen die elkaar interviewen in tweetallen of in een kleine groep. Het belangrijkste doel is het delen van meningen over boeken, het uitwisselen van leestips en een leescultuur in de klas tot stand brengen. De boekenkring staat bij voorkeur één keer per twee weken op het lesrooster. De duur is afhankelijk van de leeftijd van de leerlingen. De richtlijn voor de middenbouw is 20 minuten. Je kunt de boekenkring direct laten volgen op het voorlezen of het stillezen. Dan zijn de leerlingen in de juiste stemming en hebben ze zeker iets om over te praten. De boekenkring kan ook het stillezen een keer vervangen.

Waar:

In de kring.

Wie:

De hele groep (22 leerlingen).

Aanpak:

De boekenkring zal plaatsvinden na het voorlezen. Op deze manier kan in de boekenkring in gesprek gegaan worden over het voorgelezen boek. Het boek wordt klassikaal en interactief voorgelezen door de lerares. Het boek waarvoor is gekozen is *De Sleutel* van Isabelle Flas en Annick Masson. Dit is een boek in het thema humor en sluit daardoor aan op de interesse van de leerlingen aangegeven in de vragenlijsten en gesprekken gevoerd in de klas.

Gedurende de boekenkring zitten de leerlingen in de kring en luisteren naar het verhaal. Als het verhaal afgelopen is wordt een mandje met kaarten op de tafel in het midden van de kring gezet. Er is gekozen voor de vragenkaartjes A van Chambers, dit zijn de makkelijkste kaarten en het is de eerste keer dat er in de klas mee gewerkt gaat worden. Deze kaartjes zijn te vinden in bijlage 4.

Vorbereiding:

De lerares leest het boek *De Sleutel* van te voren. Ook zorgt de lerares ervoor dat de kaartjes uitgeprint en gelamineerd zijn.

Week 3: maandag 1 juni 2015, dinsdag 2 juni 2015 en woensdag 3 juni 2015

Doel:

1. Boekenkring aan de hand van boeken uit verschillende thema's.
2. Leerlingen verschillende thema's laten ervaren.

Middel:

De boekenkring.

Verantwoording van middel:

De boekenkring is een activiteit waarbij de lerares met de leerlingen praat over wat ze lezen, wat ze gelezen hebben, wie hun favoriete schrijvers zijn, enzovoorts. Ook kan binnen een thema gewerkt worden. De boekenkring kan op allerlei manieren ingevuld worden: een kringgesprek, leerlingen die elkaar interviewen in tweetallen of in een kleine groep. Het belangrijkste doel is het delen van meningen over boeken, het uitwisselen van leestips en een leescultuur in de klas tot stand brengen. De boekenkring staat bij voorkeur één keer per twee weken op het lesrooster. De duur is afhankelijk van de leeftijd van de leerlingen. De richtlijn voor de middenbouw is 20 minuten.

Waar:

In de kring.

Wie:

De hele groep (22 leerlingen).

Aanpak:

Gedurende deze boekenkring staan boeken uit verschillende thema's centraal. De afgelopen weken is hier uitgebreid met de leerlingen over gesproken. In deze kring zullen boeken uit de thema's dieren, historisch, humor, realistisch, sport, spanning & avontuur en fantasie aan bod komen. Voor elk thema is een kind gevraagd om een boek binnen het thema te lezen. Deze boeken zijn voor de kinderen uitgekozen en gebaseerd op gesprekken en de vragenlijst. Zij hebben een week van tevoren de boeken mee gekregen en een formulier ter voorbereiding van hun presentatie. Ook deze keer mogen deze leerlingen tijdens de presentaties van de boeken in de boekenkring op de stoel van de juf zitten.

Het presenteren zal verlopen volgens de volgende stappen:

1. Boek laten zien.
2. De titel van het boek, de schrijver en de eventuele illustrator van het boek benoemen.
3. Vertellen waarom je dit boek hebt uitgekozen. Wat vind je zo mooi/ leuk/ spannend aan dit boek?
4. Kort vertellen waar het boek overgaat.
5. Het moeilijkste woord uit het boek en de betekenis ervan benoemen.
6. Een kort stuk voorlezen en/ of een illustratie laten zien.
7. Vragen aan de andere leerlingen stellen over het boek.

De boekenkring zal plaatsvinden voorafgaand aan het stillezen, zodat leerlingen de gelegenheid krijgen de gepresenteerde boeken tijdens het stillezen te lezen.

Voorbereiding:

De ouders krijgen de brief uit bijlage 17 per e-mail toegestuurd en de leerlingen krijgen het formulier uit bijlage 18 mee naar huis. Verder krijgen de leerlingen een boek binnen een bepaald thema mee. Zowel het formulier als de boeken krijgen ze een week van te voren. De boeken zijn op E3 niveau en sluiten daarmee aan het op het niveau van de leerlingen.

Kind 1 krijgt een boek mee in het thema dieren: *Mijn hond is een robot* van Peter Vervloed.

Kind 2 krijgt een boek mee in het thema historisch: *Ridder Roelf* van Lena Visser.

Kind 3 krijgt een boek mee in het thema humor: *Nog een mop!?* van Erik van Os en Elle van Lieshout.

Leerlingen 4, 5 en 6 krijgen een boek mee in het thema realistisch: *Joep Snoep* van Jolanda Horsten en Sarah Gill. Dit is een toneelleesboek en geschikt voor drie leerlingen op zon, maan en ster niveau.

Kind 7 krijgt een boek mee in het thema sport: *Twee keer raak* van Vivian den Hollander.

Kind 8 krijgt een boek mee in het thema spanning & avontuur: *Een geheim bij de burens* van Marjan Hoffman.

Kind 9 krijgt een boek mee in het thema fantasie: *De Reus van Teus* van Thea Dubbelaar en Benjamin Leroy.

De keuze voor de leerlingen is gebaseerd op de voorkeur voor een thema die de leerlingen in de vragenlijst en tijdens gesprekken in de klas hebben aangegeven. Bij het realistische boek is rekening gehouden met de verschillende niveaus van de leerlingen.

Bijlage 17 – Brief ouders

Beste ouder,

Voor mijn studie ben ik op dit moment bezig met een onderzoek naar leesbevordering en leesplezier. In de klas ben ik met de leerlingen veel over boeken aan het praten. Onder andere in een de boekenkring.

Omdat we het de afgelopen tijd hebben gehad over boeken in verschillende thema's (dieren, historisch, humor, realistisch, sport, spanning & avontuur en fantasie) zal dit ook het thema zijn van de boekenkringen op maandag en dinsdag.

Ik heb aan uw kind gevraagd om een boek binnen één van deze thema's te lezen en dan mag er volgende week tijdens de boekenkring over verteld worden. Dit zal op een informele manier gebeuren. Ter inspiratie en (een beetje) als voorbereiding heb ik een formulier mee gegeven. Deze kan gebruikt worden om van te voren alvast een beetje na te denken over wat verteld kan worden. Het is dus echt geen boekbespreking!! Ik zal de leerlingen door middel van het stellen van vragen over de boeken laten vertellen, maar het helpt als ze er van te voren al over nagedacht hebben. Het draait er echt om dat andere leerlingen enthousiast worden over het boek. Leesplezier is wat ik hiermee wil bereiken.

Ik heb het boek (titel boek & schrijver) uitgekozen, omdat ik uit gesprekken met (naam kind) begrepen heb dat hij/ zij hier interesse voor heeft. Het boek heb ik geleend bij de bibliotheek. Het mag nu mee naar huis, maar maandag zal het weer mee naar school genomen moeten worden.

Laat uw kind vooral met plezier het boek lezen en praat erover. Verder is het niet nodig om veel tijd te besteden aan voorbereiding.

Veel leesplezier!

Met vriendelijke groet,

Josephine Gerner

Boekenkring groep 3b

Wat is de titel van het boek?

.....

Wie heeft het boek geschreven?

.....

Wie heeft de tekeningen/ illustraties gemaakt?

.....

Waarom heb je dit boek uitgekozen? Vond je het b.v. een grappig of spannend boek, of staan er leuke platen in? Je mag hier dus opschrijven wat je van het boek vindt

.....

.....

Waar gaat het boek over?

.....

Wat is het moeilijkste woord in het boek?

.....

Dit betekent dat woord:

.....

Staat er nog een plaat of tekening in het boek die je graag wilt laten zien?
Zo ja, op welke bladzijde staat die?

.....

Zoek een stukje uit wat je leuk vindt om voor te lezen. Je mag ongeveer 5 minuten voorlezen, maar minder mag ook. Welke bladzijden ga je voorlezen?

Schrijf hieronder drie vragen die over het voorgelezen stuk gaan. Je gaat die vragen na het voorlezen aan de klas stellen. Schrijf ook het antwoord op.

Vraag 1:

.....

Antwoord:

.....

Vraag 2:

.....

Antwoord:

.....

Vraag 3:

.....

Antwoord:

.....

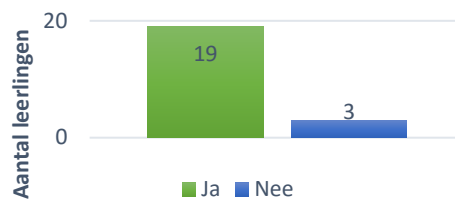
Bijlage 19 – Resultaten vragenlijst leesattitude en leesinteresse – eindmeting (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.)

Lezen je ouders je thuis voor?

Lees je graag spannende verhalen?

Lees je graag verhalen waar je om kan lachen?

Lees je graag sprookjes/ fanatsieverhalen?

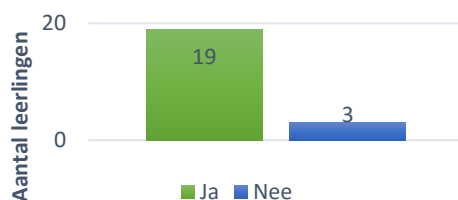
Lees je graag gedichten?

Lees je graag strips?

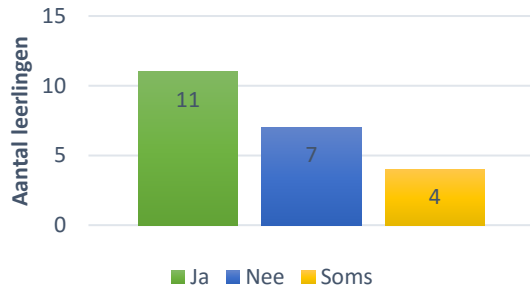
Lees je graag informatieve boeken?

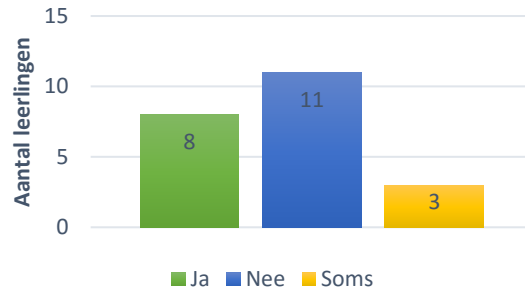
Praat je wel eens met andere leerlingen over een boek dat je gelezen hebt?

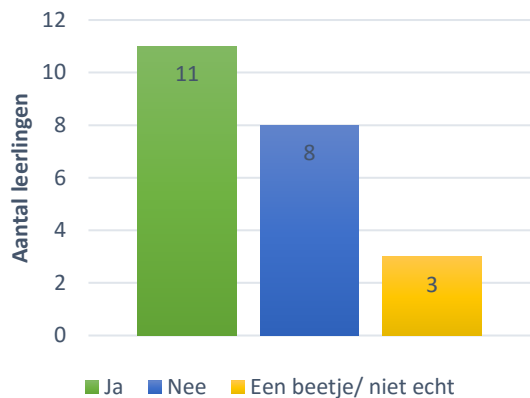
Praat je wel eens tijdens de leesmomen-ten over wat je aan het lezen bent?

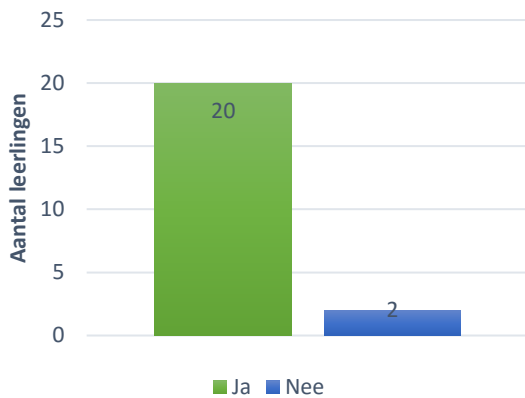
Raad je een kind in de klas wel eens een boek aan, omdat het zo leuk is?

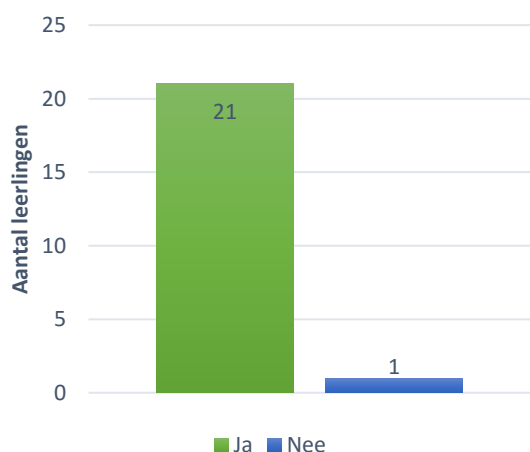
Raad een ander kind je wel eens een boek aan?

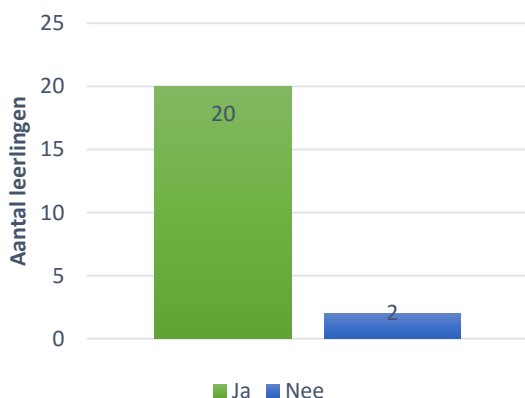
Zou je het fijn vinden om boeken tips te krijgen?

Tips van de juf?

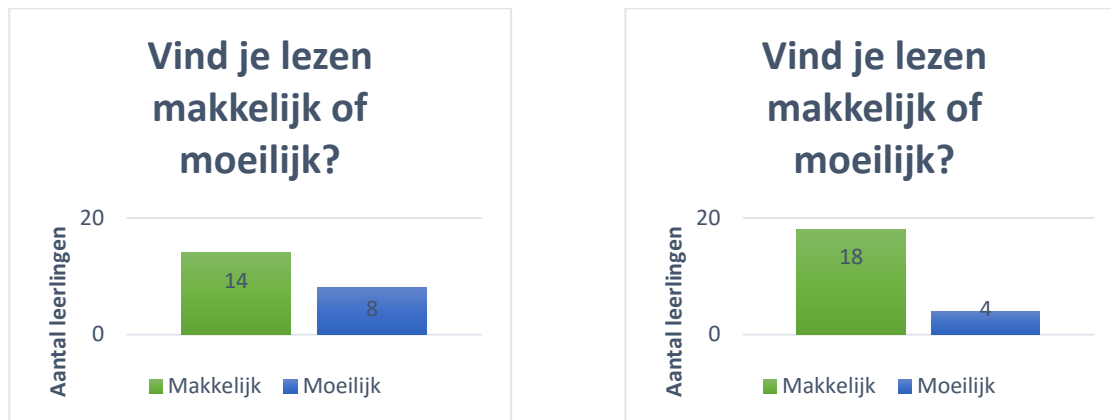

Tips van andere leerlingen?

Bijlage 20 – Vergelijking vragenlijst leesattitude en leesinteresse - nul- en eindmeting (Förrer & Van de Mortel, 2010; Stoeldraijer & Förrer, g.d.)

Leesattitude

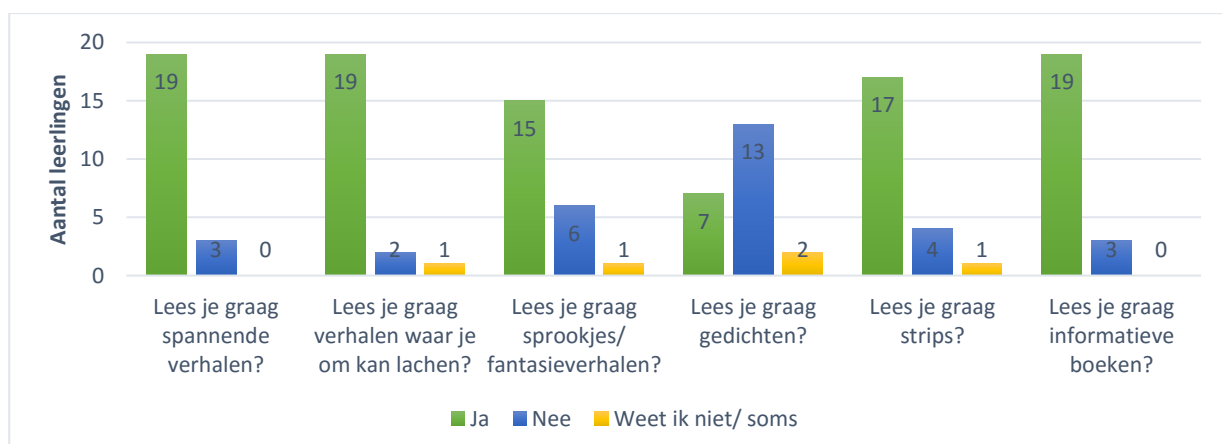
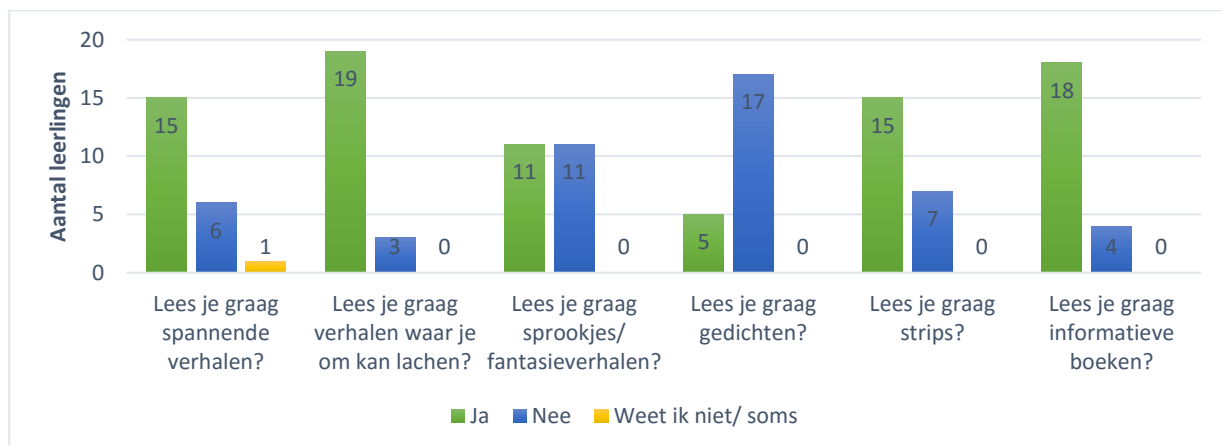

In de bovenstaande diagrammen is af te lezen dat:

- Het aantal leerlingen dat lezen makkelijk vindt, is gestegen van 14 naar 18 leerlingen.

Leesinteresse

Ook is gekeken naar de leesinteresse van de leerlingen. In de eerste diagram is te zien naar welke boeken (thema's) de voorkeur uitgaat van de leerlingen voor het ontwerp en in het tweede diagram na het ontwerp.

In de bovenstaande diagrammen is af te lezen dat:

- Het aantal leerlingen dat graag spannende verhalen leest, gestegen is van 15 naar 19 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat graag verhalen waar je om kan lachen leest, is hetzelfde gebleven. Er is nu wel een leerling die het een beetje leuk vindt.
- Het aantal leerlingen dat graag sprookjes of fantasieverhalen leest, is gestegen van 11 naar 15 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat graag gedichten leest, is gestegen van 5 naar 7 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat graag strips leest, is gestegen van 15 naar 17 leerlingen.
- Het aantal leerlingen dat graag informatieve boeken leest, is gestegen van 18 naar 19 leerlingen.

Bijlage 21 - Boekenkringen

De presentaties

Het lievelingsboek van een ander lezen

De lievelingsboeken op een centrale plek

Presentaties van de boeken uit verschillende thema's

Presentatie van het toneellezen boek

Lezen van het toneellezen boek door andere leerlingen